

Nanjingin verilöyly Japanin historian oppikirjoissa

Joonas Ilmari Jämsä
Pro gradu -tutkielma
Itä-Aasian tutkimus
Humanistinen tiedekunta
Helsingin yliopisto
Toukokuu 2020

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Humanistinen tiedekunta		
Tekijä – Författare – Author Joonas Ilmari Jämsä		
Työn nimi – Arbetets titel – Title Nanjingin verilöyly Japanin historian oppikirjoissa		
Oppiaine – Läroämne – Subject Itä-Aasian tutkimus, Japanin linja		
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma	Aika – Datum – Month and year Toukokuu 2020	Sivumäärä– Sidoantal – Number of pages 81
Tiivistelmä – Referat – Abstract <p>Tarkastelen tutkielmassani, miten Nanjingin verilöylynä tunnetun tapahtuman kuvaus Japanin lukioasteen historian oppikirjoissa on muuttunut ideologisesti 1980-luvulta 2010-luvun oppikirjoihin verrattuna. Revisionistisen ideologian kannattajien mukaan Nanjingin verilöylyä ei joko tapahtunut ollenkaan tai sitä ei tapahtunut merkittävässä mittakaavassa, kun taas progressiivisen ideologian kannattajat korostavat Japanin taustaa imperialistisena valtiona ja pitävät Nanjingin verilöylyä tositapahtumana.</p> <p>Kerron tutkielmani alussa tarkemmin Nanjingin verilöylystä ja avaen myös tapahtuman tulkintaan vaikuttaneita historiallisia tekijöitä. Käyn muun muassa läpi, miksi tapahtuma on kiistelty tutkijoiden keskuudessa, minkälaisia yhteiskunnallisia ulottuvuuksia tapahtumalla on ollut ja on vielä tänäkin päivänä ja minkälaiset tekijät ovat vaikuttaneet erilaisten Nanjingin verilöylyä tulkitsevien koulukuntien syntymiseen.</p> <p>Aineistonani tutkielmassa on 62 Japanin historian oppikirjaa, jotka ovat olleet käytössä Japanin historian ja maailmanhistorian oppitunneilla Suomen lukioastetta vastaavalla koulutusasteella Japanissa. 30 oppikirjoista on Japanin historian oppikirjoja ja 32 taas maailmanhistorian oppikirjoja. Historian oppikirjoista 15 on ollut käytössä 1980-luvun taitteessa, kun taas loput 15 ovat olleet käytössä 2010-luvulla. Maailmanhistorian oppikirjoista 15 on ollut käytössä 1980-luvun taitteessa, kun taas loput 17 ovat olleet käytössä 2010-luvulla.</p> <p>Analysoin tutkielmassa aineistoa neljän eri osakysymyksen kautta. Ensimmäinen näistä on "Kuinka paljon oppikirjoissa käsitellään Nanjingin verilöylyä?" Toinen kysymys on "Mitä kuvia näytetään Nanjingin tapahtumista puhuttaessa?" Kolmas kysymys on "Mitä sanamuotoja käytetään Nanjingista kerrottaessa?" Neljäs ja viimeinen kysymys on "Mitä nimitystä Nanjingin tapahtumista käytetään?"</p> <p>Tutkielman lopuksi vertailen 1980-luvun taitteen oppikirjoista tehtyjä huomioita 2010-luvun oppikirjoista tehtyihin huomioihin. Tuloksista ja vertailusta käy ilmi, että 2010-luvun oppikirjat sisältävät Nanjingin verilöylystä virkkeiden määrällä mitattuna enemmän tietoa kuin 1980-luvun oppikirjat, ja lisäksi 2010-luvun oppikirjat sisältävät myös laadultaan sellaista tietoa, jota ei esiinny 1980-luvun oppikirjoissa. Myös sellaiset virkkeet, jotka jättivät olennaisia asioita kertomatta Nanjingin verilöylystä 1980-luvun oppikirjoissa, ovat ilmaistuna selkeämmin 2010-luvun oppikirjoissa. Näillä perusteilla oppikirjat ovat muuttuneet ideologisesti progressiiviseen suuntaan. Toisaalta 2010-luvun oppikirjoissa on kuitenkin sanamuotoja, jotka antavat vaikutelman, että oppikirjojen ilmaisussa vaikuttaa edelleen myös revisionistinen ideologia. Koska 2010-luvun oppikirjoissa kerrotaan asioita, joita ei tullut esiin 1980-luvun taitteen oppikirjoissa, näkyy tämä ideologia myös uudella tavalla 2010-luvun oppikirjoissa.</p>		
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Diskurssianalyysi, Japanin historiankirjoitus, japanin kieli, Japanin moderni historia, Nanjingin verilöyly, oppikirjat		
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited		
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information		

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	1
2. Nanjingin verilöyly: historiallinen käsittely ja aiempi tutkimus	3
2.1. Nanjingin verilöyly.....	4
2.2. Sodan jälkeen	5
2.3. Miksi Nanjingin tapahtumista on monia näkemyksiä	7
2.4. Aiempi tutkimus	10
3. Aineisto	12
4. Metodit	17
5. Analyysi	23
5.1. Joukko 1.....	23
5.1.1. Joukko 1: Kuinka paljon oppikirjoissa käsitellään Nanjingin tapahtumia?	23
5.1.2. Joukko 1: Mitä kuvia näytetään Nanjingin tapahtumista puhuttaessa?	26
5.1.3. Joukko 1: Mitä sanamuotoja käytetään Nanjingista kerrottaessa?	26
5.1.4. Joukko 1: Mitä nimitystä Nanjingin tapahtumista käytetään?.....	29
5.2. Joukko 2.....	32
5.2.1. Joukko 2: Kuinka paljon oppikirjoissa käsitellään Nanjingin tapahtumia?	32
5.2.2. Joukko 2: Mitä kuvia näytetään Nanjingin tapahtumista puhuttaessa?	33
5.2.3. Joukko 2: Mitä sanamuotoja käytetään Nanjingista kerrottaessa?	33
5.2.4. Joukko 2: Mitä nimitystä Nanjingin tapahtumista käytetään?.....	34
5.3. Yhteenveto joukoista 1 ja 2	35
5.4. Joukko 3.....	36
5.4.1. Joukko 3: Kuinka paljon oppikirjoissa käsitellään Nanjingin tapahtumia?	36
5.4.2. Joukko 3: Mitä kuvia näytetään Nanjingin tapahtumista puhuttaessa?	38
5.4.3. Joukko 3: Mitä sanamuotoja käytetään Nanjingista kerrottaessa?	40
5.4.4. Joukko 3: Mitä nimitystä Nanjingin tapahtumista käytetään?.....	50
5.5. Joukko 4.....	56
5.5.1. Joukko 4: Kuinka paljon oppikirjoissa käsitellään Nanjingin tapahtumia?	56
5.5.2. Joukko 4: Mitä kuvia näytetään Nanjingin tapahtumista puhuttaessa?	58
5.5.3. Joukko 4: Mitä sanamuotoja käytetään Nanjingista kerrottaessa?	60
5.5.4. Joukko 4: Mitä nimitystä Nanjingin tapahtumista käytetään?.....	63
5.6. Yhteenveto joukoista 3 ja 4	66
5.7. Vertailua	69

6. Johtopäätökset	71
7. Lähteet	74
7.1. Aineistolähteet	74
7.2. Internet-lähteet	78
7.3. Kirjallisuuslähteet	79

1. Johdanto

Tässä tutkielmassa käsittelen, miten Nanjingin verilöylynä¹ tunnettua tapahtumaa käsitellään Japanin lukioasteen² historian oppikirjoissa. Nanjingin verilöyly on tapahtuma, joka tapahtui Kiinan–Japanin sodan aikana vuoden 1937 joulukuun ja vuoden 1938 tammikuun välillä. Japani hyökkäsi Kiinan tuolloiseen pääkaupunkiin Nanjingiin, jossa japanilaissotilaat surmasivat ja myös raiskasivat suuren määrän kiinalaisia. Uhrien joukossa oli muun muassa sotavankeja ja myös siviilejä, joiden joukossa oli edelleen muun muassa naisia, lapsia ja vanhuksia. (Behr 1989, 197-198; Bix 2000, 333-334; Hane 1992, 278; Lu 2010, 8).

Käsittelen tässä tutkielmassa, miten ja missä määrin Nanjingin verilöylyä käsitellään tutkimissani oppikirjoissa. Tarkastelen esimerkiksi, mitä tapahtumasta kerrotaan ja toisaalta mitä jätetään kertomatta. Tutkielman tavoitteena on vastata kysymykseen, onko Japanin historiankirjoitus Nanjingin verilöylystä muuttunut ideologisesti oppikirjoissa.

Tässä tutkielmassa aineistonani on 62 Japanin opetussuunnitelman mukaista historian oppikirjaa, jotka jakautuvat kahdelle eri ajanjaksolle: 1980-luvun taitteen oppikirjoihin ja nykyajan oppikirjoihin. 32 oppikirjoista on maailman historian oppikirjoja, ja 30 kirjoista on Japanin historian oppikirjoja. 1980-luvun oppikirjat ovat painettu vuosien 1976–1982 välillä, ja ne ovat kaikki olleet käytössä opetuksessa vielä 1980-luvun puolella. Nykyajan oppikirjojen ryhmän kirjat ovat painettu vuosien 2013 ja 2019 välillä ja ne ovat kaikki olleet käytössä vuonna 2019.

Vertailukappaleiksi olen nykyajan oppikirjoille valinnut 1980-luvun taitteen historian oppikirjoja siksi, että näiden vuosikymmenien vaihteessa aiheesta käytävä keskustelu Japanin ja Kiinan välillä ikään kuin heräsi samalla kun Kiina ja Japani alkoivat rakentaa maidensa välisiä ystävyyssuhteita sitten toisen maailmansodan. Kiinalaiset alkoivat tuolloin kiinnittää huomiota Japanin tapaan puhua Nanjingin verilöylystä oppikirjoissa, mikä hiersi maiden välejä. Tämä tutkielma vertailee siis kahden eri aikakauden oppikirjoja ja tutkii, missä määrin oppikirjojen sisältö on muuttunut ideologisesti mahdollisesti Kiinan suunnalta tai muualta tulleen paineen johdosta. Sen sijaan, että oppikirjat muodostaisivat ajallisen jatkumon aina 1980-luvun taitteesta nykypäivään, koostuu aineistoni kuitenkin vain kirjoista kahdelta eri selkeältä ajanjaksolta. Näin tutkielmastani ei siis käy yksityiskohtaisesti ilmi, millä tavalla kirjojen sisältö on muuttunut viime vuosikymmenien saatossa kenties milloin minkäkin tapahtuman vaikutuksesta, vaan menneeltä vuosikymmeneltä

---

¹ Vielä toisen maailmansodan aikaan Nanjingin kaupungin nimi kirjoitettiin latinalaisin aakkosin yleisesti Nanking, mistä johtuen tapahtuma tunnetaan myös esimerkiksi nimellä Nankingin verilöyly ja toisaalta englanniksi nimillä *Nanking Massacre* tai *The Rape of Nanking*. Käytän tässä tutkielmassa kaupungista pinyin-latinisaatiojärjestelmän mukaista nimeä Nanjing.

² Japaniksi Suomen lukioastetta vastaavaa koulutusastetta kutsutaan nimellä *kotoogakkoo*. Käytän tässä tutkielmassa sanaa lukio myös viitatessani tähän Japanin koulutusasteeseen.

ikään kuin hypätään suoraan nykyaikaan ja katsotaan, miten Nanjingin verilöylyn käsittely eroaa siitä, mitä se oli. Tutkielmasta selviää, mistä lähdettiin ja mikä on kaiken käydyn keskustelun lopputulos.

Jaan ensin tarkastelun kunkin oppikirjaryhmän osalta erilaisiin alalukuihin, joissa jokaisessa tarkastelen ryhmän oppikirjojen tekstiä tietystä näkökulmasta. Metodini on diskurssianalyysi. Viimeiseksi vertailen näistä kahdesta eri ryhmästä saatuja lopputuloksia keskenään ja teen päätelmiä sen suhteen, onko kirjoista havaittavissa, että oppikirjojen tapa käsitellä Nanjingia olisi muuttunut ideologisesti menneeltä 1980-luvulta nationalistisempaan tai progressiivisempaan suuntaan. Tutkielman tavoitteeksi olen siis ottanut sen selvittämisen, millä tavalla Nanjingin verilöylyn käsittely nykypäivän oppikirjoissa on erilaista kuin mitä se oli toisella menneellä vuosikymmenellä tai onko se erilaista juuri lainkaan.

Nanjingin verilöylystä ja sen laajuudesta on olemassa monenlaisia näkemyksiä. On olemassa näkemyksiä, joiden mukaan mitään verilöylyä ei koskaan tapahtunutkaan, ja toisaalta myös näkemyksiä, joiden mukaan surmansa saaneiden kiinalaisten lukumäärä olisi joitakin satojatuhansia. Arvioituja surmalukuja perusteluineen on myös useita näiden mainittujen ääripäiden väliltä. Tämän tutkielman tarkoitus ei olla esittää teoriaa Nanjingissa surmansa saaneiden tarkasta lukumäärästä, vaikka tämänlaiset numerot väistämättä nousevatkin esiin jo itse tutkittavasta materiaalista. Oppikirjat eivät luonteensa vuoksi ole sellaisia alkuperäislähteitä, joiden perusteella Nanjingin verilöylyn todellisesta laajuudesta kannattaisi vetää johtopäätöksiä. Tämän tutkielman lähtökohta on kuitenkin se, että Nanjingin verilöylynä tunnettu tapahtuma on todella tapahtunut jossakin merkillepantavassa laajuudessa ja että sen aikana japanilaiset systemaattisesti surmasivat kiinalaisia. Tämä tutkielma kohtelee Nanjingin verilöylyä tapahtuneena tosiasiana.

Tämä tutkielma osallistuu keskusteluun koskien sitä, mitä Japanin historian oppikirjoissa opetetaan Nanjingin verilöylystä, ja toisaalta myös koskien sitä, miten Nanjingin tapahtumien kuvaus oppikirjoissa on muuttunut siitä, mitä se oli ennen. Japanissa lukioastetta edeltävä, ikävuosiltaan Suomen yläastetta vastaava *chuugakkoo* on osa pakollista oppivelvollisuutta, ja vuodesta 1974 lähtien yli 90 % *chuugakkoo*-asteen suorittajista on jatkanut Suomen lukioastetta vastaaviin *kotoogakkoo*-asteen opintoihin, ja lisäksi esimerkiksi vuonna 2010 osuus oli noin 98 % ("Kotoogakkoo kyooiku on genjoo", n.d.). Suurin osa japanilaisista käy siis läpi lukioasteen koulutuksen, ja koska lukion historian oppitunnit ovat todennäköisesti niitä harvoja tilaisuuksia, joissa japanilaisilla on mahdollisuus oppia valtionsa sodan ajan menneisyydestä, on tärkeää, että japanilaisille opetettava materiaali käy riittävästi läpi Nanjingin verilöylyn tapaisia tapahtumia, jotta japanilaiset osaisivat keskustella aiheesta ja suhtautua Nanjingin verilöylyyn keskittyvään tietoon myös kriittisesti.

Oppikirjojen kertomukset Nanjingin verilöylyn kaltaisista tapahtumista heijastavat myös Japanin hallinnon virallisia näkökantoja. Japanissa oppikirjojen sisältö on viime kädessä Japanin

opetusministeriön päätettävissä. Alakoulussa, yläkoulussa ja lukiossa saa käyttää vain opetusministeriön auktorisoimia kirjoja. Opetusministeriö voi antaa kirjojen kirjoittajille korjausehdotuksia, jotka kirjoittajien tulee käytännössä ottaa huomioon, jos he haluavat, että kirjat saavat opetusministeriön hyväksynnän. (Barnard 2003, 13; Sugimoto 2003, 129–130.)

Eräs tunnetuimpia oppikirjojen sisältöön liittyviä välikohtauksia ja opetusministeriön vallankäyttöä havainnollistavia tapauksia oli oppikirjojen kirjoittajana ja historioitsijana tunnetuksi tulleen Saburoo Ienagan oikeustaistelut opetusministeriötä vastaan. Ienaga muun muassa haastoi opetusministeriön linjauksia muutoksista, joita tämä oli pyytänyt hänen kirjoittamissaan oppikirjoissaan Nanjingin verilöylystä kertoviin kappaleisiin. Ienaga lopulta voitti joitakin näistä oikeustaisteluissa sekä alimmassa oikeusistuimessa että korkeimmassa oikeudessa. (Nozaki 2002, 606; Nozaki 2008, 125–126.)

Käyn tässä tutkielmassa ensin läpi, mikä on Nanjingin verilöyly, ja toisaalta myös sitä, miksi Nanjingin verilöylyyn liittyvässä historiankirjoituksessa on esimerkiksi maakohtaisia eroja. Esittelen myös Nanjingin verilöylystä tehtyä tutkimusta. Tämän jälkeen esittelen aineistoni ja myös sen, millä metodein tutkin aineistoani. Kaiken tämän jälkeen seuraa lopulta analyysiosuus, jossa ensiksi esittelen aineistoa osia erilaisten kysymysten kautta ja teen lopulta yhteenvedot kustakin aineiston osajoukosta. Vertailen myös osajoukoista tekemiäni huomioita keskenään. Lopuksi teen koko aineistosta johtopäätöksiä, missä yhteydessä myös tämän tutkielman tutkimuskysymys saa lopullisen vastauksensa.

Tämä tutkielma sisältää katkelmia tutkimuksen kohteena olevista oppikirjoista. Olen translitteroinut nämä katkelmat latinalaisille aakkosille Hepburn-järjestelmän³ mukaisesti sillä poikkeuksella, että pitkät vokaalit olen translitteroinut kahdentamalla vokaalin sen sijaan, että käyttäisin pituusmerkkiä eli makron-viivaa (¯) yksittäisen vokaalin yläpuolella merkitsemään pitkää vokaalia. Näin olen tehnyt siksi, että japanin kielen translitteraatioon perehtymätönkin suomenkielinen lukija pystyy luontevasti lukemaan tämän tutkielman translitteroituja katkelmia. Kirjoitan myös johdonmukaisuuden vuoksi japanilaisperäisetkin länsimaisessa järjestyksessä siten, että ensin kirjoitan etunimen ja toiseksi sukunimen, vaikka Japanissa nimien kirjoitusjärjestys onkin tavallisesti päinvastainen.

2. Nanjingin verilöyly: historiallinen käsittely ja aiempi tutkimus

Esittelen tässä luvussa taustatiedoksi, mikä on Nanjingin verilöyly ja toisaalta myös Nanjingin verilöylyn kertomuksen kehitystä toisen maailmansodan jälkeen. Sodanjälkeinen historiankulkua

---

³ Hepburn-järjestelmän säännöistä voi lukea esimerkiksi seuraavasta osoitteesta: <https://www.sljfaq.org/afaq/hepburn.html>. Haettu 15.4.2020.

auttaa ymmärtämään, miksi Japanin ja Kiinan suhtautumiset Nanjingin verilöylyyn poikkeavat toisistaan. Esitän myös syitä sille, miksi Japanissa historiallinen revisionismi on elinvoimaista toisin kuin esimerkiksi Saksassa, kun kyse on holokaustin käsittelystä, jota käytän myös esimerkkinä tekstissäni. Lopuksi esittelen vielä aiempaa tutkimusta Nanjingista.

2.1. Nanjingin verilöyly

Toisen maailmansodan oltua vielä käynnissä japanilaiset hyökkäsivät voimalla Kiinaan. Silloinen Kiinan pääkaupunki Nanjing taipui japanilaisille vuosien 1937 ja 1938 vaihteessa. Japanilaisten saavutettua Nanjingin kaupungin vuonna 1937 kaupungin väki koostui pääasiassa siviileistä. Japanilaiset murhasivat Nanjingissa satoja tuhansia siviilejä ja raiskasivat tai ottivat niin sanotuiksi lohtunaisikseen tuhansia naisia (Behr 1989, 197–198; Bix 2000, 333–334; Lu 2010, 8). Nämä Nanjingin tapahtumat tulivat tunnetuksi Nanjingin verilöylynä⁴. Toinen maailmansota päättyi Yhdysvaltojen pudotettua atomipommit Japaniin, ja Japani joutui tilille sodan aikana suorittamista teoistaan Tokion sotarikosoikeudenkäynnissä. Tässä oikeudenkäynnissä 28 japanilaista tuomittiin joko kuolemaan tai vankeusrangaistuksiin. Osa tuomituista tuomittiin sillä perusteella, että he olivat olleet osallisina Nanjingin verilöylyssä, mikä kertoo Nanjingin verilöylyn suuresta merkityksestä sodassa. Barnard (2003, 2) argumentoi, että kaikista Japanin vuosien 1931 ja 1945 välillä käymistä sodista ja taisteluista juuri Nanjingista on käyty kaikista eniten keskustelua ja tuotettu eniten sekä akateemista että viihteellistä kirjallisuutta.

Nanjingia käsitellessään Tokion sotarikosoikeudenkäynti päättyi lukuihin, joiden mukaan Nanjingin verilöylyssä olisi kuollut yli 200 000 siviiliä. Tämä luku perustui sotarikosoikeudenkäynnille toimitettuihin dokumentteihin, joiden joukossa oli muun muassa aineistoa, jonka mukaan yli 150 000 ihmistä oli haudattu tapahtumien jäljiltä (Yoshida 2000, 71). Toisaalta tuomioistuin hyväksyi myös melko kriittistä todistusaineistoa tapahtuneista. Todistusaineistoon luettiin mukaan muun muassa silminnäkijähavainto, jonka mukaan japanilaiset olisivat keränneet yhteen paikkaan ja tappaneet 57 148 ihmistä (Eykholt 2000, 52). Kummastusta tässä havainnossa herättää vähintäänkin numeron tarkkuus.

Kiinalaisten tutkijoiden arviot kuolonuhrien määrästä poikkeavat Tokion sotarikosoikeudenkäynnissä todetusta numerosta; jotkut tutkijat ovat esittäneet, että verilöylyssä sai surmansa yli 300 000 henkeä (Eykholt 2000, 46–47). Nanjingin verilöylyn muistomerkkiin Nanjingin kaupungissa on myös kaiverrettu kuolonuhrien luvuksi 300 000. Japanilla taas ei ole Kiinan tapaan tämänlaista virallista lukua Nanjingin verilöylyn uhreille. Tämän tutkielman oppikirjoissa nostetaan

---

⁴ Tapahtuma tunnetaan englanniksi muun muassa nimillä *Nanjing Massacre* "Nanjingin verilöyly" tai *The Rape of Nanjing* "Nanjingin raiskaus". Japanissa tapahtumalla on myös monta erilaista nimeä, kuten *Nankin Daigyakusatsu* "Nanjingin suuri verilöyly" tai *Nankin Jiken* "Nanjingin tapaus". Näitä Japanissa käytettäviä nimityksiä esiintyy tämän tutkielman aineistossa ja myös ne ovat tämän tutkielman tutkimuksen kohteena.

esille esimerkiksi juuri edellä kuvattu Tokion sotarikosoikeudenkäynnissä virallistettu luku, ja toisaalta osa oppikirjoista korostaa, että tutkijat ovat eri mieltä todellisesta luvusta ja että arviot kuolonuhrien määrästä vaihtelevat joistakin tuhansista satoihin tuhansiin. Esittelen vielä vähän jäljempänä tässä luvussa Japanin sisällä vaikuttavia erilaisia Nanjingin tutkimuksen koulukuntia.

2.2. Sodan jälkeen

Toisen maailmansodan ja sen jälkeisten oikeudenkäyntien päätyttyä 1950-luvun alussa kylmä sota oli tempaissut maailman kouriinsa. Estääkseen kommunismin leviämisen Yhdysvallat valjasti Japanin sitä vastustavaksi voimaksi Itä-Aasiassa. Yhdysvallat suoritti Japanissa niin sanotun punaisen puhdistuksen (englanniksi *Red Purge*), jonka myötä Japanin kommunistit menettivät valta-asemansa. Tämän myötä oikeiston edustajat, jotka olivat toisen maailmansodan päätteeksi riisuttu asemistaan ja vaikutusvallastaan, saivat Yhdysvaltojen tuen ja sen myötä myös takaisin vanhat valta-asemansa. (Estevez-Abe 2008, 104; Tsurumi 2011, 5; Yoshida 2000, 75.)

Sodan päätyttyä Yhdysvallat olivat käyneet läpi Japanin oppikirjojen sisältöä ja antaneet uusia määräyksiä, mitä kirjoissa sai esittää ja mitä ei. Oikeiston päästyä takaisin suotuisaan asemaan he korostivat edistävänsä näkemystä, jonka mukaan Japanin hallinto tulisi edistämään patriotismia ja itsepuolustusta japanilaisten keskuudessa. Samalla Japani puhui omalle valtiolleen myös oikeudet päättää itse, mitä esimerkiksi kouluissa käytettävissä oppikirjoissa tulisi lukea. Sisällössä korostuivat nationalistiset piirteet, joiden myötä oppikirjoissa muun muassa muokattiin tapaa, jolla japanilaisten hyökkäyksestä Kiinaan toisen maailmansodan aikana puhuttiin. Opetusministeriö korosti, että kirjojen tuli välttää kaikenlaista ankaraa kritiikkiä Japanin toimia kohtaan Tyynenmeren sodan aikana. Myös kertomusta siitä, että Japani olisi valloittanut Kiinan maita, pidettiin sopimattomana. Näiden linjauksien myötä kertomukset Nanjingin verilöylystä katosivat oppikirjoista kokonaan hetkeksi 1950-luvun puolivälistä 1970-luvulle saakka. (Yoshida 2000, 73–76.)

Japanin taustaa imperialistisena valtiona korostavaa japanilaisten koulukuntaa kutsutaan progressiiviseksi koulukunnaksi. Progressiiviset vastustavatkin juuri esimerkiksi Nanjingin tapahtumien sensuroimista oppikirjoissa. Progressiivisen koulukunnan vastaparin Japanissa muodostaa revisionistinen koulukunta, joiden joukossa on nationalisteja ja konservatiiveja. Nanjingin verilöylyn kontekstissa revisionismi tarkoittaa suuntausta, jonka kannattajat haastavat vallitsevan historiankirjoituksen. Osa revisionisteista jopa kieltää Nanjingissa olleen minkäänlaista verilöylyä. Kylmän sodan alussa Japanin valtaapitävät olivatkin juuri konservatiiveja, mikä välillisesti edesauttoi revisionistisen historiankirjoituksen leviämistä. (Yoshida 2000, 71.)

Vaikka keskustelu Nanjingin tapahtumista toisen maailmansodan aikana hävisikin oppikirjoista hetkellisesti, kävi keskustelu Japanin toimista kuitenkin edelleen kuumana mediassa. Revisionistit, kuten Masaaki Tanaki (1911–2006), yrittivät selittää Nanjingin tapahtumat

olemattomiksi ja mitätöidä Tokion sotarikosoikeudenkäynnissä langetetut tuomiot julistamalla ne ilmentymäksi voittajan oikeudesta (Yoshida 2000, 71). Tanaka ja hänen aatetoverinsa eivät kuitenkaan vielä tuolloin saaneet osakseen suurta huomiota. 1970-luvun alussa Tsuyoshi Honda julkaisi Asahi Shimbun -lehdessä kirjoitussarjan matkastaan Kiinaan ja siellä tekemistään kiinalaisten haastatteluista, joista kävi ilmi japanilaisten Nanjingissa suorittamat teot (Yoshida 2000, 79–80). Hondan vastapainona toimi esimerkiksi kirjailija Akira Suzuki, jonka materiaali koostui haastatteluista Japanin sotaveteraanien kanssa, joiden kertomuksien mukaan mitään raakuuksia ei koskaan tapahtunutkaan (Yoshida 2000, 81–82).

Kylmän sodan aikaista Kiinaa määrittivät historialliset tapahtumat, kuten sisällissota ja esimerkiksi Maon 1960-luvun taitteessa vetämä suuri harppaus. Suuren harppauksen tavoitteena oli nostaa Kiina muiden teollisuuden supervaltojen, kuten Iso-Britannian ja Yhdysvaltojen, rinnalle lisäämällä suuresti esimerkiksi teräksen ja hiilen tuotantoa. Lopulta tapahtuma johti kuitenkin suureen taloudelliseen ahdinkoon ja nälänhätiin (Hu 2013, 88–91). Kiina myös suoritti omia tutkimuksiaan Nanjingin verilöylystä 1960-luvulla, mutta päätti lopulta olla julkistamatta näitä kansainvälisesti (Eykholt 2000, 25). Kiina katsoi, ettei ollut heidän etujensa mukaista puhua aiheista, jotka toivat ihmisten mieleen takaisin ajat, jolloin Kiina oli heikko. Kylmän sodan aikainen Kiina halusi korostaa nousujohteisuuttaan ja kykyään seistä omilla jaloillaan valtiona (Eykholt 2000, 25–26). Tämän myötä sodan aikaisista kärsimyksistä, kuten Nanjingin verilöylystä, ei puhuttu ulkopuolisille eikä niitä käsitelty julkisesti.

1970-luvulla sekä Kiina että Japani halusivat parantaa keskinäisiä suhteitaan. Japanin liiketoiminnan ammattilaiset ja poliitikot näkivät Kiinan potentiaalin sen isoine markkinoineen ja luonnonvaroineen (Eykholt 2000, 27). Myös Kiinan halpa mutta taidokas työvoima oli Japanille houkutteleva taloudellinen mahdollisuus. Kiina taas tavoitteli Japanilta tämän kehittyntä teknologiaa ja pääomaa. 1970-luvun alussa Kiina ja Japani ryhtyivätkin tiivimpään diplomatiaan ja kaupankäyntiin, ja vuonna 1978 maat solmivat keskenään virallisen sopimuksen ystävyystä ja rauhasta (Eykholt 2000, 27). Esimerkiksi Nanjingin tapahtumia jätettiin tarkoituksella tuomatta esiin, tai jos ne päätettiin tuoda esiin, niin korostettiin niiden pientä roolia Kiinan ja Japanin välien kannalta.

Jännitteet maiden välillä nousivat kuitenkin taas esiin 1980-luvulla. Japanin oppikirjojen vuosien saatoissa aaltojen lailla muuttuva sisältö sai huomiota osakseen erityisesti vuonna 1982, josta Eykholt (2000, 28) kirjoittaa, että lehdistö sekä Japanissa että sen ulkopuolella käsitteli laajamittaisesti japanilaisten toimia muokata oppikirjojen sisältöä niin, että japanilaisten sodan aikana harjoittama imperialismi ei korostuisi kirjojen kerrontatavassa. Eykholt kirjoittaa, että sanamuoto "aggressiivinen sota" muuttui "hyökkäyssodaksi" joissakin kirjoissa. Yoshida (2000, 85) antaa muutoksista lisää esimerkkejä omassa luvussaan samasta teoksesta. Näistä mainittakoon, kuinka eräässä kirjassa ilmaisu *kono Toonan Ajia shinryaku* "tämä aggressiivinen hyökkäys Etelä-

Aasiaan" muutettiin muotoon *kono Toonan Ajia shinshutsu* "tämä eteneminen Etelä-Aasiaan"⁵. Osa uutisoiduista muutoksista oli kuitenkin tavallaan myös ankkvoja. Tuona aikana uutisoitiin muun muassa laajasti, kuinka joissakin kirjoissa oli Japanin hyökkäys koilliseen Kiinaan oli muutettu muodosta "aggressio" muotoon "eteneminen", mutta todellisuudessa tämänlainen muutos oli tapahtunut jo aiemmin 1960- ja 1970-luvulla (Nozaki 2002, 606; Schneider 2008, 109). Joka tapauksessa oppikirjojen sanamuodoista kehkeytynyt skandaali oli valmis, ja esimerkiksi vuoden 1982 elokuussa Japanin hallituksen pääsihteeri (*naikaku kanboo chookan*) Kiichi Miyazawa lupasi, että Japani aikoo edistää maiden oman maansa ja ulkovaltojen välisiä ystävällisiä suhteita ja korjata oppikirjojen ilmaisua ("Rekishu kyookasho ni kansuru Miyazawa naikaku kanboo chookan soodan", n.d.; Yoshida 2000, 86).

2.3. Miksi Nanjingin tapahtumista on monia näkemyksiä

Charles Maier (1999, vii–xvi) kirjoittaa Euroopan historian tutkijan asemassa teoksen *The Nanjing Massacre in History and Historiography* esipuheessa yhtäläisyyksistä ja eroavaisuuksista siitä, minkälaista diskurssia ja reaktioita Nanjingin verilöyly on herättänyt Japanin yhteiskunnassa ja minkälaisia reaktiot ovat taas olleet Saksassa holokaustia kohtaan. Yhtäläisyydet ovat helposti kuviteltavissa: sekä Nanjingin verilöyly ja holokausti ovat tapahtumia, joita pidetään nykyään yleisesti suurina vääryyksinä ja joihin osallistuneita tahoja on tuomittu sotarikostuomioistuimissa. Saksassa linjat holokaustin, juutalaisvainon ja natsismin suhteen ovat selkeitä: natsisymboliikka ja natsismin kannattajien tekojen kanssa sympatisoiminen herättää vähintäänkin pahennusta ellei jopa johda rikostuomioihin⁶ (Green, 2018). Euroopan komissio teetti vuonna 2018 eurobarometrin⁷ liittyen käsityksiin antisemitismistä, ja tämän barometrin mukaan keskimäärin 66 % saksalaisista pitää antisemitismia maassaan ongelmana.

Vaikka holokausti jatkuikin läpi koko sodan ja Nanjingin verilöyly taas oli vain yksi tapahtuma sodassa, kumpaan yhdistää se, että ne ovat kansallisia historian kipupisteitä, ja ympäröivä maailma odottaa Nanjingiin Japanilta kannanottoja siinä missä Saksakin on joutunut käsittelemään holokaustia. Miksi Japanissa taas sitten esimerkiksi Nanjingin tapahtumien kieltäjät saavat osakseen paljon enemmän huomiota ja kannatusta? Miksi Nanjingin tapahtumien – tai niitä laajemmin Japanin Aasiassa käymän sodan – käsittely ei ole synnyttänyt Japanissa samanlaista

⁵ Alkuperäiset japaninkieliset ilmaisut ovat Yoshidan ja suomenkieliset käännökset taas omiani. Myös kaikki suomennokset tästä eteenpäin ovat omiani.

⁶ Saksan rikoslain pykälässä 130 kielletään esimerkiksi sellaiset teot, jotka osoittavat tukea natsien teoille ja jotka uhkaavat yleistä rauhaa. Rikoslaki on luettavissa osoitteessa http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html#p1333. Haettu 20.4.2020.

⁷ Euroopan komission teettämä eurobarometri 484 on ladattavissa osoitteesta <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/surveyKy/2220>. Samalta sivulta on ladattavissa myös pelkästään Saksaa koskeva data. Haettu 20.4.2020.

yhteisöllistä katumusta kuin mitä holokaustin julkinen käsittely on nostanut esiin Saksassa? Maier varoittaa, että olisi naiivia ajatella, että erot johtuisivat yksinomaan siitä, että japanilaiset olisivat aasialaisen kierteleviä ja kaartelevia ilmaisussaan ja saksalaiset taas suoraselkäisiä; diskurssi sota-ajan rikoksista on ollut poukkoilevaa molemmissa maissa (1999, x–xi). Maier kirjoittaa (1999, xi–xii), että Saksan ja Japanin kehitys oman historiansa kivuliaan tapahtuman käsittelystä kehittyivät ikään kuin päinvastaisessa järjestyksessä. Siinä missä Saksassa holokaustin käsittely alkoi hiljaisuudella ja liikkui kohti debaattia ja tapahtuman julkista käsittelyä, on Japanissa liikuttu ikään kuin toiseen suuntaan samalla asteikolla. Japani tuomittiin sotarikoksista sodanjälkeisissä tuomioistuimissa, ja samaan aikaan myös lehdistössä painotettiin hirmutekojen myöntämistä ja tuomioistuimen päätösten kunnioittamista (Yoshida 2000, 73), mutta historian saatossa tapahtumat kieltävät äänet ovat vähitellen saaneet lisää painoa. 1980-luvulla Saksassa historioitsijat kiistelivät siitä, mikä olisi sopiva tapa kollektiivisesti muistaa holokausti, ja esiin nousi muun muassa näkemys, että tapahtumat eivät olleet sen pahempia, kuin mitä tapahtui esimerkiksi Stalinin ajan Neuvostoliitossa, ja että Saksan tulisi lopettaa vanhojen haavojen uudelleen avaaminen ja tavoitella tervettä kansallista ylpeyttä historiastaan.

Ennen kaikkea Nanjingin kertomuksen hallitseminen on Japanin valtaapitäville poliittinen työkalu, ja juuri tämä Nanjingin verilöylyn poliittisuus värittää siitä annettavaa kertomusta Japanissa. Seddon (1987, 217–221) kirjoittaa, että oppikirjojen nationalistinen linja osaltaan tukee ja legitimoii valtaapitävien puolueiden politiikkaa ja toimintaa sekä myös yhtenäistää valtaapitävien eri ryhmiä. Esimerkiksi Japanin Aasiassa käymien sodan aikaan oli myös oppikirjoissa havaittavissa militaristista, ultranationalistista Japania tukeva linja, mikä osaltaan oikeutti sotimista (Seddon 1987, 218). Nozaki (2008, 620) myös kirjoittaa, että oppikirjakiista on myös itsessään ollut väline nykyäänkin vallankahvassa olevalle Japanin liberaalidemokraattiselle puolueelle, joka on revisionistisella kannallaan edesauttanut liittojen solmimista muiden puolueiden oikeistolaisten kanssa, ja näin oikeistolainen linja oppikirjojen suhteen on toiminut liimana eri puolueiden oikeistolaisten kesken.

Japanissa ei ollut sodan päätyttyä samanlaista vallanvaihdosta kuin esimerkiksi Saksassa. Natsismin kannattajat riisuttiin heidän vallastaan toisen maailmansodan päätyttyä, ja osittain tämä tapahtui myös Japanin niille oikeiston jäsenille, joiden katsottiin yltiöpäisellä nationalistisuudellaan lietsonneen Japania tuomittuun sotaan ja hirmutekoihin. Japanissa oikeiston jäsenet pääsivät kuitenkin lopulta takaisin valta-asemiin, ja esimerkiksi 1950-luvun alusta 1970-luvun taitteeseen juuri nationalistinen, oikeistolainen ilmapiiri vallitsi Japanin historian oppikirjoissa. Nanjingin tapahtumien kieltäjiä tai niiden mitätöiviä tahoja ei estetty osallistumasta yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. (Maier 1999, xiii; McCormack 2000, 53–73)

Myöskään Japanin keisari, joka oli tietoinen Nanjingin tapahtumista, ei koskaan joutunut syytteeseen sotarikoksista eikä häntä koskaan tuomittu. Oli kenraali Douglas McArthurin tietoinen

päätös olla tuomitsematta keisaria, jotta Japanin miehitys ja jälleenrakennus sujuisi hallitusti (Beasley 2001, 217; Behr 1989, 410–412; Bix 2001, 585; Gluck 2013, 67; Tsurumi 2011, 3). Esimerkiksi Bix (2001, 17) myös toteaa, että eräässä mielessä keisarista tuli Japanin kansan tukahdetun sotamenneisyyden symboli, sillä niin kauan kuin keisarin roolia sodassa ei peräänkuulutettu, ei kansan myöskään tarvinnut miettiä omaa rooliansa siinä.

Japanin ja Saksan suorittamat teot eroavat toisistaan myös siinä, että niiden uhrit ovat olleet laadultaan erilaisia. Siinä missä juutalaiset eivät olleet sidottuja mihinkään tiettyyn valtioon, olivat Japanin tekojen kohteena toisenmaalaiset kiinalaiset. Saksassa tavalliset kansalaiset saattoivat arkisessa elämässään törmätä sodan aikaisten murhien seuraamuksiin, kun heidänkin keskuudessaan asuneita juutalaisia ei enää ollutkaan. Japanilaisille kiinalaiset taas olivat merentakainen kansa, jonka jäseniä tavalliset Japanin kansalaiset eivät kohdanneet arkielämässään. Tavallisille japanilaisille Nanjingin tapahtumat olivat sodan jälkeen sekä fyysisesti kaukaisempi että henkisesti abstraktimpi tapahtuma kuin mitä holokausti oli saksalaisille. Hane (1992, 316) kirjoittaa, kuinka tiedotusvälineet olivat sodan aikana valtion hallinnassa ja kuinka japanilaisille tiedotettiin vain taistelujen positiivinen puoli. Saksalaiset eivät myöskään japanilaisten tavoin pysty samalla tavalla vetoamaan sodan aikaisiin oloihin, jotka olisivat ikään kuin tempaisseet heidät mukaansa ja sekoittaneet heidän päänsä, koska saksalaiset vainosivat juutalaisia systemaattisesti paitsi sodan aikana myös sitä ennen, vaikka holokausti eli juutalaisten kansamurha tapahtuikin nimenomaan toisen maailmansodan aikana. Juutalaiset eivät kuitenkaan olleet saksalaisille samalla tavalla ulkopuolista valtiota edustavia vihollisia sodan keskellä kuin mitä kiinalaiset olivat japanilaisille, vaan saksalaisten juutalaisvastaisuus kumpusi muualta. Lisäksi uhrimäärät holokaustissa ja Nanjingin verilöylyssä ovat eri luokkaa. Holokaustissa juutalaisia kuolia miljoonittain, mutta äärimmäisetkin arviot Nanjingin verilöylyn uhriluvuista ovat korkeintaan joitakin satojatuhansia. (Maier 1999, xiii.)

Osaltaan japanilaisen Nanjingiin liittyvän diskurssin muotoutumiseen on varmasti vaikuttanut myös se ajallinen etäisyys, joka oli itse tapahtumien ja sotarikosoikeudenkäyntien välillä. Ajallinen etäisyys oli samalla lailla pitkä Nanjingin verilöylyn ja sen välillä, kun Nanjingin tapahtumat nousivat uudestaan otsikoihin 1980-luvun alussa sekä kirjaimellisesti ja kuvaannollisesti. Kiina oli nostamatta esiin Nanjingin verilöylyä sodan jälkeen, jotta ihmisten huomio ei kiinnittyisi Kiinan heikkouteen sodan aikana (Eykholt 2000, 25–26). Tämän myötä Nanjingin tapahtumat lepäsivät pitkään käsittelemättöminä aina 1950-luvulta 1980-luvun alkuun saakka, mikä on mitä todennäköisimmin jättänyt jälkensä siihen, mitä kertomus Nanjingin tapahtumista nykyään on kussakin maassa.

Tämä pitkä ajallinen väli on jossakin mielessä ollut edullinen ainakin Kiinalle, joka on tuottanut tapahtumista ahkerasti tutkimusta. Toisaalta osa tästä tutkimuksesta on varsin värityntä ja kritiikitöntä (ks. esim. Eykholt 2000, 52). Data on siis voinut vääristyä vuosien saatossa. Silloin

tällöin ilmi tuleva tekaistu tieto Nanjingista onkin omiaan kannustamaan Japanin revisionisteja, jotka saattavat monesti tarrautua yhteen väärennettyyn tai epäluotettavaan tiedonkappaleeseen ja kieltää koko Nanjingin verilöylyn koskaan tapahtuneen (Yang 2000, 146–147). Ironisesti siis esimerkiksi hataroin perustein ja huonon todistusaineiston avulla äärimmäisten suurien surmalukujen esittäminen saattaa helposti saada aikaan vastareaktion, joka mitätöi esitetyn näkemyksen ja toisaalta vahvistaa vastakkaista näkemystä siitä, että Nanjingin verilöylyn surmaluvut olisivatkin olleet pikemminkin pienimmästä päästä. Lopputuloksena on, että Nanjingin tapahtumista eri näkemyksiä kannattavat koulukunnat ovat entistä kauempana yhteisymmärryksestä ja totuudesta. Askew (2002) varoittaa artikkelissaan, että näkemyksien, kuten sen, että japanilaiset olivat lopulta syyttömiä, tai toisaalta vastakohtaisesti sen, että japanilaiset olisivat jotenkin ainutlaatuisen raaka ja säälimätön kansa, ei pitäisi koskaan olla Nanjingin verilöylystä käytävän keskustelun lähtöpiste – oli keskustelun lopputulos sitten mikä hyvänsä.

Aiemmin tässä tekstissä esittelin Nanjingin verilöylystä kaksi eri näkemystä: progressiivisen ja revisionistisen. Askew (2002) kuitenkin huomauttaa, että Nanjingin tapahtumista ei olekaan olemassa ainoastaan kahta näkemystä, vaan jo pelkästään Japanin sisällä Nanjingin verilöylyn tutkijat voidaan jakaa kolmeen eri koulukuntaan: *maboroshi-ha* "illuusiokoulukunta", *chuukan-ha* "keskitiekoulukunta" ja *daigyakusatsu-ha* "verilöylykoulukunta".⁸ Ensin mainittu koulukunta väittää, että kuolonuhreja oli Nankingissa korkeintaan joitakin tuhansia. Keskitiekoulukunta taas väittää, että kuolonuhreja oli joitakin kymmeniä tuhansia mutta ei kuitenkaan esimerkiksi satoja tuhansia. Verilöylykoulukunta taas väittää, että kuolleita oli yli 100 000 ja kenties jopa 200 000. Askew (2002) kirjoittaa lisäksi, että kukaan Japanissa ei allekirjoita väitettä, että Nanjingissa olisi kuollut yli 300 000 henkeä, mikä taas on Kiinan virallinen kanta. Japanin ja Kiinan kantojen voidaan sanoa olevan siis ristiriidassa keskenään, mutta toisaalta myös kaikki Japanin Nanjingista käytävä keskustelu ei suoranaisesti kohdistu Kiinan antamien lukujen kumoamiseen, vaan luvuista käydään Japanissa myös paljon maansisäistä keskustelua.

2.4. Aiempi tutkimus

Nanjingin verilöylystä ja sen ympärillä käydystä muistisodasta – siitä, minkä osapuolen tulkinta tapahtumista on oikein – on kirjoitettu paljon. Kirjallisuutta ja tutkimusta löytyy mitä erilaisimmista tapahtumaa sivuavista aiheista, kuten siitä missä määrin eri oppikirjakustantamojen markkinaosuus vaikuttaa heidän haluunsa kirjoittaa progressiiviseen tyyliin runsaasti Nanjingin verilöylyn tapaisista aroista aiheista (Cave 2013). Tutkimus on myös kohdistunut erilaisiin taitekohtiin, kuten siihen, miksi Kiinan ja Japanin välille nousi kiistaa oppikirjoista juuri 1980-luvun alussa (Seddon 1987). Muistisotia

---

⁸ Askew'n sanoin koulukunnat ovat *Nanjing Incident as Illusion School*, *Middle-of-the-Road School* ja *Great Massacre School*. Koulukuntien suomenneet nimet ovat omia käännöksiäni niiden japaninkielisistä nimistä.

sivuavalta puolelta on kirjoitettu muun muassa siitä, miten oppikirjoista käyty keskustelu on muokannut sekä oppikirjoja että niistä keskustelua käyvien valtioiden välisiä suhteita (Nozaki 2001; Yoshida 2008, 23–24).

Julkaistua tutkimusta ja analyysia itse oppikirjojen sisällöstä on kuitenkin vain vähän. Artikkelissaan "Isolating the Knowledge of the Unpleasant: The Rape of Nanking in Japanese High School History Textbooks" vuodelta 2001 Barnard oli kerännyt tutkimusaineistokseen kaikki 88 Japanin lukioasteella vuonna 1995 käytössä ollut historian oppikirjaa. Barnard tutki aineistoaan kriittisen diskurssianalyysin ja systeemis-funktionaalisen kieliopin avulla tavoitteenaan selvittää, missä määrin oppikirjajoukossa kerrotaan Nanjingin verilöylystä. Lopputuloksena tutkimuksessa oli, että kirjat käsittelevät tapahtumaa kohtuullisessa määrin, mutta havaittavissa oli säännönmukaisesti esiintyviä kielellisiä keinoja, jotka hämärsivät Nanjingista annettavaa tietoa. Barnard arveli johtopäätöksissään, että kirjat eivät anna oppilaille riittäviä eväitä käydä kriittistä keskustelua aiheesta ja esimerkiksi vastata väittämiin, että Nanjingin verilöylyä ei olisi koskaan tapahtunutkaan (Barnard 2001, 527–528).

Barnard hyödynsi tätä yllä mainittua tutkimustaan myöhemmin myös kirjassaan *Language, Ideology, and Japanese History Textbooks* (2003), jossa hän käsittelee artikkeliaan laajemmin samaa aihetta. Mukana on edelleen analyysia historian oppikirjoista, jotka tällä kertaa ovat eri vuodelta kuin Barnardin aiemmassa tutkimuksessa, ja aineiston koko on myös supistunut 88 kirjasta 55:een. Tämän aiheen lisäksi Barnard muun muassa vertailee sitä, miten Japanin hyökkäyksistä muihin maihin toisen maailmansodan aikana kerrotaan kirjoissa, siihen, miten Saksan hyökkäyksistä muihin maihin saman sodan aikana kerrotaan kirjoissa. Barnard tulee systeemis-funktionaalisen kieliopin menetelmin ja tilastollisen analyysin turvin johtopäätökseen, että japanilaisten toimista puhuttaessa heidän aktiivinen roolinsa hyökkääjänä jää usein piiloon sanamuotojen taakse, kun taas saksalaisten toimista puhuttaessa heidän aktiivinen roolinsa hyökkääjänä käy japanilaisia paremmin ilmi esimerkiksi virkkeiden pääverbeistä, minkä myötä oppikirjoista käy saksalaisten kohdalla japanilaisia selkeämmin ilmi, että saksalaiset olivat aktiivisia hyökkääjiä sodan aikana (Barnard 2003, 117–119). Muita Barnardin kirjassaan käsittelemiä aiheita ovat esimerkiksi se, miten oppikirjoissa näkyy, että oppikirjat varjelevat Japanin kasvoja käsitellessään arkoja aiheita, kuten Japanin ja Japanin keisarin antautumista Yhdysvalloille. Nanjingin verilöylyyn liittyen Barnard (2003, 79) teki tutkimistaan historian oppikirjoista huomion, että seuraavat väittämät ovat tosia ja tulkinnat oikeita suuren osan kirjoista mukaan (käännökset omiani):

- ① Kirjat eivät tuo esiin, että japanilaiset sotilaat olivat vastuussa Nanjingin verilöylystä.
- ② Tavalliset japanilaiset eivät tienneet Nanjingin verilöylystä kuin vasta sodan jälkeen, ja täten he ovat vapaita siitä moraalisesta taakasta, että heidän olisi pitänyt vastustaa sodan aikana tapahtuneita hirmutekoja.

③ Kirjoissa ei tule esiin mitään armeijaan tai Japanin hallintoon liittyvää tahoa, joka olisi ollut vastuussa Nanjingin verilöylyn pimeyttämisestä.

④ Nanjingin verilöyly sai osakseen kansainvälisesti kritiikkiä, mutta kritiikki ei koskaan kohdistunut yksittäisiin sotilaisiin ja siksi he säästivät siltä velvollisuudelta (toisin sanoen vastuulta), että heidän pitäisi vastata tällaiseen kritiikkiin esimerkiksi pyytämällä anteeksi tapahtuneita uhreilta (toisin sanoen ottaa vastuuta).

Tämä tutkielma on saanut inspiraationsa juuri tästä edellä mainitusta Barnardin kirjasta ja rakentaa pitkälti juuri sen pohjalta uutta tutkimustietoa. Tässä tutkielmassa on monia samankaltaisia huomioita kuin mitä Barnard on myös tehnyt omassa tutkimuksessaan. Tämä tutkielma kuitenkin osaltaan jatkaa tutkimusta ottamalla käsittelyyn oppikirjoja eri aikakausilta kuin miltä Barnardin aineisto oli koostettu. Myös toisin kuin Barnardin tutkimuksissa, jotka vastasivat kysymykseen, missä määrin Nanjingin verilöylyä käsiteltiin tietyssä vuonna käytössä olleissa oppikirjoissa, tämä tutkielma paitsi tutkii myös aineistoaan tämän saman kysymyksen kautta myös vastaa kysymykseen, mihin suuntaan Nanjingin verilöylyn käsittely oppikirjoissa on muuttunut vuosien saatossa.

3. Aineisto

Aineistoni on jaettu neljään eri joukkoon. Ensimmäisessä joukossa on Japanin historian oppikirjoja, jotka ovat olleet opetuskäytössä vuosien 1976 ja 1984 välillä. Toisessa joukossa taas on maailmanhistorian oppikirjoja, jotka ovat edellä mainitun joukon lailla olleet käytössä vuosien 1976 ja 1984 välillä. Kolmanteen joukkoon kuuluvat Japanin historian oppikirjat nykyajalta. Tämän joukon kirjat ovat olleet kirjakohteisesti opetuskäytössä vuodesta 2013 lähtien tämän tutkielman aineistonkeruun ajankohtaan vuoden 2019 toukokuuhun saakka. Neljänteen joukkoon kuuluvat maailmanhistorian oppikirjat, joista kaikki ovat edellisen joukon kirjojen tavoin olleet käytössä aineistonkeruun ajankohtaan vuoden 2019 toukokuuhun saakka lukuun ottamatta yhtä joukon kirjaa, joka oli käytössä vuosina 2013–2016.

Aineistoon sisältyy oppikirjoja kahdelta selkeästi toisistaan erottuvalta ajanjaksolta: 1980-luvun taitteen ajalta olevat joukkojen 1 ja 2 oppikirjat sekä joukkojen 3 ja 4 oppikirjat nykyajalta. Käytän tästä lähtien joukkojen 1 ja 2 oppikirjoista termiä vanhat oppikirjat. Joukkojen 3 ja 4 oppikirjoista käytän taas termiä nykyajan oppikirjat.

10 aineiston oppikirjoista on ostettu Sanseidoon kirjakaupasta Tokiosta tammikuussa 2019. Nämä 10 kirjaa ovat kaikki edellä mainittujen joukkojen 3 ja 4 kirjoja, ja valikoin ne satunnaisesti saatavilla olevien kirjojen joukosta. Lopuista 52 kirjasta on kerätty tutkielman kannalta olennaiset sivut valokopiona Tokion oppikirjojen tutkimuskeskuksen (*Tookyoo kyookasho kenkyuu sentaa*) yhteydessä olevasta kirjastosta toukokuussa 2019. Nämä 52 oppikirjaa on myös valikoitu

satunnaisesti kirjastosta saatavilla olevien kirjojen joukosta, mutta kirjojen määrät ovat kuitenkin tarkoituksella mietitty niin, että sekä Japanin historian oppikirjoja että maailmanhistorian oppikirjoja olisi lopullisessa, 62 kirjaa sisältävässä aineistossa keskenään lähes saman verran. Lisäksi keruussa on otettu huomioon, että sekä Japanin historian oppikirjoja että maailmanhistorian oppikirjoja olisi aineistossa molemmilta ajanjaksoilta yhtä paljon. Tästä seuraa lopputuloksena, että sekä vanhoja että nykyajan oppikirjoja on aineistossa suunnilleen yhtä monta. Vaikka aineistoni ei käsitäkään kaikkia Japanissa julkaistuja historian oppikirjoja kummaltakaan ajanjaksolta, olen koonnut sen siten, että se olisi riittävän suurin yleisien kehityskulkujen havainnoimiseen.

Viitatessani tutkielmassani käyttämiini kirjoihin en käytä kirjojen nimiä, koska se pidentäisi tekstiä tarpeettomasti ja tekisi tästä tutkielmasta raskaslukuisen. Sen sijaan käytän jokaisesta kirjasta omaa numeroa. Seuraavat taulukot havainnollistavat kirjoille antamiani numeroita:

Taulukko 1: Joukon 1 tutkittavat kirjat numeroituna

Nimi tutkielmassa	Kirjan nimi	Tutkitut sivut	Julkaisija	Julkaisuvuosi
Kirja 1	Kotoogakkoo Shin-Nihonshi	268–269	Dai'ichi Gakushuusha, Tokio	1983
Kirja 2	Kotoogakkoo Nihonshi	292–293	Gakkoo Tosho, Tokio	1980
Kirja 3	Nihonshi (Shinpan)	282–285	Yamagawa Shuppansha, Tokio	1982
Kirja 4	Shin-nihonshi	276–277	Sanseidoo, Tokio	1982
Kirja 5	Seezui Nihonshi Shinteeban	202–203	Jiyuu Shoboo, Tokio	1981
Kirja 6	Nihonshi Saishinban	252–253	Shimizu Shoin, Tokio	1981
Kirja 7	Kotoo Nihonshi	308–309	Jikkyoo Shuppan, Tokio	1980
Kirja 8	Shintee Nihonshi	258–259	Tookyoo Shoseki, Tokio	1978
Kirja 9	Kotoo Nihonshi Saishinban	312–315	Teekoku Shoin, Tokio	1978
Kirja 10	Sanseedoo Shin-nihonshi Santeeban	280–281	Sanseedoo, Tokio	1981
Kirja 11	Hyoojun Nihonshi (Saiteeban)	254–257	Yamagawa Shuppansha, Tokio	1981
Kirja 12	Nihonshi Shinteeban	252–253	Shimizu Shoin, Tokio	1978
Kirja 13	Shin-nihonshi Shinteeban	286–289	Jiyuu Shoboo, Tokio	1981
Kirja 14	Nihonshi Kaiteeban	240–241	Jikkyoo Shuppan, Tokio	1977
Kirja 15	Kotoogakkoo Shin-nihonshi Shoteeban	258–259	Teekoku Shoin, Tokio	1977

Taulukko 2: Joukon 2 tutkittavat kirjat numeroituna

Nimi tutkielmassa	Kirjan nimi	Tutkittavat sivut	Julkaisija	Julkaisuvuosi
Kirja 16	Sekaishi	304–305	Tookyoo Shoseki, Tokio	1982
Kirja 17	Shin-sekaishi	280–281	Sanseedoo, Tokio	1982
Kirja 18	Sekaishi (Shinpan)	304–305	Yamagawa Shuppansha, Tokio	1982
Kirja 19	Sekaishi Saishinban	258–259	Shimizu Shoin, Tokio	1980
Kirja 20	Kaitee Shin-sekaishi	298–299	Chuukyoo Shuppan, Tokio	1979
Kirja 21	Kootoo Sekaishi Santeeban	314–317	Teekoku Shoin, Tokio	1979
Kirja 22	Kaitee Sekaishi	248–249	Dai'ichi Gakushuusha, Tokio	1979
Kirja 23	Kookoo Sekaishi	262–263	Jikkyoo Shuppan, Tokio	1979
Kirja 24	Kootoogakkoo Sekaishi Saiteeban	302–303	Gakkoo Tosho, Tokio	1978
Kirja 25	Kaitee Sekaishi	282–285	Shuuee Shuppan, Tokio	1977
Kirja 26	Sanseedoo Sekaishi	324–325	Sanseedoo, Tokio	1982
Kirja 27	Shoosetsu Sekaishi Saiteeban	316–317	Yamagawa Shuppansha, Tokio	1980
Kirja 28	Sekaishi (Kaiteeban)	232–233	Jikkyoo Shuppan, Tokio	1977
Kirja 29	Kootoogakkoo Shin-sekaishi Santeeban	230–233	Teekoku Shuppansha, Tokio	1979
Kirja 30	Kaitee Sekaishi	272–273	Tookyoo Shoseki, Tokio	1979

Taulukko 3: Joukon 3 tutkittavat kirjat numeroituna

Nimi tutkielmassa	Kirjan nimi	Tutkittavat sivut	Julkaisija	Julkaisuvuosi
Kirja 31	Shin Nihonshi B Kaiteeban	315–316	Yamagawa Shuppansha, Tokio	2018
Kirja 32	Kookoo Nihonshi Nihonshi B	285–286	Yamagawa Shuppansha, Tokio	2018
Kirja 33	Shinsen nihonshi B	222–223	Tookyoo Shoseki, Tokio	2018
Kirja 34	Kookoo Nihonshi B Shinteeban	208–209	Jikkyoo Shuppan, Tokio	2018
Kirja 35	Saishin Nihonshi Nihonshi B	257–259	Meiseisha, Tokio	2018
Kirja 36	Kotoogakkoo Nihonshi B	222–223	Shimizu Shoin, Tokio	2018
Kirja 37	Shoosetsu Nihonshi Kaiteeban	352–355	Yamagawa Shuppansha, Tokio	2017
Kirja 38	Nihonshi B Shinteeban	306–307	Jikkyoo Shuppan, Tokio	2018
Kirja 39	Kotoogakkoo Kaiteeban Nihonshi A: Hito, Kurashi, Mirai	128–129	Dai'ichi Gakushuusha, Hiroshima	2017
Kirja 40	Gendai no Nihonshi A Kaiteeban	138–139	Yamagawa Shuppansha, Tokio	2018
Kirja 41	Kotoogakkoo Nihonshi A Shinteeban	128–129	Shimizu Shoin, Tokio	2017
Kirja 42	Shin-nihonshi A Shinteeban	96–97	Jikkyoo Shuppan, Tokio	2018
Kirja 43	Nihonshi A Gendai kara no Rekishi	122–123	Tookyoo Shoseki, Tokio	2017
Kirja 44	Nihonshi A Kaiteeban	152–153	Yamagawa Shuppansha, Tokio	2017
Kirja 45	Kookoo Nihonshi A Shinteeban	116–117	Jikkyoo Shuppan, Tokio	2017

Taulukko 4: Joukon 4 tutkittavat kirjat numeroituna

Nimi tutkielmassa	Kirjan nimi	Tutkittavat sivut	Julkaisija	Julkaisuvuosi
Kirja 46	Shinsen Sekaishi B	225	Tookyoo Shoseki, Tokio	2018
Kirja 47	Sekaishi B	376–377	Tookyoo Shoseki, Tokio	2018
Kirja 48	Sekaishi B Shinteeban World History	362–363	Jikkyoo Shuppan, Tokio	2018
Kirja 49	Shinshoo Sekaishi B World History	280–281	Teikoku Shoin, Tokio	2018
Kirja 50	Shoosetsu Sekaishi Kaiteeban	360–361	Yamagawa Shuppansha, Tokio	2017
Kirja 51	Shin-sekaishi Kaiteeban	370–371	Yamagawa Shuppansha, Tokio	2018
Kirja 52	Kookoo Sekaishi Kaiteeban	222–223	Yamagawa Shuppansha, Tokio	2018
Kirja 53	Sekaishi B	362–363, 369	Jikkyoo Shuppan, Tokio	2013
Kirja 54	Kotoogakkoo Kaiteeban Sekaishi A	190–191	Dai'ichi Gakushuusha, Tokio	2017
Kirja 55	Yoosetsu Sekaishi Kaiteeban	150–151	Yamagawa Shuppansha, Tokio	2018
Kirja 56	Gendai no Sekaishi Kaiteeban	164–165	Yamagawa Shuppansha, Tokio	2017
Kirja 57	Meekai Sekaishi A	181	Teikoku Shoin, Tokio	2017
Kirja 58	Kotoogakkoo Sekaishi A Shinteeban	170–171	Shimizu Shoin, Tokio	2017
Kirja 59	Shinpan Sekaishi A Shinteeban	152–153	Jikkyoo Shuppan, Tokio	2017
Kirja 60	Sekaishi A Shinteeban	180–181, 184	Jikkyoo Shuppan, Tokio	2017
Kirja 61	Sekaishi A	174–175	Tookyoo Shoseki, Tokio	2017
Kirja 62	Sekai no Rekishi Kaiteeban	152–153	Yamagawa Shuppansha, Tokio	2017

Taulukkojen mukaisesti tutkittavia kirjoja on yhteensä 62 kappaletta: Ensimmäiseen joukkoon kuuluu yhteensä 15 kirjaa, toiseen 15, kolmanteen 15 ja neljänteen 17 kirjaa. Koska ensimmäisen ja toisen joukon kirjat ovat 1980-luvun taitteen oppikirjoja, on näitä oppikirjoja yhteensä $15 + 15 = 30$ kappaletta. Nykyajan oppikirjoja eli oppikirjoja, jotka ovat olleet käytössä aikaisintaan vuodesta 2013 lähtien on yhteensä $15 + 17 = 32$ kappaletta.

Taulukkojen joukoista 3 ja 4 huomaamme, että jotkin oppikirjat sisältävät nimessään

tunnuksen A ja toiset taas tunnuksen B. 1980-luvun taitteen oppikirjoista poiketen nyky-Japanissa on lukioissa mahdollista opiskella kahta erilaista oppikokonaisuutta sekä Japanin historiasta että maailmanhistoriasta: Japanin historia A:ta ja B:tä sekä maailmanhistoria A:ta ja B:tä. A-kokonaisuudet ovat B-kokonaisuuksia suppeampia siinä mielessä, että niiden oppikirjat keskittyvät moderniin historiaan, kun taas B-kokonaisuuden kirjat käyvät historiaa läpi aina muinaisilta ajoilta moderniin historiaan asti. Tunnus oppikirjojen nimessä merkitsee juuri tätä oppikokonaisuutta. A-tunnuksen sisältävät kirjat ovat A-kokonaisuuden kirjoja ja B-tunnuksen sisältävät kirjat B-kokonaisuuden kirjoja.

Japanissa yliopistoilla on erilaisia vaatimuksia sen suhteen, kumpia kokonaisuuksia he haluavat heille hakevien opiskelijoiden opiskelleen lukiossa, ja käytännössä – valinnanvapaudesta huolimatta – oppilaita rohkaistaankin ajatuksella valitsemaan jompikumpi näistä lukioasteella opiskeltavista kokonaisuuksista sillä perusteella, mihin yliopistoon he haluavat hakea lukiosta valmistuttuaan. Esimerkiksi Keisoo Shingakujuku -koulu, joka tarjoaa kilpailtuihin yliopistoihin pääsyä varten valmentavaa opetusta, ohjaa oppilaita valitsemaan oppiaineensa tämän mielessä pitäen ("Shiranai to son?! Nihonshi a to Nihonshi b no chigai wo tetteekaisetsu", n.d.). Väärä valinta saattaa estää heitä hakemasta haluamaansa yliopistoon.

Tämän tutkielman aineistoon kuuluukin nykyajan kirjoista sekä A- että B-kokonaisuuden kirjoja. Koska kirjat ovat nykyajan oppikirjoja, ovat ne aineistossa mukana nykyajan oppikirjojen joukoissa 3 ja 4. Tarkemmin sanottuna Japanin historian oppikirjoista kirjat 31–38 ovat B-kokonaisuuden kirjoja ja kirjat 39–45 taas A-kokonaisuuden kirjoja. Nykyajan maailmanhistorian oppikirjoista taas kirjat 46–53 ovat B-kokonaisuuden oppikirjoja ja kirjat 54–62 taas A-kokonaisuuden kirjoja. Aineistoon keruussa on otettu nämä kaksi eri kokonaisuutta huomioon siten, että sekä joukossa 3 että joukossa 4 olisi A- ja B-kokonaisuuden kirjoja lähes sama määrä. Joukon 3 kirjoista A-kokonaisuuden kirjoja on seitsemän kappaletta ja B-kokonaisuuden kirjoja kahdeksan kappaletta. Joukon 4 kirjoista taas A-kokonaisuuden kirjoja on yhdeksän kappaletta ja B-kokonaisuuden kirjoja kahdeksan kappaletta. A- ja B-kokonaisuuden kirjat ovat tutkittavan aiheen puolesta varsin yhteneväisiä sisällöltään, minkä vuoksi olen sallinut itselleni tässä tutkielmassa sen, että tarkastelen näitä kirjoja yhtenä joukkona.

4. Metodit

Tämän tutkielman metodi on diskurssianalyysi. Diskurssianalyysi on laadullinen tutkimusmenetelmä, joka tutkii kielenkäytön ja muun viestinnän tuottamia merkityksiä sekä myös niitä tapoja, joilla näitä merkityksiä tuotetaan ("Diskurssianalyysi", 2015). Diskurssianalyysi tutkii siis esimerkiksi kirjoitettua tekstiä tai puhetta.

Diskurssianalyysin tutkimia kuvauksia nimitetään selonteiksi (englanniksi *account*). Selonteot ovat ihmisten tuottamia kuvauksia, joilla he kuvaavat toisilleen sosiaalista todellisuutta ympärillään ja toisaalta myös esimerkiksi omia uskomuksiaan (Pynnönen 2013, 10). Diskurssintutkimuksen piirissä ihmisten tuottamia kuvauksia esimerkiksi todellisuudesta nimitetään selonteiksi siksi, että halutaan tehdä ero sellaiseen lähestymistapaan, jossa ihmisten tuottamia kuvauksia pidettäisiin kuvauksena todellisuudesta sellaisenaan (Jokinen et al. 2016). Selontekoja ei siis tule tulkita objektiivisiksi kuvauksiksi todellisuuden luonteesta, vaan ihmisten tuottamiksi subjektiivisiksi kuvauksiksi. Toisaalta selonteot ja ympäröivä todellisuutemme ovat syklisessä suhteessa siten, että selonteot ikään kuin muokkaavat maailmaa siten kuin me sen ymmärrämme, eli toisin sanoen selonteot muokkaavat käsityksiämme ympäröivästä maailmasta ja omia ajatuksiamme, ja uudet selonteot taas pohjautuvat tähän selontekoihin pohjautuvaan maailmaan ja todellisuuteen ympärillämme. Tämän tutkielman aineiston muodostavat selonteot ovat kirjoitettuja katkelmia oppikirjojen sivuilta ja toisaalta myös esimerkiksi kuvia.

Laajasti ajalteltuna diskurssianalyysin voi ulottaa tarkastelemaan muutakin kuin sanoin välitettyä toimintaa. Suoninen kirjoittaa teoksessa *Diskurssianalyysi liikkeessä* (Jokinen et al. 2016), että diskurssianalyysi on "kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimusta, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä". Sanojen lisäksi siis myös esimerkiksi tekoja voidaan ajatella tekstinä, jota voidaan tutkia diskurssianalyysin menetelmin. Tässä mielessä voisikin sanoa, että diskurssianalyysi tutkii kaikenlaisia ilmaisuja olivat nämä sitten kirjoitettua tekstiä, puhetta, kuvia tai jotakin muuta.

Tutkielmani diskurssianalyysi lähestyy aineistoa funktionaalisesta lähtökohdasta. Thompson selittää funktionaalisen kieliopin (englanniksi *Functional Grammar*) teoksessaan niin, että sen mukaan kieli on kehittynyt ihmisen työkaluksi, jota tämä voi käyttää tietynlaisten merkitysten kommunikoimiseen eli toisin sanoen kielen funktio on kommunikointi. Tästä seuraa, että kielen muoto kussakin tilanteessa ja se, minkälaista kieltä tuotetaan, selittyvät sillä, mikä selonteon funktio on eli mitä halutaan välittää toiselle osapuolelle. Funktionaalinen kieliopin mukaan selonteon funktio on myös yhtä kuin sen merkitys, ja niinpä funktionaalisesta lähtökohdasta ammentettaessa mietitään, minkä merkityksen puhuja haluaa välittää toiselle osapuolelle ja millä keinoin tähän päästään. (Thompson 1997, 6–7.)

Funktionaalisen kieliopin lähestymistavat ovat perua M. A. K. Hallidayn kehittämästä systeemis-funktionaalisesta kieliteoriasta. Kieli tarjoaa meille erilaisia valinnanmahdollisuuksia eli kielellisiä resursseja, joiden avulla voimme välittää erilaisia merkityksiä eri tilanteissa. Se, mitä valintoja meillä on valittavana, on sidoksissa kuitenkin kontekstiin ja sosiaalista toimintaa ohjaaviin tekijöihin, eli valinnat eivät ole täysin sattumanvaraisia. (Mäntynen & Pietikäinen 2020.)

Thompson huomauttaakin, että välillä puhujan valitsevat sanat eivät ole täysin hänen

omaa valintaansa, vaan tietynlainen konteksti voi vaatia tai vähintäänkin vahvasti ohjata puhujaa valitsemaan tietynlaisen ilmaisutavan. Tietynlainen tilanne, kuten puhe hautajaisissa voi edellyttää esimerkiksi muodollista puhetapaa, ja puhuja ikään kuin alitajuisesti hakeutuu oikeaan rekisteriin eli kielimuotoon, joka sopii hautajaisten tapaiseen muodolliseen tapahtumaan. Thompson kuvaa tämänlaista tilannetta sellaiseksi, jos sanamuoto valitsee puhujan (*wording choosing the speaker*). (Thompson 1997, 8.)

Funktionaalisen kieliopin mukaan selonteon merkitys ei ole yhtä kuin selonteon pelkät sanat, vaan myös esimerkiksi sanojen järjestyksellä on merkitystä (Thompson 1997, 6–7). Thompson antaa esimerkkinä kolme virkettä, jotka olen kääntänyt alle englannista suomeksi:

- 1) UX-telekopiokoneella on suurenmoinen muistikapasiteetti.
- 2) UX-telekopiokoneella on suurenmoinen muistikapasiteetti, eikö niin?
- 3) Onko UX-telekopiokoneella suurenmoinen muistikapasiteetti?

Thompson kirjoittaa, että yllä olevilla virkkeillä on kaikilla sama propositionaalinen merkitys ("Propositionaalinen merkitys", 2014), joka on tässä tapauksessa se, että UX-telekopiokoneella on suurenmoinen muistikapasiteetti. Funktionaalisen kieliopin mukaan lauseiden funktio on kuitenkin eri, ja tästä syystä niillä välitettävä merkitys on myös eri. Virkkeistä ei saa täydellistä kuvaa ilman kontekstia, jossa ne esiintyvät, mutta pintapuolinen vilkaisu ilman kontekstia antaa mahdollisesti vihjeitä siitä, mikä virkkeiden funktio on. Esimerkiksi ensimmäisessä virkkeessä selonteon päämäärä eli sen funktio on kenties välittää lukijalle, että kaikista telekopiokoneista juuri UX-telekopiokoneella on suurenmoinen muistikapasiteetti. Toinen selonteko taas paljastuu kysymysmerkkinsä myötä kysymykseksi, ja tarkemmin sen voisi ajatella tulevan esimerkiksi asiakkaalta, joka on ostamassa telekopiokonetta ja haluaa varmistaa, että onhan UX-telekopiokoneessa oikeasti suurenmoinen muistikapasiteetti niin kuin hän on esimerkiksi lehdestä lukenut. Tämän toisen selonteon funktio eli myös merkitys on siis varmistaa kuulijalta, että pitäähän jokin tieto paikkansa. Kolmannen selonteon voisi myös samaten kuvitella tulevan ostopäätöstä tekevältä puhujalta, joka kysyy lisätietoa UX-telekopiokoneesta.

Tutkimani aineisto on oppikirjojen joukko, ja se edustaa oppikirjojen genreä. Mäntynen ja Pietikäinen kirjoittavat, että genret ovat normitettuja ja kiteytyneitä diskursiivisen toiminnan muotoja. Genreillä on omia sisäisiä normejaan, joita genreä edustavat selonteot noudattavat. Nämä normit taas syntyvät sekä sosiokulttuurisista että tilanteisista konteksteista, joka ulottuvat myös historiaan. Genren aiemmat edustajat siis osaltaan muokkaavat genreen kohdistuvia odotuksia ja toisaalta myös ohjaavat tulevia saman genren edustajia esimerkiksi siinä, minkälaisia sanamuotoja genren sisällä on hyväksyttyä käyttää. (Mäntynen ja Pietikäinen 2020.)

Yllä mainitsin Thompsonin esiintuoman ilmiön, jossa sanamuodot valitsevat puhujan, ja

aineistoni tapauksessa niiden genre ohjaakin sitä, mitä oppikirjojen sivuilla on sopivaa olla kirjoitettuna. Oppikirjat eivät siis ole tuotoksia, joissa kirjoittajilla olisi ollut vapaasti valittavissa useista eri ilmaisutavoista heitä miellyttävä ilmaisutapa, vaan oppikirjat ovat osittain tiiviisti kytköksissä oppikirjojen genreen eli esimerkiksi oppikirjojen kirjoittamisen historiallisiin perinteisiin ja normeihin.

Oppikirjajoukon ainoa konteksti ei kuitenkaan ole pelkästään se, että ne olisivat oppikirjoja ja että niissä esiintyisi oppikirjoilta odotettua kieltä. Kirjojen taustalla vaikuttaa kontekstin monikerroksisuus, joka tarkoittaa sitä, että aineiston taustalla on läsnä samaan aikaan useita suurempia ja eri tavoin limittyneitä konteksteja (Mäntynen & Pietikäinen 2020). Aineiston yksi konteksti on se, että ne ovat oppikirjoja ja että ne edustavat oppikirjojen genreä ja jatkumoa. Kuitenkin kontekstin monikerroksisuus ilmenee tämän tutkielman aineistossa myös siten, että aineiston kirjoissa on nähtävissä vaikutusta myös esimerkiksi Japanin poliittisesta ilmapiiristä, mikä tuo oppikirjojen tekstiin myös ideologisen kontekstin. Aineistoni kirjoissa esiintyykin moniäänisyyttä. Tämänlaisesta ilmiöstä on kyse, kun tekstissä kuuluu paitsi kirjoittajan ääni myös kaikuja jonkin toisen osapuolen äänestä (Mäntynen & Pietikäinen 2020). Aineistoni tapauksessa tämä kaiut ovat paikoitellen esimerkiksi Japanin opetusministeriön, joka viime kädessä hyväksyy oppikirjojen sisällön ja jonka vuoksi kirjoittajat joutuvat joskus muokkaamaan oppikirjojen sisältöä.

Oppikirjojen konteksti on myös niin ikään se, että ne ovat kirjoja, ja ne edustavat sellaista kirjojen konseptia, jossa kirjoilla on sivuja, joilla taas on tekstiä ja joita luetaan tiettyssä järjestyksessä sivu kerrallaan joko oikealta vasemmalle tai toisinpäin. Vielä yksi oppikirjojen konteksti on se, kuka oppikirjat on kirjoittanut. Kirjojen kirjoittajilla voi esimerkiksi olla henkilökohtaisia, ideologisia motivaatioita kirjoittaa oppikirjat niin kuin ne on kirjoitettu käyttämällä esimerkiksi tiettyjä sanamuotoja tai rajata pois ja toisaalta nostaa esiin juuri tiettyjä asioita. Konteksteja, joita voisi tutkielman teossa ottaa huomioon, onkin lähestulkoon loputon määrä, mikä tarkoittaa, että tämänkin tutkielman täytyy rajata suurin osa mahdollisista konteksteista pois ja keskittyä tutkimaan aineiston oppikirjoja vain tiettyjen kontekstien valossa. Tämä tutkielma ei esimerkiksi keskity tässä kappaleessa esiin tulleisiin konteksteihin; tämä tutkielma ei arvota, miten aineiston oppikirjat ilmentävät kirjamaisuuttaan tai miten oppikirjojen kirjaluonne vaikuttaa niiden sisältöön, eikä tämä tutkielma toisaalta myöskään ota huomioon kirjojen kirjoittajia niiden tekstiä analysoidessaan. Tämä tutkielma ei myöskään niinkään keskity tutkimaan sitä, onko kirjojen sisältö oppikirjamaista tai oppikirjoille sopivaa, vaikka tätäkin aihetta sivuavia kommentteja on tutkielmassa mukana. Sen sijaan vahvasti mukana tämän tutkielman pohdintoissa on esimerkiksi se konteksti, että aineiston oppikirjat ovat syntyneet osittain ideologisen paineen alla. Toisaalta kirjojen tekstiä tarkastellessaan tämä tutkielma ottaa myös huomioon muun ympäröivän tekstin tuoman kontekstin. Tämä tutkielma esimerkiksi ottaa kantaa siihen, miten hyvin Nanjingin verilöyly on esillä oppikirjoissa suhteessa

muihin esillä oleviin aiheisiin.

Funktionaalinen kielioppi keskittyy tutkimaan, mitä valintoja tutkittava aineisto tekee kielenkäytössään. Tässä tutkielmassa tutkinkin, mitä valintoja oppikirjojen ilmaisuissa on tehty ja teen myös päätelmiä siitä, miksi tällaisia valintoja on tehty. Näitä valintoja ovat esimerkiksi, se minkälaisia kuvia oppikirjoissa esitetään Nanjingin tapahtumiin liittyen, ja toisaalta myös esimerkiksi se, minkälaista nimitystä Nanjingin tapahtumista käytetään. Valintoja ovat niin ikään myös se, kuinka paljon Nanjingista on kerrottu kirjoissa suhteessa muuhun tekstiin, ja myös se, minkälaisilla sanamuodoilla Nanjingista puhutaan ja miten Nanjingiin liittyvät asiat esitetään tekstissä. Tutkielmassani pohdin myös, missä määrin aineistosta nousee esiin esimerkiksi edellä mainitun Japanin opetusministeriön ääni ja minkälaiset muut paineet näkyvät oppikirjojen sanamuodoissa tai kuvavalinnoissa. Näiden päätelmien pohjalta arvioin aineistoni selontekoja ja haen lopulta vastausta tutkielmani tutkimuskysymyksen.

Erittelen tässä tutkielmassa 62:n eri oppikirjan sisältöä. Haen aineistosta vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

- Kuinka paljon oppikirjoissa käsitellään Nanjingin verilöylyä?
- Minkälaisia kuvia Nanjingin tapahtumista näytetään kirjoissa?
- Mitä sanamuotoja käytetään Nanjingin tapahtumista kerrottaessa? Esimerkiksi minkälaisia verbejä käytetään?
- Mitä nimitystä tapahtumista käytetään? Käytetäänkö tapahtumista esimerkiksi nimitystä *Nankin jiken* "Nankingin tapaus" vai *Nankin Daigyakusatsu* "Nankingin verilöyly"?

Erittelen jokaisessa alaluvussa aineiston yhtä joukkoa yhden yllä olevan kysymyksen kautta. Tekstin lomassa annan myös esimerkkejä aineistosta. Havainnollistan aineistosta esiin nousevia määriä myös taulukoilla, kuten pylväskaavioilla.

Ensimmäinen kysymyksistä, joiden avulla käsittelen aineistoa, on "Kuinka paljon oppikirjoissa käsitellään Nanjingin tapahtumia". Käytännössä tämän kysymyksen avulla aineistoa tarkastelevissa kappaleissa esimerkiksi mittaamalla Nanjingin verilöylyä käsittelevien kappaleiden ja virkkeiden määriä kirjoissa. Yksittäiset luvut eivät ilman kontekstia kuitenkaan vielä kerro mitään kirjojen kannasta Nanjingin tapahtumiin, sillä Nanjingin verilöylyn käsittelyn vähyydelle tai paljoudelle voi olla monenlaisia syitä. Jos jokin kirja ei esimerkiksi kerro muistakaan saman aikakauden tärkeistä tapahtumista kovinkaan yksityiskohtaisesti, ei ole välttämättä perusteltua syyttää kirjaa siitä, että se kertoisi Nanjingin verilöylystä liian vähän. Otankin näiden kysymysten avulla aineistoa analysoidessani huomioon myös kontekstin, jossa Nanjingin verilöylyn kertomus esiintyy.

Toinen kysymys, jonka avulla tarkastelen aineistoa, on "Mitä kuvia näytetään Nanjingista kerrottaessa?" Aineistoni oppikirjoissa on tekstin lisäksi monesti – mutta ei

aina – myös kuvia, jotka havainnollistavat tekstin käsittelemiä aiheita. Kuvilla on myös ajoittain kuvateksti, joka saattaa yhdellä virkkeellä selostaa kuvan sisällön ja välillä myös selostaa kuvan sisältöä ja siihen liittyvää ilmiötä jopa yhden monivirkkeisen kappaleen verran. Tämän kolmannen osan avulla tarkastelen, miten oppikirjat hyödyntävät kuvamateriaalia Nanjingin tapahtumista kertoessaan.

Kolmas kysymys on ”Mitä sanamuotoja käytetään Nanjingin tapahtumista kerrottaessa?” Tarkastelen tämän kysymyksen avulla, millä sanoilla ja kielellisillä keinoilla Nanjingin tapahtumista kerrotaan. Tarkastelen esimerkiksi, kuka tai mikä lauseissa on subjektina, kerrotaanko tapahtumista passiivissa vai aktiivissa ja kerrotaanko tapahtumista päälauseessa vai ohimennen sivulauseessa.

Neljäs kysymys, jonka avulla tarkastelen aineistoa, on ”Mitä nimitystä kirjat käyttävät Nanjingista kerrottaessa?” Nanjingin tapahtumista käytettäviä nimityksiä on perusteltua tutkia siksi, että esimerkiksi termillä *Nankin Jiken* ”Nanjingin tapaus” (englanniksi Nanjing Incident) on maine Nanjingin verilöylyn ongelmallisen puolen peittävänä nimityksenä (McNeill, 2005; Sanger, 1994). Nanjingin verilöylystä käytettävän nimityksen ”Nanjingin tapaus” voidaan katsoa olevan yhdessä muiden tekijöiden kanssa osa järjestelmällistä yritystä kieltää, että Nanjingissa olisi koskaan tapahtunutkaan minkäänlaista verilöylyä. Toisaalta tämän nimityksen voisi väittää olevan myös melko neutraali, ja esimerkiksi Askew (2002) argumentoi, että termi on Nanjingista käytävän keskustelun kannalta hyödyllinen termi, koska Nanjingin verilöylyn kieltävä osapuoli voi kieltää, että Nanjingissa olisi tapahtunut laajamittainen verilöyly, mutta on mahdotonta väittää, ettei olisi ollut lainkaan Nanjingin tapausta tai välikohtausta (Askew'n sanoin *incident*).

Yksittäistapauksina tarkasteltaessa Nanjingin tapahtumista käytettävä nimitys tai sen puute harvoin kertoo oppikirjojen kirjoittajien agendasta mitään sellaisenaan. Teoriassa jokin oppikirjoista voisi keksiä jonkin oman, tiedepiireissä täysin uuden nimityksensä Nanjingin tapahtumille. Tämänlainen voisi olla esimerkiksi Nanjingin tapahtumien nimittäminen suureksi voitoksi Japanille. Käytännössä aineiston kaikkien kirjojen nimitykset ovat kuitenkin joko neutraaleja tai laajalti levinneitä, tapahtumaa hiukan paheksuvia nimityksiä, kuten tapahtumien nimittäminen verilöylyksi. Vaikka nimitykset eivät sellaisenaan vielä paljastakaan mitään tärkeää tietoa, voi käytettävä nimitys kuitenkin kontekstista riippuen paljastaa korrelaatioita muiden havaintojen kanssa.

Barnardin (2003, 68–71) mukaan Nanjingin tapahtumien kätkeminen nominalisaation, kuten Nanjingin verilöylyn, taakse, voi olla myös keino yrittää välttää aiheesta puhumista. Nanjingin tapahtumien nominalisoiminen on aineistoni oppikirjoissa kuitenkin erittäin runsasta, vaikka kirjat eivät pitkään aiheesta selostaisikaan, mikä sekin tekee aiheesta mielekkään tutkia.

5. Analyysi

Jokainen tämän luvun alaluku tarkastelee aineistoa yhden kysymyksen kautta. Aineiston käsittely on jaettu edellisen kappaleen esittämällä tavalla neljään eri osaan, joista jokaisessa tarkastelen yhtä aineistojoukkoa usean kysymyksen kautta. Ensimmäiseksi tarkastelen joukkoa 1, ja tämän jälkeen käsittelyssä ovat järjestyksessä joukot 2, 3 ja 4. Joukon 1 ja 2 analysoinnin päätteeksi annan vielä yhteenvedon näistä kahdesta vanhojen oppikirjojen muodostavista joukoista. Vastaavasti joukkojen 3 ja 4 analysoinnin päätteeksi annan myös yhteenvedon näiden kahden joukon kirjoista eli nykyajan oppikirjoista tehdyistä huomioista. Lopuksi vielä vertailen joukoista tehtyjä huomioita keskenään.

5.1. Joukko 1

Tässä luvussa käyn aineiston joukkoa 1 läpi tarkkaan määriteltyjen kysymysten kautta, jotka esiteltiin luvussa 4. Metodit. Joukon 1 kirjat ovat Japanin historian oppikirjoja 1980-luvun taitteesta ja käytän niistä numeroita välillä 1–15.

5.1.1. Joukko 1: Kuinka paljon oppikirjoissa käsitellään Nanjingin tapahtumia?

Tässä alaluvussa havainnollistan, kuinka paljon tutkimissani oppikirjoissa puhutaan Nanjingin verilöylystä. Paljoutta mitaan tässä kappaleessa Nanjingin verilöylystä kertovien kappaleiden ja virkkeiden määrää mittaamalla. Oheinen kaavio havainnollistaa, kuinka monessa kappaleessa kussakin joukon kirjasta käsitellään Nanjingin tapahtumia:

Kaavio 1: Nanjingin tapahtumaa käsittelevät kappaleet joukon 1 kirjoissa

Kaaviosta 1 näemme, että Nanjingin tapahtumasta puhutaan kirjoissa korkeintaan kahdessa eri kappaleessa. Suurimmassa osassa joukon kirjoista tapahtuma mainitaan yhdessä kappaleessa. Kaavio 2 havainnollistaa, kuinka moneessa virkkeessä Nanjingin tapahtumasta puhutaan:

Kaavio 2: Nanjingin tapahtumaa käsittelevät virkkeet joukon 1 kirjoissa

Kaavioita 1 ja 2 tarkastellessamme huomaamme, että ne ovat otsikkoja lukuun ottamatta keskenään lähes identtiset. Ainoastaan kirjojen 4 ja 10 arvo on eri taulukoissa. Tähän on olemassa helppo selitys. Joukon 1 kaikissa kirjoissa kirja 4 ja 10 lukuun ottamatta Nanjingin tapahtumista puhutaan leipätekstin seassa korkeintaan yhdessä kappaleessa ja myös korkeintaan vain tämän yhden kappaleen yhdessä virkkeessä. Lisäksi monessa joukon kirjoissa lukija ohjataan tästä yhdestä virkkeestä mahdolliseen alaviitteeseen, jossa Nanjingin tapahtumasta kerrotaan kaikissa havaittavissa tapauksissa myös vain yhden virkkeen verran. Kirjat 4 ja 10 poikkeavat edellä mainitusta hieman, sillä niiden alaviitteessä on kaksi virkettä. Kaikissa joukon 1 kirjoista kerrotaan Nanjingin tapahtumasta siis joko leipätekstissä tai alaviitteessä tai vaihtoehtoisesti molemmissa.

Joukon kirjoista kaikissa Nanjingin kaupunki mainitaan nimeltä leipätekstissä, ja kirjaa 14 lukuun ottamatta kaupungista kerrotaan kaikkien kirjojen leipätekstissä, että Japanin armeija valloitti (*senryooshita*) sen. Kirjassa 14 (Tokinoya 1977, 240) Nanjingista kerrotaan leipätekstin seassa ainoastaan, että Kiina siirsi pääkaupunkinsa pois Nanjingista Chongqingiin Kiinan–Japanin sodan alettua. En ole laskenut tätä kirjan 14 leipätekstin yhtä virkettä mukaan yllä olevien taulukkojen kiintiöön, koska virke ei sisältönsä puolesta käsittele Nanjingin verilöylyä millään lailla. Kirjan 14 osalta kertomukseksi verilöylystä onkin laskettu siis vain alaviitteessä oleva virke, jossa kerrotaan muun muassa, että Japanin armeija ”teurasti” (*gyakusatsushita*) suuren määrän kiinalaisia.

Muidenkin kirjojen suhteen voisi perustellusti ottaa tarkastelussa yllä olevaa tiukemman linjan. Yllä oleviin taulukkoihin on laskettu mukaan tapaukset, joissa on vähintään mainittu, että Japani on valloittanut (*senryooshita*) Nanjingin. Todellisuudessa yhdenkään tarkasteltavan joukon kirjan leipätekstissä ei kuitenkaan kerrota, mitä Nanjingissa olisi tapahtunut, vaan kaikki kirjat kirjaa 14 lukuun ottamatta tyytyvät vain toteamaan, että Japanin armeija valloitti (*senryooshita*) Nanjingin, jonka jälkeen kirjat siirtyvät jo seuraavaan asiaan. Tarkastelkaamme uudestaan Nanjingin tapahtumista kertovien virkkeiden määrää, mutta tällä kertaa sisällyttäkäämme taulukkoon vain ne virkkeet, jotka ilman epäilyksiä kertovat nimenomaan Nanjingin verilöylystä eivätkä esimerkiksi vain Nanjingin valloittamisesta. Kaavio 3 havainnollistaa niiden joukon 1 kirjojen niiden virkkeiden määrää, jotka kertovat Nanjingin verilöylystä:

Kaavio 3: Nanjingin tapahtumaa käsittelevät virkkeet joukon 1 kirjoissa

Kaaviosta 3 näemme, että 15 kirjasta yhdeksässä mainitaan Nanjingin verilöyly nimeltä tai kerrotaan, mitä Nanjingissa tapahtui silloin, kun Japanin armeija saapui valloittamaan kaupungin. Kaikissa näissä tapauksissa on yhteistä se, että Nanjingin tapahtumista kerrotaan mahdollisessa alaviitteessä eikä itse leipätekstissä. Vastaavasti missään joukon 1 kirjoista ei puhuta Nanjingin verilöylystä leipätekstin seassa.

Nanjingin verilöylyn käsittely on joukon 1 kirjoissa kovin vähäistä. Suurimmassa osassa kirjoista on vain yksi virke, joka liittyy Nanjingin verilöylyyn. Monet näistä virkkeistä kertovat saman tarinan siitä, kuinka Nanjingissa kuoli paljon ihmisiä japanilaisten saapuessa sinne.

Myöhemmin tehtävän vertailun vuoksi on vielä mielekästä laskea joukon 1 kirjojen Nanjingin verilöylystä kertovien virkkeiden määrän keskiarvo. Koska kirjoja on joukossa 1 yhteensä 15

kappaletta ja Nanjingista kertovia virkkeitä taas yhteensä 11 kappaletta, on laskutoimitus seuraavanlainen: $11 / 15 = 0,733$. Vastaava luku niille yhdeksälle kirjalle, jossa Nanjingin verilöylystä esiintyy tietoa, olisi $11 / 9 = 1,222$. Ensiksi esitetty luku on kuitenkin myöhemmin tässä tutkielmassa näistä kahdesta saadusta luvusta se mielekkäämpi vertailukohta muihin joukkoihin vertailtaessa, koska joukkojen koot ovat lähes samankokoiset, mikä tarkoittaa, että mikään joukko ei saa perusteetonta etua kokonsa takia. Keskimäärin joukon 1 kirjoissa esiintyy siis 0,733 Nanjingin verilöylystä kertovaa virkettä.

5.1.2. Joukko 1: Mitä kuvia näytetään Nanjingin tapahtumista puhuttaessa?

Joukon 1 kirjoissa ei ole Nanjingiin liittyviä kuvia. Kuvastossa toistuvat erittäin usein Japanin armeijan kulkua Kiinassa kuvaava kartta ja toisaalta myös armeijan kulujen osuutta Japanin valtionbudjetista kuvaava kaavio.

Toisaalta kuvissa nostetaan esiin myös muita usein ”tapauksiksi” (*jiken*) nimettyjä Japanin ja jonkin toisen tahon selkkauksia, jotka ovat alkaneet joko Kiinan–Japanin sodan aikana tai sitä ennen. Jonkin verran esiintyy myös valokuvia japanilaisista sotilaista marssimassa milloin mihinkin kohteeseen. Voisikin sanoa olevan kummallista, että Nanjingiin liittyviä kuvia on päätetty olla käyttämättä ottaen huomioon, että Nanjingin tapahtumat ovat olleet merkittävässä määrin tutkimuksen alla. Kuten tulemme huomaamaan muiden kirjajoukkojen kohdalla, ei Nanjingin kuvien käyttämättä jättäminen ole ollut kiinni siitä, etteikö kuvia olisi olemassa; joukkojen 3 ja 4 kirjojen kuvastossa esiintyy Nanjingin tapahtumiin liittyviä kuvia.

5.1.3. Joukko 1: Mitä sanamuotoja käytetään Nanjingista kerrottaessa?

Joukon 1 viidestätoista kirjassa yhdeksässä kerrotaan jossakin määrin Nanjingin verilöylystä. Yhdeksästä kirjasta kahdeksassa Nanjingista kertovissa virkkeissä on subjektina *Nihongun* ”Japanin armeija”. Kirjassa 13 subjektina ei ole mikään japanilainen taho, vaan ”Kiinan kansalaisten vastarinnantunto” (*Chuugokukokumin no koosen'ishiki*). Virkkeessä kerrotaan, että Kiinan kansalaisten vastarinnantunto kasvoi entisestään (*sara ni takamatta*), koska Nanjingin valloituksen aikaan ”tapahtui kaupunkilaisten suuri verilöylytapaus” (*shimindaigyakusatsujiken ga okotta tame*). Esimerkissä 1 (Takeuchi, Tanaka et al. 1981) on esitettyä kirjan 13 Nanjingista kertova virke omalla käännökselläni:

Esimerkki 1

Kono toki shimindaigyakusatsujiken ga okotta tame, chuugokukokumin no koosen'ishiki wa sara ni takamatta.

Koska tähän aikaan tapahtui kaupunkilaisten verilöylytapaus, kasvoi Kiinan kansalaisten vastarinnantunto entisestään.

Esimerkin 1 virke jakaantuu kahteen eri lauseeseen, joista ensimmäinen on alisteinen sivulause ja jälkimmäinen virkkeen päälause. Molemmissa lauseissa on myös oma subjektinsa: ensimmäisessä lauseessa subjekti on ”kaupunkilaisten verilöylytapaus” ja toisessa ”Kiinan kansalaisten vastarinnantunto”. Esimerkistä 1 ei käy ilmi, kuka ”kaupunkilaisten verilöylytapauksen” olisi suorittanut, vaan lause vain toteaa, että sellainen tapahtuma tapahtui. ”Kaupunkilaisten verilöylytapaus” on lauseen subjekti, jonka kerrotaan tapahtuneen, mutta lauseen sisällöstä ei käy ilmi tahoja tämän verilöylytapauksen takana, vaan verilöylytapaus tapahtuu riippumatta kenestäkään eikä ole kenenkään vastuulla. Tämä taho voisi olla esimerkiksi joukon 1 kirjoissa moneen kertaan esiintyvä Japanin armeija, joka on häivytetty virkkeestä kokonaan. Oikeastaan mikään tässä alaviitteessä esiintyvissä virkkeissä itsessään ei viittaa siihen, että japanilaiset olisivat olleet kaupunkilaisiin kohdistuneen verilöylyn takana. Alaviitteeseen ohjaava virke kyllä kertoo, että Japanin armeija valloitti pääkaupunki Nanjingin, mutta jossakin määrin kirja jättää langat kuitenkin lukijan yhdisteltäväksi.

Shimindaigyakusatsujiken ”Kaupunkilaisten verilöylytapaus” nominalisaationa myös kätkee kirjan 13 tapauksessa sisäänsä sen, mitä Nanjingissa tuolloin tarkalleen tapahtui. Esimerkin 1 virke ei kerro, että verilöylyssä esimerkiksi kuoli sekä aseistettuja että aseettomia kiinalaisia tai että uhreja oli mahdollisesti satoja tuhansia.

Huomionarvoista esimerkissä 1 on myös, että verilöylytapaus tapahtuu alisteisessa sivulauseessa, joka tosin aloittaa virkkeen. Verilöylystä kertominen sivulauseessa ei yksinään vielä tarkoita, että aihetta haluttaisiin peitellä, mutta yhdessä edellä mainitun nominalisaation ja verilöylyn suorittaneen tahon häivyttämisen kanssa se lisää vaikutelmaa siitä, että aihetta halutaan nostaa esiin mahdollisimman vähän.

Joukon 1 loput kahdeksan kirjaa noudattavat kirjaa 13 lukuun ottamatta melko samanlaista kaavaa Nanjingin tapahtumista kertoessaan. Subjektina lähes kaikissa näissä kirjojen alaviitteessä esiintyvissä virkkeissä on Japanin armeija. Lähes jokaisessa kirjassa kerrotaan, että Japanin armeija surmasi suuren määrän kiinalaisia valloitettuaan Nanjingin. Osa kirjoista huomauttaa lisäksi, että Japanin armeija sai tästä syystä maailmanlaajuisesti raskasta kritiikkiä. Esimerkki 2 kirjasta 2 (Nagahara et al. 1980, 292) ja esimerkki 3 (Yasuda et al. 1977, 259) kirjasta 15 havainnollistavat kirjoissa esiintyviä Nanjingin verilöylystä kertovia virkeitä:

Esimerkki 2

Kono toki nihongun wa, obitadashii kazu no chuugokujinnanmin, fujoshi ya buki o suteta heeshitachi o satsugaishita (Nankin daigyakusatsu).

Tähän aikaan Japanin armeija surmasi suuren määrän kiinalaisia maansisäisiä pakolaisia, naisia ja lapsia sekä aseistaan jo luopuneita sotilaita (Nanjingin suuri verilöyly).

Esimerkki 3

Nihongun wa nankinsenryoo ni saishite, kazuooku no chuugokujinhisentoo in o satsugaishi, kokusaiteki ni hageshii hinan o abita.

Nanjingin valloituksen aikaan Japanin armeija surmasi suuren määrän kiinalaisia aseettomia siviilejä, ja sai sen myötä maailmanlaajuisesti voimakasta kritiikkiä.

Esimerkeissä 2 ja 3 virkkeiden subjektina on Japanin armeija. Virkkeet myös tuovat selkeästi esiin sen, että Japanin armeija surmasi Nanjingissa kiinalaisia siviilejä. Esimerkissä 2 uhrin ovat käännöksen mukaisesti kiinalaisia maansisäisiä pakolaisia, naisia ja lapsia sekä aseistaan luopuneita sotilaita. Esimerkissä 3 uhrin taas ovat aseettomia siviilejä.

Kirjojen kohdalla on kuitenkin pientä vaihtelua siitä, keitä Japanin armeijan kerrotaan surmanneen. Kirjassa 7 (Miyahara et al. 1980, 309) kerrotaan, että Japanin armeija surmasi ”kiinalaisia, joiden joukkoon lukeutui muun muassa sissitaistelijoita” (*gerira o fukumu obitadashii kazu no chuugokujin*). Kirja 1 (Sakamoto 1983, 269) taas kertoo, että Japanin armeija aiheutti laajamittaisen verilöylytapauksen, mutta ei kerro tarkalleen, keitä uhrin olivat. Kirjassa 4 (Ienaga 1982, 276) taas kerrotaan, että Japanin armeija ”tappoi lukuisia kiinalaisia sotilaita ja siviilejä” (*tasuu no chuugokugunmin o satsugaishita*). Tässä virkkeessä sen, että Nanjingin verilöyly on pahamaineinen tapahtuma juuri sen takia, että tapahtumassa kuoli niin paljon muita ihmisiä kuin sotilaita, voisi väittää jäävän hiukan sotilasuhrien varjoon, koska ilmaisu *gunmin* ”sotilaita ja siviilejä” ikään kuin nostaa molemmat uhrin esiin tasavertaisina. Tästä huolimatta virke joka tapauksessa tuo esille sen, että Nanjingin verilöylyssä kuoli myös siviilejä. Niissä yhdeksässä joukon 1 kirjassa, jossa kerrotaan Nanjingin verilöylystä, viidessä tulee selkeästi esille, että Nanjingin verilöylyn uhreihin lukeutui myös muitakin ihmisiä kuin kiinalaisia sotilaita, kun taas neljässä kirjoista tämä puoli Nanjingin verilöylystä ei tule selkeästi esille.

Kirja 1 (Sakamoto 1983, 269), jossa uhreja ei yksilöidä sillä tasolla, olivatko he esimerkiksi siviilejä vai sotilaita, ja joka kuuluu sen puolesta niiden neljän kirjan joukon, jossa Nanjingin verilöylyn luonne ei tule selkeästi esille, myös korostaa, että ”Japanin armeija aiheutti laajamittaisen verilöylytapauksen Nanjingin valloituksen kaaoksessa” (*Nihongun wa Nankin senryoo no daikonran no naka de daikibona gyakusatsujiken o okoshi*). Virkkeen valinta kuvailla Nanjingin valloituksen tilannetta kaaokseksi japanilaisten näkökulmasta ikään kuin vierittää syyn Nanjingin verilöylyn aiheutumisesta tilanteen olosuhteille ja samalla pois Japanin armeijan hartioilta. Virke osittain herättää sen mielikuvan, että japanilaiset sotilaat olisivat ikään kuin vahingossa aiheuttaneet Nanjingin verilöylyn ja että jos olosuhteet eivät olisi olleet kaoottiset, olisi Nanjingin verilöylyltä välttytty. Muut joukon 1 kirjat eivät tuo tämänlaista olosuhteisiin liittyvää elementtiä esiin Nanjingin

verilöylyn kertomuksessaan, ja sen takia tästä yhdestä esiintymästä ei voi vielä vetää johtopäätöksiä kirjojen ideologiasta.

5.1.4. Joukko 1: Mitä nimitystä Nanjingin tapahtumista käytetään?

Tässä kappaleessa tarkastelen, minkälaisia nimityksiä Nanjingin tapahtumista käytetään joukon 1 kirjoissa. Oheinen taulukko 5 näyttää, minkälaisia nimityksiä kirjat käyttävät:

Taulukko 5: Nanjingin verilöylystä käytettävä nimitys joukon 1 kirjoissa

Nanjingin tapahtumista käytettävä nimitys	
Kirja 1	-
Kirja 2	<i>Nankin Daigyakusatsu</i> "Nanjingin suuri verilöyly"
Kirja 4	<i>Nankin Atoroshitii</i> (Daigyakusatsu) "Nanjingin hirmuteko (suuri verilöyly)"
Kirja 7	<i>Nankin Daigyakusatsu</i> "Nanjingin suuri verilöyly"
Kirja 9	<i>Nankin Jiken</i> "Nanjingin tapaus"
Kirja 10	<i>Nankin Atoroshitii</i> (Daigyakusatsu) "Nanjingin hirmuteko (suuri verilöyly)"
Kirja 13	-
Kirja 14	-
Kirja 15	-

Edellisessä kappaleessa saimme selville, että 15 kirjasta vain yhdeksässä kerrotaan Nanjingin verilöylystä jossakin määrin. Taulukossa 5 on myös vastaavasti taulukoituna vain nämä yhdeksän kirjaa lukemisen helpotukseksi. Näistä yhdeksästä joukon 1 kirjasta viidessä esiintyy Nanjingin verilöylystä käytettävä nimitys.

Joukon 1 kirjoista kirjat 14 ja 15 eivät nominalisoi Nanjingin verilöylyä laisinkaan, vaan tyytyvät kuvaamaan tapahtumia yhdellä virkkeellä. Nämä kaksi kirjaa ovat tässä mielessä poikkeus, sillä muut seitsemän kirjaa tarjoavat kukin tapahtumille oman nimityksensä. Kirja 1 (Sakamoto 1983, 269) kertoo, että Japanin armeija aiheutti valloituksen yhteydessä suuressa sekaannuksessa "laajamittaisen verilöylytapauksen" (*Daikibona Gyakusatsujiken*). Kirja 13 (Takeuchi, Tanaka et al. 1981) taas kertoo, että Nanjingissa tapahtui *Shimindaigyakusatsujiken* "Kaupunkilaisten suuri verilöylytapaus". Tässä mielessä kirjat 1 ja 13 antavat tapahtumalle nimityksen, mutta koska nämä nimitykset eivät ole sellaisia, joilla tapahtuma voisi olla tunnettu lauseen kontekstin ulkopuolella, en ole laskenut niitä mukaan taulukkoon 5.

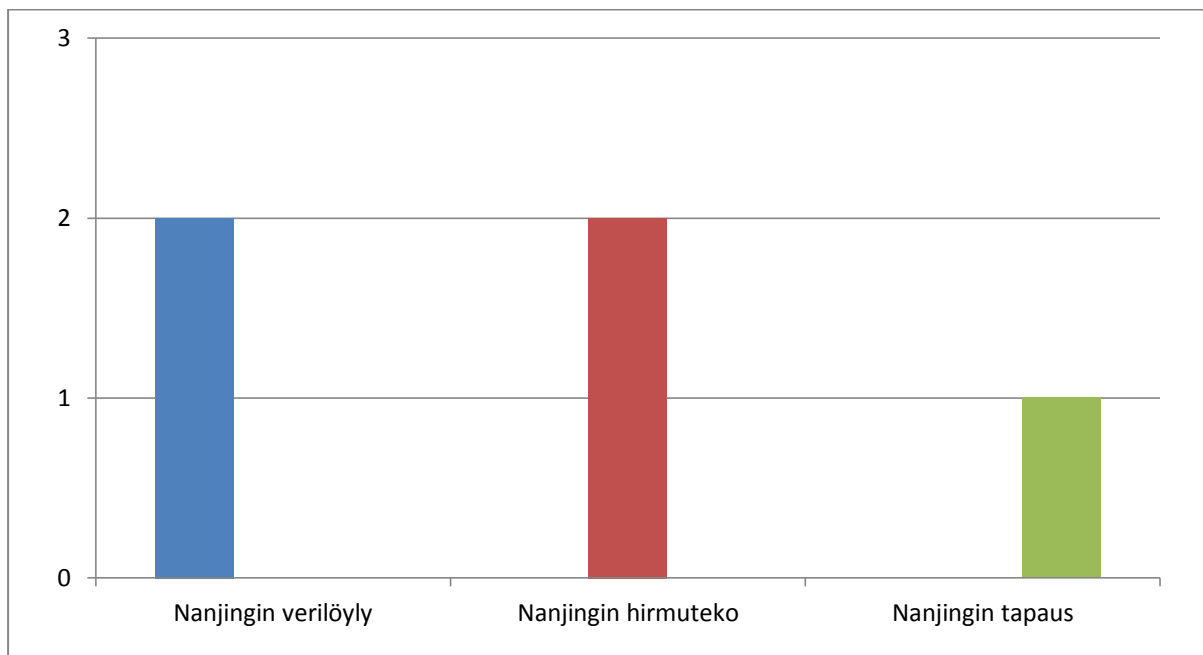
Kirjan 4 (Ienaga 1982, 276) ja kirjan 10 (Ienaga 1981, 281) käyttämä nimitys *Nankin Atoroshitii* "Nanjingin hirmuteko" on kirjoitettu kirjoihin kanji-merkeillä, joille on annettu furiganalla⁹

⁹ *Furigana* on lukijalle tarkoitettu apu, joka tarkoittaa pieniä kanji-merkin yhteyteen kirjoitettuja kana-merkkejä, jotka merkitsevät, miten kanji-merkeillä kirjoitettu sana tulee lukea.

lukutapa *atoroshitii* "hirmuteko". Nämä kanji-merkit voisi lukea myös japanilaiseksi sanaksi *Daigyakusatsu* "suuri verilöyly", ja tästä syystä olen lisännyt myös tämän lukutavan mukaan yllä olevaan taulukkoon 5 sulkuihin. Sana *atoroshitii* "hirmuteko" on lainasana englannin kielestä, jossa sana *atrocitiy* tarkoittaa hirmutekoa tai kauhutekoa. *Daigyakusatsu* taas kääntyy merkkien mukaisesti suureksi verilöylyksi. *Atoroshitii* on lukutapa, joka esiintyy tutkielman aineistossa vain näissä kahdessa edellä mainitussa joukon 1 kirjassa. Onko lukutavan tarkoitus korostaa tapahtumaa, vai onko lainasanan tarkoitus kenties ollut etäännyttää lukija Nanjingin verilöylyn luonteesta? Kirjat 4 ja 10 on molemmat kirjoittanut Saburoo Ienaga, joka esiteltiin johdannossa. Koska Saburoo Ienaga on tullut tunnetuksi halustaan tuoda esiin Nanjingin verilöylyä, voisi kirjojen käyttämän nimityksen tulkita niin päin, että niillä on haluttu korostaa Nanjingin verilöylyn ongelmallista puolta. Edellisen luvun kaaviosta 3 näemme, että kirjat 4 ja 10 sisältävät joukon 1 kirjoista ainoana kirjoina Nanjingin verilöylystä kertovia virkkeitä kaksi kappaletta, mikä myös puhuu sen puolesta, että kirjoilla ei ole ollut agendana piilottaa lukijalta tietoa. Kirjojen esitystapa on se, että ensimmäisessä virkkeessä kirjat kertovat mitä Nanjingissa tapahtui, ja toisessa virkkeessä ne kertovat, että tätä tapahtumaa kutsutaan nimellä *Nankin Atoroshitii* "Nanjingin hirmuteko". Käytännössä kirjat eivät siis juurikaan sisällä muita joukon 1 kirjoja enemmän tietoa tapahtumista. Japanilainen lukija osanee lisäksi myös tehdä päätelmiä tapahtuman luonteesta jo pelkkien kanji-merkkien merkityksien perusteella.

Kaavio 4 havainnollistaa vielä kirjojen käyttämien nimityksien frekvenssiä:

Kaavio 4: Nanjingin verilöylystä käytettävien nimityksien frekvenssi joukon 1 kirjoissa

Suurin osa joukon 1 kirjoista ei käytä Nanjingin tapahtumista mitään nimitystä. Taulukosta 6 näemme, että nominalisaatiot "Nanjingin verilöyly" ja "Nanjingin hirmuteko" esiintyvät aineistossa kukin kaksi

kertaa. Näissä kahdessa nimityksessä tulee esiin Nanjingin tapahtumien ongelmallinen luonne. Edellä mainittuja maltillisempi termi "Nanjingin tapaus" taas esiintyy joukossa yhden kerran kirjassa 9. Huolimatta siitä, että tieto Nanjingin verilöylystä on joukon 1 kirjoissa melko vähäistä, ovat kirjoissa esiintyvät Nanjingin verilöylystä käytettävät nimitykset kuitenkin pääosin sellaisia, että niistä käy ilmi Nanjingin verilöylyn se puoli, jonka mukaan tapahtumassa kuoli ihmisiä. Nimityksessä *Nankin Jiken* "Nanjingin tapaus" tämä puoli taas ikään kuin peittyy nimityksen alle; nimityksestä itsessään ei voi päätellä, että lukuisia ihmisiä kuoli Nanjingissa.¹⁰

Kirjassa 9 (Yasuda et al. 1978, 314), jossa tämä nimitys esiintyy, Nanjingin verilöyly kuvataan kuitenkin tavalla, joka ei peitä alleen sitä, että tapahtumassa kuoli ihmisiä. Luvussa 5.1.3. nostin esiin joukon 1 kirjoista esimerkkejä, joissa Nanjingin verilöylystä kerrottaessa ei tuoda selkeästi esiin, että uhreina oli myös siviilejä. Yksi kirjoista, joissa uhreiksi mainitaan konkreettisella tasolla vain "suuri määrä kiinalaisia, joihin lukeutui sissitaistelijoita" (*gerira o fukumu obitadashii kazu no chuugokujin*), on kirja 7 (Miyahara et al. 1980, 309), jossa Nanjingin verilöylystä käytetään nimitystä *Nankin Daigyakusatsu* "Nanjingin suuri verilöyly". Kirjan 9 virkkeissä uhreiksi mainitaan kuitenkin myös esimerkiksi naiset ja lapset sekä aseettomat sotilaat. Tässä mielessä kirjan 9 käyttämä nimitys *Nankin Jiken* "Nanjingin tapaus", joka osittain peittää alleen Nanjingin verilöylyn luonteen, ei vielä yksinään määritä kirjan kuvauksen suuntaa, vaan peittävästä nimityksestä huolimatta kirja kertoo Nanjingin verilöylyn uhreista olennaisen. Käänteisesti myös kirjan 7 käyttämä nimitys *Nankin Daigyakusatsu* "Nanjingin suuri verilöyly" ei määritä kirjan 7 tapaa kertoa Nanjingin verilöylystä, vaan siinä missä nimitys ikään kuin tuo tapahtuman luonteen ilmi, kirjan teksti jättää kertomatta, että tapahtuman uhreina oli myös esimerkiksi aseettomia siviilejä. Joukon 1 tapauksessa kirjojen käyttämät nimitykset eivät siis tue sitä ajatusta, että peittelevät nimitykset korreloisivat suoraan peittelevien kertomusten kanssa.

Laskekaamme vielä myöhemmin tehtävää vertailua varten Nanjingin verilöylystä kertovien virkkeiden keskiarvo niissä kirjoissa, joissa Nanjingin verilöylystä käytetään nimitystä, josta Nanjingin verilöylyn ongelmallinen puoli tulee esiin. Kirjoja on yhteensä neljä kappaletta, ja ne ovat kirjat 2, 4, 7 ja 10. Nämä neljä kirjaa sisältävät yhteensä kuusi Nanjingin verilöylystä kertovaa virkettä, joten laskutoimitus on seuraavanlainen: $6 / 4 = 1,5$. Kirjat sisältävät siis yhteensä 1,5 Nanjingin verilöylystä kertovaa virkettä.

Jos vastaavan luvun laskisi niille kirjoille, joissa Nanjingin verilöylystä käytetään nimitystä

---

¹⁰ Sana *jiken* voisi kääntyä tapauksen sijaan myös välikohtaukseksi, josta kävisi paremmin ilmi, että Nanjingissa tapahtui jotakin ongelmallista. Sanaa *jiken* käytetäänkin usein kuvaamaan tapahtumia, jotka ovat esimerkiksi jollakin tapaa ongelmallisia tai herättävät kummastusta tai keskustelua, kuten skandaaleja tai kiistoja. Toisaalta sana esiintyy myös tietyissä konteksteissa positiivisessa merkityksessä, kuten esimerkiksi merkityksessä hauska sattuma. Tästä syystä olen valinnut käyttää tässä tutkielmassa käännöstä tapaus, josta itsestään ei käy ilmi, onko sen käsittämä tapaus jollakin tapaa ongelmallinen vai ei, kuten ei myöskään sanasta *jiken* sellaisenaan.

Nankin Jiken "Nanjingin tapaus", joka peittää alleen Nanjingin verilöylyn ongelmallisen puolen, tulisi tulokseksi yksi, koska tätä nimitystä käyttäviä kirjoja on vain kirja 9, joka sisältää yhden Nanjingin verilöylystä kertovan virkkeen. Koska aineiston koko on vain viisi nimitystä ja koska esimerkiksi *Nankin Jiken* "Nanjingin tapaus" esiintyy joukossa vain yhden kerran, ei joukossa 1 esiintyvistä nimityksistä ole mielekästä vetää yleistäviä johtopäätöksiä.

5.2. Joukko 2

Tässä luvussa käyn aineiston joukkoa 2 läpi tarkkaan määriteltyjen kysymysten kautta, jotka esiteltiin luvussa 4. Metodit. Joukon 2 kirjat ovat maailmanhistorian oppikirjoja 1980-luvun taitteesta ja käytän niistä numeroita välillä 16–30.

5.2.1. Joukko 2: Kuinka paljon oppikirjoissa käsitellään Nanjingin tapahtumia?

Tässä luvussa tarkastelemme edellisen vastaavan luvun tavoin, kuinka paljon Nanjingin verilöylystä on tekstiä joukon 2 kirjoissa. Kaavio 5 havainnollistaa, kuinka monessa virkkeessä esiintyy tietoa Nanjingin verilöylystä kussakin kirjassa.

Kaavio 5: Nanjingin tapahtumaa käsittelevät virkkeet joukon 2 kirjoissa

Kuten huomaamme kaaviosta, joukon 2 maailmanhistorian oppikirjoista vain kahdessa esiintyy virke, jossa kerrotaan Nanjingin verilöylystä. Kirjassa 23 virke esiintyy leipätekstin seassa, kun taas kirjassa 26 virke esiintyy alaviitteessä. Joukko 2 sisältää 15 kirjaa, joista 11:ssä Nanjingin kaupunki mainitaan leipätekstissä ja neljässä Nanjingin kaupunkia ei mainita nimeltä ollenkaan. Mainintaa ei ole

leipätekstissä tai alaviitteissä eikä edes relevanttien aukeamien karttakuvissa.

Myöhemmin tehtävän vertailun vuoksi laskekaamme vielä joukon 2 kirjojen Nanjingin verilöylystä kertovien virkkeiden määrän keskiarvo. Koska kirjoja on joukossa 2 yhteensä 15 kappaletta ja Nanjingista kertovia virkkeitä taas yhteensä 2 kappaletta, on laskutoimitus seuraavanlainen: $2 / 15 = 0,133$. Vastaava laskutoimitus ja luku niille kahdelle kirjalle, jossa Nanjingin verilöylystä esiintyy tietoa, olisi $2 / 2 = 1$. Ensiksi esitetty luku on kuitenkin myöhemmin tässä tutkielmassa näistä kahdesta saadusta luvusta se mielekkäämpi vertailukohta muihin joukkoihin vertailtaessa, koska joukkojen koot ovat lähes samankokoiset, mikä tarkoittaa, että mikään joukko ei saa perusteetonta etua kokonsa takia. Keskimäärin joukon 2 kirjoissa esiintyy siis 0,133 Nanjingin verilöylystä kertovaa virkettä.

5.2.2. Joukko 2: Mitä kuvia näytetään Nanjingin tapahtumista puhuttaessa?

Joukon 2 kirjoista kirjassa 18 (Murakawa et al. 1982, 305) on kuvattuna Japanin armeija marssimassa sisään Nanjingin kaupunkiin. Kuvateksti kääntyy muotoon "Japanin armeijan Nanjingin valloitus" (*Nihongun ni yoru Nankin no senryoo*). Kirja 18 ei kuitenkaan tuo esiin Nanjingin valloitusta esiin leipätekstissään, eikä Nanjingin verilöylystä puhuta kirjassa lainkaan.

Kirjaa 18 lukuun ottamatta Joukon 2 kirjat eivät hyödynnä minkäänlaista kuvamateriaalia Nanjingiin liittyen. Samoin kuin joukon 1 kirjojen kohdalla, hyödyntävät myös joukon 2 kirjat Kiinan–Japanin sodan ajalta jonkin verran kuvia, joissa on kuvattuina muut ajan ilmiöt ja tapaukset, kuten Marco Polo sillan välikohtaus (japaniksi *Rokookyoo jiken*). Kaikissa kirjoissa ei kuitenkaan ole kuvattuna Japanin armeijan läsnäoloa Kiinassa ollenkaan. Nanjingin valloitus ei siis ole täysin unohtunut joukon 2 kirjoista, eikä sitä toisaalta tuoda esiin sen enempää, kuin muitakaan Kiinan–Japanin sodan tapahtumia

5.2.3. Joukko 2: Mitä sanamuotoja käytetään Nanjingista kerrottaessa?

Joukon 2 kirjoihin lukeutuu vain kaksi kirjaa, joista kukin sisältää yhden virkkeen Nanjingin tapahtumista. Esimerkissä 4 (Yoshida et al. 1978, 262) on havainnollistettuna Nanjingin verilöylystä kertova virke kirjasta 23:

Esimerkki 4

Nihon no seefu wa, tankikessen o hakatte Shanghai ni mo tairyoo no heeryoku o okuri, nihongun wa doonen 12-gatsu ni wa nankin o senryooshi, horyo, shimin nado o tairyoo ni koroshita (Nankin gyakusatsujiken)

Japanin hallitus arvioi, että he saavat sodan päätökseen lyhyessä ajassa ja lähettivät Shanghaihinkin suuren armeijan, ja saman vuoden joulukuussa Japanin armeija valloitti

Nanjingin ja surmasi suuren määrän ihmisiä, kuten sotavankeja ja kaupungin asukkaita (Nanjingin verilöylytapaus).

Esimerkin 4 esittämä kirjasta 23 poimittu virke on mielenkiintoisesti joukkojen 1 ja 2 virkkeistä ainoa, jossa kerrotaan Nanjingin verilöylystä leipätekstissä. Esimerkissä 4 virkkeen tekijä vaihtuu kesken virkkeen Japanin hallituksesta Japanin armeijaan, joka oli säännöllisesti subjektina myös joukon 1 kirjoissa.

Esimerkissä 5 (Nakaya et al. 1982, 325) on kirjan 26 esittämä alaviitteessä oleva virke Nanjingin verilöylystä ja myös saman alaviitteen edeltävä virke lisäkontekstiksi:

Esimerkki 5

Nihon ga senryooshiteita tokoro wa toshi to tetsudooensen de, shuui no nooson wa kyootegun ya kokumintoogun no shihaika ni ari, chuugoku o kuppukusaseru koto wa dekinakatta. Mata nihongun ga nankin o senryooshita sai okoshita gyakusatsujiken wa, kokusaiyoron no kibishii hihan o uketa.

Japanin valloittamat alueet olivat kaupunkeja ja rautateiden varrella sijaitsevia paikkoja, mutta koska ympäröivät maanviljelyskylät olivat kommunistiarmeijan ja Kuomintangin alaisuudessa, Japani ei onnistunut saamaan Kiinaa antautumaan. Lisäksi Japanin armeijan Nanjingia valloittaessaan aiheuttama verilöylytapaus keräsi maailmanlaajuisesti ankaraa kritiikkiä osakseen.

Esimerkin 5 alaviite antaa täydentävää tietoa leipätekstin virkkeelle, jossa kerrotaan, kuinka Kiinan vastarinta voimistui ja se alkoi saada apua muilta mailta, ja kuinka Japanin toiveet sodan loppuun saattamisesta nopealla aikataululla haihtuivat. Esimerkissä 5 annetaan Nanjingin tapahtumille nimitys ”verilöylytapaus”, mutta virkkeessä ei konkreettisesti kerrota, mitä Nanjingissa tarkalleen tapahtui ja että japanilaiset esimerkiksi surmasivat siellä ihmisiä. Virkkeessä kuitenkin tulee ilmi, että Japani sai siitä osakseen paheksuntaa muilta mailta.

5.2.4. Joukko 2: Mitä nimitystä Nanjingin tapahtumista käytetään?

Joukosta 2 on havaittavissa vain kaksi tapausta, joissa Nanjingin verilöylystä puhutaan. Kirja 23 (Yoshida et al. 1978, 262) käyttää tapahtumasta nimeä *Nankin Gyakysatsujiken* ”Nanjingin verilöylytapaus”, ja kirja 26 (Nakaya et al. 1982, 325) taas käyttää tapahtumasta nimeä *Gyakusatsujiken* ”verilöylytapaus”. Molemmat joukon 2 kirjojen käyttämistä nimityksistä ovat sellaisia, joissa Nanjingin verilöylyn ongelmallinen puoli tulee esiin. Kirjan 26 käyttämä nimitys ei tosin ole sellainen, jolla tapahtuma voisi olla tunnettu virkkeen kontekstin ulkopuolella. Nimityksiä, jotka kätkevät Nanjingin verilöylyn ongelmallisen puolen, kuten *Nankin jiken* ”Nanjingin tapaus”, ei esiinny joukon 2 kirjoissa.

5.3. Yhteenveto joukoista 1 ja 2

Vanhojen oppikirjojen joukkojen 1 ja 2 oppikirjoissa on selkeitä joukkojen välisiä eroja. Joukon 1 Japanin historian oppikirjat tuovat Nanjingin tapahtumia enemmän esille kuin joukon 2 maailmanhistorian oppikirjat. Joukon 1 oppikirjoissa yhdeksässä on vähintään 1 virke, joka kertoo Nanjingin verilöylystä. Vastaava luku joukon 2 oppikirjoissa taas on kaksi. Joukon 1 oppikirjoissa jokaisessa myös mainitaan Nanjingin kaupunki vähintäänkin nimeltä, kun taas joukon 2 oppikirjoissa neljässä Nanjingin kaupunkia ei mainita ollenkaan.

Kirjojen Nanjingin verilöylystä käyttämistä nimityksistä ei ole pääteltävissä mitään esimerkiksi kirjoittajien agendasta, eikä relevantin aineiston vähyys toisaalta myöskään anna sijaa päättelylle, että tietynlaiset nimitykset esiintyisivät esimerkiksi tietynlaisten virkkeiden kanssa, tai että jotkin tietyt nimitykset korreloisivat esimerkiksi Nanjingin verilöylystä kertovan tekstin määrän kanssa.

Kumpikaan joukko ei hyödynnä kuvia tai muuta visuaalista materiaalia Nanjingin tapahtumista kertoakseen yhtä joukon 2 kirjaa lukuun ottamatta, mutta tässäkään tapauksessa kirja ei mainitse Nanjingin verilöylyä leipätekstissä ja kuvan kuvatekstikään ei tuo tapahtumaa esille. Tämä ei ole kiinni siitä, etteivätkö kirjat ylipäättään hyödyntäisi kuvia. Erityisesti joukon 1 kirjoissa on kuvattuna Japanin armeijaa Kiinassa. Nanjingin verilöyly tai siihen liittyvät kuvat ovat säännöllisesti poissa kuvastosta joukon 1 kirjoissa ja lähes täysin poissa myös joukon 2 kirjoista.

Pääsääntöisesti vanhoissa oppikirjoissa Nanjingin verilöylystä kertovat virkkeet tuovat esiin sen, että japanilaiset surmasivat lukuisia ihmisiä. Subjektina onkin Nanjingin verilöylystä kertovissa virkkeissä aktiivisessa roolissa useassa tapauksessa Japanin armeija. Osassa kirjoista ei kuitenkaan tule selkeästi esiin, että Nanjingin verilöylyssä kuoli kiinalaisista juuri siviilejä. Joukon 2 kirjassa 26 kerrotaan Nanjingin verilöylystä, että se keräsi ankarasti kritiikkiä osakseen, ja virkkeen tekijänä ja kritiikin kerääjänä on kirjan mukaan Nanjingin verilöyly eikä esimerkiksi Japanin armeija. Joukon 1 kirjassa 1 taas Nanjingin verilöylyn uhrin ovat piilossa tapahtuman nimityksessä. Tässä kirjan 1 Nanjingin verilöylystä kertovassa virkkeessä Nanjingin verilöyly on laajamittainen verilöylytapaus, jonka Japanin armeija aiheuttaa, mutta virkkeessä ei ole läsnä subjektina tai edes objektina tapahtuman uhreja.

Kirjoja onkin joukoissa 1 ja 2 eräässä mielessä kahdenlaisia: toiset kirjat valitsevat kerrontatavan, jonka mukaan japanilaiset surmasivat Nanjingissa paljon kiinalaisia, ja toiset taas kertovat, että japanilaiset aiheuttivat esimerkiksi verilöylytapauksen, mutta eivät kerro, mitä tämä käytännön tasolla tarkoittaa. Osa kirjoista tuo esiin, että muut maat kritisoivat Japania Nanjingin verilöylystä.

5.4. Joukko 3

Tässä luvussa käyn aineiston joukkoa 3 läpi tarkkaan määriteltyjen kysymysten kautta, jotka esiteltiin luvussa 4. Metodit. Joukon 3 kirjat ovat nykyaikaisia Japanin historian oppikirjoja, jotka ovat olleet käytössä aikaisintaan vuodesta 2013 lähtien kirjasta riippuen. Käytän joukon 3 kirjoista numeroita 31–45 niihin viitattaesani. Kirjoista numerot 31–38 ovat B-oppikokonaisuuden kirjoja ja numerot 39–45 taas A-oppikokonaisuuden kirjoja. B-oppikokonaisuuden kirjoja on joukossa yhteensä siis kahdeksan kappaletta, kun taas A-oppikokonaisuuden kirjoja on seitsemän kappaletta.

5.4.1. Joukko 3: Kuinka paljon oppikirjoissa käsitellään Nanjingin tapahtumia?

Seuraava kaavio havainnollistaa, kuinka monessa kappaleessa kussakin oppikirjassa on tietoa Nanjingin verilöylystä:

Kaavio 6: Nanjingin tapahtumaa käsittelevät kappaleet joukon 3 kirjoissa

Kaaviosta 5 näemme, että jokaisessa kirjassa käsitellään Nanjingin verilöylyä vähintään yhdessä kappaleessa ja monessa enemmänkin. Kirja 34 (Kimishima et al. 2018, 208–209) sisältää selkeästi enemmän Nanjingin verilöylyä käsitteleviä kappaleita kuin muut joukon oppikirjat. Tämä selittyy sillä, että kyseisessä kirjassa Nanjingin tapahtumat mainitaan päätekstin yhdessä kappaleessa, josta lukija ohjataan ikkuna historiaan -nimiseen keltapohjaiseen laatikkoon, jossa kerrotaan päätekstiä tarkemmin Nanjingin tapahtumista. Keltainen laatikko päättyy kysymykseen "Miten tällainen tapahtuma saattoi tapahtua?", mutta tämä laatikko ei kuitenkaan tarjoa vastauksia esittämäänsä kysymykseen. Toisella sivulla on liitteenä myös katkelma paikalla olleen divisioonan komentajan

päiväkirjasta, jossa komentaja kertoo Nanjingissa eräänä päivänä surmansa saaneesta suuresta väkijoukosta. Nanjingista kertovalla aukeamalla on myös alaviite, jossa kerrotaan Tokion sotarikosoikeudenkäynnin julistaneen kuolleiden määräksi yli 200 000 henkeä. Lisäksi alaviite toteaa, että Japanissa on useita erilaisia teorioita kuolleiden lukumäärästä, mutta että mitään virallista lukua ei Japanissa ole yksimielisesti päätetty. Lopuksi alaviite toteaa, että Kiinassa Nanjingin uhrien muistomerkkiin on kaiverrettu luku 300 000.

Tyypillisesti kirjat käsittelevät Nanjingin verilöylyä yhdessä kappaleessa. Tätä yhtä kappaletta seuraa sitten vuorostaan joissakin tapauksissa kappale, joissa vielä kerrotaan Nanjingin tapahtumista verilöylyn jälkeen. Joissakin kirjoissa myös Nanjingista kertova ensimmäinen kappale ohjaa lukijan jälleen alaviitteeseen, jossa kerrotaan lisää tietoa Nanjingin verilöylystä. Tämä lisätieto on monesti esimerkiksi keskustelua Nanjingin verilöylyssä kuolleiden määrästä.

Kirjaa 34 lukuun ottamatta kaavion 6 esittämät määrät ovat melko lailla samanlaisia kuin joukon 1 vastaavan kaavion 1 määrät. Tarkastelkaamme kuitenkin vielä, missä määrin Nanjingin tapahtumat esiintyvät joukon 3 kirjojen virkkeissä. Seuraava kaavio 7 havainnollistaa vielä, kuinka moni kunkin kirjan virkkeestä kertoo Nanjingin verilöylystä:

Kaavio 7: Nanjingin tapahtumaa käsittelevät virkkeet joukon 3 kirjoissa

Kaaviosta 7 näemme, että jokaisessa joukon 3 kirjassa käsitellään Nanjingin tapahtumia vähintään kahdessa virkkeessä. Poikkeuksetta kaikissa joukon 3 kirjoissa mainitaankin Nanjingin verilöyly vähintään nimeltä, ja jokaisessa kirjassa tuodaan vähintään esiin, että japanilaiset surmasivat Nanjingissa monia ihmisiä tai että he saivat teoistaan osakseen kritiikkiä muilta mailta.

Joukko 3 sisältää 15 kirjaa, ja näistä 12:ssa lukija ohjataan leipätekstin antaman tiedon

lisäksi lukemaan myös Nanjingin verilöylystä kertova alaviite. Moni kirjoista sisältää myös Nanjingin verilöylystä kertovan kappaleen kuvatekstin muodossa.

Olen sisällyttänyt kaavion 7 kuvaamiin määriin myös virkkeet, joissa kerrotaan vain, että Nanjingin kaupunki valloitettiin, jos tämänlainen virke on esiintynyt samassa kappaleessa kuin jokin muu Nanjingin verilöylyyn liittyvä tieto. Käytännössä kaikissa kirjoissa on selkeästi kerrottu, että japanilaiset valloittivat Nanjingin kaupungin, ja usein tämänlaista virkettä seuraa toinen virke, jossa kerrotaan tarkemmin, että japanilaiset esimerkiksi surmasivat Nanjingissa paljon kiinalaisia. Toisin sanoen olen lukenut nämä edellä kuvatun laiset virkkeet Nanjingin valloittamisesta mukaan kaavion 7 määriin vain silloin, kun ne pohjustavat Nanjingin verilöylystä annettavaa muuta tietoa. Tällöin virkkeet eivät jää omiksi irrallisiksi saarikseen, vaan ne on mielestäni perusteltua lukea mukaan mitattaviin määriin. Joukon 3 kirjoissa on pariin otteeseen myös virkeitä, joissa kerrotaan, että Nanjing valloitettiin, mutta näitä virkeitä ei seuraa mitään lisätietoa Nanjingin verilöylystä. Näissä tapauksissa en lukenut näitä virkeitä mukaan kaavion 7 esittämiin määriin, vaikka kirjan leipätekstissä olisikin muuten kerrottu Nanjingin verilöylystä myöhemmin tulevassa tekstikappaleessa.

Joukon 3 kirjoissa Kiinan–Japanin sota, jonka aikana tapahtui myös Nanjingin verilöyly, esitetään tyypillisesti noin yhden aukeaman puitteissa. Erilaiset tapahtumat, kuten Nanjingin verilöyly tai sodan aloituspisteenä pidetyn Marco Polon sillan välikohtaus, saavat kirjoissa osakseen yhden tai kaksi virkettä. Alaviitteissä nostetaan myös esiin tasapuolisesti paitsi Nanjingin verilöylyä myös muita tärkeitä tapahtumia sodan ajalta. Pelkästään virkkeiden määrän perusteella Nanjingin verilöylyä käsitelläänkin oppikirjoissa suunnilleen yhtä paljon kuin muitakin aikakauden merkittäviä tapahtumia. Nanjingin verilöylyn historiallinen merkittävyys tosin näkyy joukon 3 kirjoissa siinä, että se on yleisesti ainoa tapahtuma, jonka kohdalla tuodaan säännönmukaisesti esiin sen ongelmallisuus, kuten esimerkiksi kertomalla, että Japanin armeija surmasi suuren määrän kiinalaisia.

Laskettakoon vielä myöhemmin tehtävää vertailua varten virkkeiden määrän keskiarvo joukon 3 kirjoissa. Joukossa 3 on kirjoja yhteensä 15 kappaletta ja Nanjingin verilöylyyn liittyviä virkeitä taas on yhteensä 73 kappaletta. Laskutoimitus on siis seuraavanlainen: $73 / 15 = 4,867$. Keskimäärin joukon 3 kirjat sisältävät siis 4,867 Nanjingin verilöylystä kertovaa virkettä.

5.4.2. Joukko 3: Mitä kuvia näytetään Nanjingin tapahtumista puhuttaessa?

Viidestätoista joukon 3 oppikirjasta seitsemässä on kuva, joka liittyy suoraan Nanjingin verilöylyyn. Nämä oppikirjat ovat kirja 32, kirja 33, kirja 34, kirja 38, kirja 39, kirja 40 ja kirja 42. Lopuissa kirjoissa kuville tarkoitettu tila on suotu muille kuville, jotka liittyvät muihin sivuilla käsiteltäviin kirjan aiheisiin. Oheinen taulukko 6 havainnollistaa, missä joukon 3 kirjoista esiintyy Nanjingin verilöylyyn liittyvää kuvamateriaalia:

Taulukko 6: Nanjingiin verilöylyyn liittyvät kuvat joukon 3 kirjoissa

	Onko kirjassa Nanjingin verilöylyyn liittyvää kuvamateriaalia?
Kirja 31	<i>Ei ole</i>
Kirja 32	<i>On</i>
Kirja 33	<i>On</i>
Kirja 34	<i>On</i>
Kirja 35	<i>Ei ole</i>
Kirja 36	<i>Ei ole</i>
Kirja 37	<i>Ei ole</i>
Kirja 38	<i>On</i>
Kirja 39	<i>On</i>
Kirja 40	<i>On</i>
Kirja 41	<i>Ei ole</i>
Kirja 42	<i>On</i>
Kirja 43	<i>Ei ole</i>
Kirja 44	<i>Ei ole</i>
Kirja 45	<i>Ei ole</i>

Neljässä kirjoista on kuva, joka havainnollistaa Japanin armeijan etenemistä Kiinan–Japanin sodan aikana kartan muodossa. Kaksi näistä kuvista on otsikoitu muotoon "Kiinan–Japanin sodan pääpiirteet". Kaksi muuta taas on otsikoitu muotoon "Japanin hyökkäys Kiinaan".

Suoraan Nanjingin verilöylyyn liittyvistä kuvista kirjan 32 (Sasayama et al. 2018, 286), kirjan 33 (Kokaze 2018, 222), kirjan 38 (Wakita et al. 2018, 307) ja kirjan 40 (Toriumi et al. 2018, 138) kuvat ovat saman kuvan esiintymiä neljässä eri kirjassa, joskin kirjassa 38 kuvaa on rajattu pienemmäksi. Kuvassa on Japanin sotilaiden kulkue marssimassa sisään Nanjingin kaupunkiin, ja kuvan taustalla on Nanjingin muuri. Kirjoissa 32 ja 40 kuvaan on liitetty kuvateksti, joka kertoo, että kulkueen aikoihin Japanin armeija aiheutti "Nanjingin tapahtuman tragedian" (*Nankin jiken no sangeki*).

Kirjassa 34 (Kimishima et al. 2018, 208) on kuva japanilaisesta aikakauslehdestä, jonka kannessa on kuvattuna katu, jonka varrella on sekä Japanin valtion että Japanin armeijan käyttämiä lippuja ja myös esimerkiksi banderolli, jossa lukee "Juhla. Nanjingin antautuminen." (*Iwai. Nankin kanraku.*). Kuvan kuvateksti kertoo vain, että kuvattuna on aikakauslehti, joka juhlii Nanjingin antautumista.

Kirjassa 39 (Hokazono 2017, 129) on kuva, jossa panssariajoneuvot kulkevat Nanjingia kohti ja taustalla rakennukset savuavat. Tämä kirjan 39 esittämä kuva on joukon 3 kirjojen Nanjingin verilöylyyn liittyvistä kuvista ainoa, jossa on kuvattuna sodan aiheuttamaa tuhoa.

Kirjassa 42 (Narita 2018, 97) on kuva "Nanjingin antautumista juhlivasta lyhtykulkueesta" (*Nankin kanraku o iwau choochingyooretsu*). Kuvateksti ei kerro, missä kuva on otettu. Kuvan yhteyteen on kuitenkin liitetty vielä tekstikappale, jossa kerrotaan, kuinka Japanin kansalaisille ei

tiedotettu Nanjingin tapahtumista ja että kuolonuhrien määrästä ja siitä, ketä oikeastaan kuoli tuolloin Nanjingissa, on monenlaisia teorioita. Lopuksi tekstikappale kertoo, että Nanjingissa on Nanjingin verilöylyn muistorakennukseen ikuistettu kuolonuhrien määräksi yli 300 000.

Aineiston oppikirjat eivät juuri hyödynnä Nanjingin tapahtumista kertoessaan kuvastoa, joka viittaisi kiinalaisten tai japanilaistenkaan kokemiin kärsimyksiin Nanjingissa. Nanjingin ongelmallinen puoli on oppikirjoissa läsnä ainoastaan tekstin lomassa esimerkiksi virkkeissä, joissa esimerkiksi kerrotaan monen kiinalaisen tulleen tapetuksi tai ryöstetyksi. Oppikirjojen Nanjingista kertovat kuvat itsessään ovat pääosin hyväntuulisia ja ongelmattomia eivätkä osaltaan nosta käsiteltäväksi vaikeita asioita. Osaltaan kuvat jopa tuovat esiin asioita, jotka ikään kuin luovat vastakohtan sille, mitä Nanjingissa tapahtui: Kaksi Nanjingiin liittyvistä kuvista ovat juhlista ja lyhtykulkueesta, kuten edellä tuli ilmi. Parissa yhteydessä tämä vastakohta näkyy myös kuvien kuvateksteissä, joissa tuodaan esiin se, että Nanjingin tapahtumat ovat herättäneet maailmalla voimakasta kritiikkiä mutta että Japanissa Nanjingin valloitus oli juhlan aihe. Toisaalta kuvateksteissä nousee esiin myös se, että aikanaan tavallisille japanilaisille ei tiedotettu Nanjingin tapahtumista (Hane 1992, 316).

5.4.3. Joukko 3: Mitä sanamuotoja käytetään Nanjingista kerrottaessa?

Yoshida (2000, 85) kirjoittaa esseessään, kuinka 1980-luvun alussa joissakin japanilaisissa oppikirjoissa oltiin muutettu sana *shinryaku* "hyökkäys" muotoon *shinshutsu* "eteneminen" kuvatessa japanilaisten etenemistä Kiinaan ja kuinka tämä herätti pahennusta kiinalaisissa. Joukon 3 kirjoissa – eikä myöskään joukon 4 kirjoissa – ei yhdessäkään puhuta Japanin toimista Kiinassa "etenemisenä" Kiinan–Japanin sodasta kertovissa kappaleissa tai Nanjingin valloituksesta kertovissa kappaleissa. Nanjingin valloituksesta kertoessaan kirjat noudattavat lähes ilmiömäisen yhtäläistä kaavaa. Kymmenestä aineiston kirjasta kahdeksan tuovat ilmi Nanjingin valloituksen virkkeellä, joka käyttää Japanin armeijan etenemisestä Nanjingiin sanaa *senryoo* "valloitus". Tätä virkettä seuraa yleensä virke, jossa tuodaan esiin, että japanilaiset aiheuttivat suurta tuhoa Nanjingissa. Nämä virkkeet hyödyntävät pääosin voimakkaita ilmaisuja, kuten "teurastus" (*gyakusatsu*), "naisiin kohdistuva seksuaaliväkivalta" (*josee e no bookoo*), "ryöstely" (*ryakudatsu*) ja "massamurha" (*satsuriku*). Toisaalta ensin mainittua virkettä saattaa myös seurata virke, jossa kerrotaan, että Japanin armeija sai toimistaan kritiikkiä osakseen.

Kirja 35 poikkeaa hiukan edellä esitellyistä kaavoista. Kirjassa 35 (Watanabe et al. 2018, 258–259) Nanjingiin viitataan leipätekstissä ainoastaan partisiippisella lauseella *Shuto Nankin no kanraku go* "Pääkaupunki Nanjingin antauduttua", minkä jälkeen lukija ohjataan seuraavalle sivulle alaviitteeseen, jolla kerrotaan, kuinka tuolloin Nanjingissa "tuli paljon kuolonuhreja ja haavoittuneita" (*ooku no shishoosha ga deta*) ja myös esitellään tapahtumasta käytettävä nimitys

Nankin Jiken "Nanjingin tapaus". Lopuksi viite korostaa, että siitä mitä todella tapahtui, on monenlaisia teorioita.

Aineistossa usein esiintyvän *senryoo*-sanan käyttö ei peittele sitä tosiasiaa, että Japani valtasi Nanjingin. Toisaalta sana on myös näennäisen neutraali eikä ole samalla lailla voimakas kuin esimerkiksi edellisessäkin alaluvussa mainittu *shinryaku* "hyökkäys". Kirjassa 35 esiintyvä sana *kanraku* "antautuminen" puolestaan ikään kuin häivyttää Japanin aktiivisen tekijän roolista. Tämä häivytyksen korostuu entisestään kirjassa 35, jossa Nanjingin hirmuteoista ei kerrota päätekstin seassa laisinkaan, vaan Nanjingin kerrotaan päätekstissä antautuneen, mutta Nanjingin verilöylystä kerrotaan vain alaviitteessä.

Oheinen esimerkki 6 (Ootsu et al. 2018, 316) kirjasta 31 ja esimerkki 7 (Toriumi et al. 2018, 139) kirjasta 40 havainnollistavat joukon 3 kirjoille tyypillisiä kerrontatapoja:

Esimerkki 6

Nihon wa taigun o toonyuushi, 1937-nenmatsu ni shuto Nankin o senryooshita. Sono sai, nihongun wa chuugokuhoryo, ippanchuugokujin o fukumete sukunakutomo suumannin ijoo o satsugaishi, kokusaitekina hinan o abita (Nankin daigyakusatsu)

Japani laski liikekannalle suuren armeijan, ja vuonna 1937 Japani valloitti pääkaupunki Nanjingin. Siinä yhteydessä Japanin armeija tappoi vähintään kymmeniätuhansia ihmisiä mukaan lukien tavallisia kiinalaisia ja kiinalaisia sotavankeja ja sai kansainvälisesti kritiikkiä osakseen.

Esimerkki 7

1937 (shoowa-12) nen 12-gatsu ni wa, nihongun wa chuugoku no shuto Nankin o senryooshita. Sono sai, nihongun ga hisentooiin o fukumu tasuu no chuugokujin o satsugaishite (Nankin jiken), nochi ni kokusaiteki ni ookina hinan o abiru koto to natta.

Vuoden 1937 joulukuussa Japanin armeija valtasi Kiinan pääkaupungin Nanjingin. Siinä samassa Japanin armeija tappoi lukuisia kiinalaisia mukaan lukien siviilejä, mistä syystä Japanin armeija joutui suuren kritiikin kohteeksi.

Joukon 3 kirjoille tyypillisesti Nanjingin verilöylyn hirmuteoista kertovissa virkkeissä on aktiivisena subjektina Japanin armeija. Esimerkkien 6 ja 7 virkkeet myös tuovat esille, että Japanin armeija sai tästä teostaan kritiikkiä osakseen. Niissä joukon 3 kirjoissa, joissa esitetään, että Nanjingin verilöyly keräsi osakseen kritiikkiä, tämänlainen Japanin armeijan nimittäminen kritiikin saajaksi esimerkiksi Japanin valtion sijaan on myös tyypillistä.

Toinen tyypillinen sapluuna Nanjingista kertoville virkkeille on nähtävissä kirjoissa 32 ja 42. Nanjingista kertovat virkkeet näistä kahdesta mainituista kirjasta ovat nähtävissä seuraavissa esimerkeissä 8 (Sasayama et al. 2018, 286) ja 9 (Narita 2018, 96–97):

Esimerkki 8

Nihon wa taigun o totsunyuushi, 1937 (shoowa-12) nenmatsu ni wa, shuto Nankin o senryooshita. Sono sai, nihongun wa, hisentoo in o fukumu tasuu no chuugokujin o satsugaishita (Nankin jiken).

Japani laski liikekannalle suuren armeijan ja valloitti pääkaupunkin Nanjingin vuoden 1937 (Shoowa-kauden vuosi 12) lopussa. Siinä yhteydessä Japanin armeija tappoi lukuisia kiinalaisia mukaan lukien aseettomia kiinalaisia (Nanjingin tapaus).

Esimerkki 9

Nihongun wa Shanhai o kanrakusaseta nochi, shuto Nankin ni shingekishi, 1937-nen 12-gatsu ni senryooshimashita. Kono toki, tasuu no chuugokugun heeshi ya chuugokujin shimin o satsugaishimashita (Nankin jiken).

Sen jälkeen kun Japanin armeija oli pakottanut Shanghain antautumaan, se hyökkäsi pääkaupunkiin Nanjingiin ja valloitti sen vuoden 1937 joulukuussa. Tällöin Japanin armeija tappoi lukuisia Kiinan armeijan sotilaita, kiinalaisia Nanjingin kaupungin asukkaita ja muita (Nanjingin tapaus).

Esimerkit 8 ja 9 ovat keskenään samankaltaisia siinä missä esimerkit 6 ja 7 ovat myös keskenään samankaltaisia. Molemmissa esimerkeissä 8 ja 9 kerrotaan ensimmäisessä virkkeessä, että Japani valloitti pääkaupunki Nanjingin vuoden 1937 joulukuussa. Molempien esimerkkien toisessa virkkeessä taas kerrotaan, että Japanin armeija tappoi Nanjingissa paljon kiinalaisia, ja usein tätä seuraa Nanjingin verilöylylle annettu nimitys suluissa virkkeen lopussa. Esimerkeissä 8 ja 9 tämä nimitys on "Nanjingin tapaus".

Kaikille neljälle tässä alaluvussa annetulle esimerkille eli esimerkeille 6, 7, 8 ja 9 onkin yhteistä, että ensimmäisessä virkkeessä kerrotaan lyhyesti Japanin valloittaneen Nanjingin. Toisessa virkkeessään esimerkit 6 ja 7 taas eroavat hiukan esimerkkien 8 ja 9 vastaavista virkkeistä. Osassa joukon 3 kirjoista ei ole tämänlaista edellä kuvatun laista jakoa, jossa Nanjingista kertovia virkeitä olisi kaksi, vaan osa kirjoista kertoo Nanjingin tapahtumista ikään kuin yhteen hengenvetoon. Esimerkki 10 (Watanabe et al. 2018, 258) kirjasta 35 havainnollistaa tämänlaista virkettä, jossa kerrotaan ensin Nanjingin tapahtumista ja sitten siirrytään saman virkkeen sisällä jo seuraavaan asiaan:

Esimerkki 10

Shuto Nankin no kanraku-go, kokuminseefu wa Yoosukoo chuuryuu no yooshoo dearu Bushoo, Hankoo (Bukan) kara sara ni okuchi no Juukei ni utsuri, hokubu Futsuin oyobi Biruma-hoomen kara no Ei, Bei no gunji busshi enjo o ukete koosen o tsuzuketa.

Nanjingin antauduttua, Kuomintang siirtyi Jangtse-joen keskijuoksulta Wuchangista ja Hankoosta (Wuhanista) vielä peremmälle Chongqingiin ja jatkoi vastarintaa Iso-Britannian ja

Yhdysvaltojen tarjoaman, Ranskan Indo-Kiinan ja Burman suunnalta saamansa sotilasavun turvin.

Tässä kirjan 35 virkettä kuvaavassa esimerkissä ei mainita mitään Nanjingin verilöylystä, mutta kirjassa lukija ohjataan virkkeestä alaviitteeseen seuraavalle sivulle, jossa tapahtumasta kerrotaan monen muun joukon kirjojen tapaan minimi.

Joukon 3 kirjojen kerrontatavat muistuttaa toisiaan erittäin paljon. Nanjingin verilöylystä kertovilla kappaleilla ja virkkeillä on monesti vain pari erilaista sapluunaa, jotka toistuvat kirjasta toiseen. Yllä olevista esimerkeistä huomasimme, että yksi tämänlaisista yleisistä sapluunoista on kahden virkkeen kokonaisuus, jossa ensimmäisessä virkkeessä kerrotaan, että Japanin armeija valloitti Nanjingin, ja tämän jälkeen seuraavassa virkkeessä tiivistetään Nanjingin verilöylyn olemus yhteen virkkeeseen. Edellisessä alaluvussa selvisi myös, että esimerkiksi Nanjingin valloituksen liittyvää kuvamateriaalia toistuu kirjasta toiseen.

Alaluvussa 5.4.1. huomasimme kaaviosta 6, että suurimmassa osassa joukon 3 kirjoista Nanjingin verilöylyä käsitellään vain kahdessa eri kappaleessa. Kirjassa 34 Nanjingin verilöylyä käsiteltiin peräti seitsemässä eri kappaleessa, mutta kirja 34 jäi tässä suhteessa ainoaksi laatuaan. Saman alaluvun kaaviosta 7 huomasimme myös, että Nanjingia käsittelevien virkkeiden määrä on myös jossakin määrin samassa mittakaavassa kirjasta riippumatta. Kirjaa 34 lukuun ottamatta Nanjingin verilöylyä käsittelevien virkkeiden määrä vaihteli kahden ja seitsemän välillä. Asteikon alapäätä edustavissa kirjoissa Nanjing mainitaan yleensä vain leipätekstissä kahdessa virkkeessä tai vaihtoehtoisesti alaviitteessä. Yläpäättä edustavissa kirjoissa Nanjingin verilöyly tulee poikkeuksetta esiin leipätekstissä, ja lisäksi mukana on myös monesti asiaan liittyvän kuvan yhteydessä kuvateksti ja alaviite tai alaviitteen tapainen infolaatikko, joka sisältää pari kolme virkettä Nanjingin verilöylystä. Usein näissä virkkeissä nostetaan esiin sellaisia asioita, kuten että Nanjingin verilöylyn uhriluvuista on erilaisia teorioita tai että Nanjingin verilöylystä ei tiedotettu Japanin sisällä.

Vaikka jotkin joukon 3 kirjoista saattavat käsitellä Nanjingin verilöylyä enemmän kuin toiset mitä tulee kappaleiden tai virkkeiden määriin, ovat kirjat kuitenkin ikään kuin vankeja tietynlaisille malleille kertoa Nanjingin verilöylystä. Samat sanat, asiat, kerrontatavat ja keinot toistuvat kirjasta toiseen. Asiat kerrotaan kirjoissa monesti samassa järjestyksessä. Nanjingista ja Nanjingin verilöylystä kertovien huomioiden joukko on rajattu kouralliseen erilaisia virkeitä, jotka toistuvat kirjasta toiseen vain hiukan eri muodossa kirjan kustantajasta riippumatta. Yksikään muu kirja paitsi kirja 34 ei hyödynnä kerronnassaan minkäänlaista lisämateriaalia.

Aiemmin alaluvussa 2.4. Aiempi tutkimus esittelin Barnardin (2003, 79) tekemät neljä huomiota Nanjingin verilöylystä koskevasta tiedosta oppikirja-aineistossaan. Kirjan 37 alaviitteessä on havaittavissa kummallinen virke Nanjingin verilöylystä, joka osaltaan liittyy Barnardin tekemistä

huomioista kohtaan 3. Esimerkissä 11 (Sasayama et al. 2017, 353) alla on kirjoitettu auki kirjan 37 alaviite, joka kertoo Nanjingin verilöylystä:

Esimerkki 11

Nankin kanraku no zengo, nihongun wa shinaigai de ryakudatsu, bookoo o kurikaeshita ue, tasuu no chuugokujin'ippanjuumin (fujoshi o fukumu) oyobi horyo o satsugaishita (Nankin jiken). Nankin no jookyoo wa, gaimushoo ruuto o tsuujite, hayaku kara rikugunchuuobu ni mo tsutawatteita.

Nanjingin antautumisen aikaan Japanin armeija sekä ryösteli ja raiskasi väkeä, ja myös murhasi suuren määrän tavallisia kiinalaisia (mukaan lukien naisia ja lapsia) ja sotavankeja (Nanjingin tapaus). Nanjingin tilanne välittyi jo varhain myös armeijan keskuskomennolle ulkoministeriön reittejä pitkin.

Esimerkin 11 katkelman ensimmäinen virke kertoo, mistä "Nanjingin tapaukseksi" kutsutussa tapahtumassa oli kyse. Seuraava virke taas kertoo, kuinka Nanjingin tapahtumista tiedotettiin myös armeijan keskuskomennolle. Kummallisen esimerkin 11 alaviitteestä tekee jälkimmäinen virke. Alaviitteen kaksi virkettä eivät juuri liity toisiinsa kuin vain löyhästi siinä mielessä, että molemmat kertovat Nanjingin verilöylystä. Osittain tämän takia toinen virke on olemassa ikään kuin tyhjiössä ilman kontekstia. Tämä katkelman toinen virke ei viittaa mihinkään aiemmin sanottuun eikä myöskään ole jatkoa millekään aiemmin sanotulle. Virke ei myöskään pohjusta mitään, mistä kirja kertoisi jossakin muualla tai edempänä saman kirjan sisällä.

Aiemmin esitetystä kaaviosta 7 kävi selville, että kirjassa 37 käsitellään Nanjingin verilöylyä vain kolmessa virkkeessä. Tarkemmin nämä virkkeet ovat yksi virke leipätekstissä, jossa kerrotaan, että Japani valloitti Nanjingin vuoden 1937 lopussa. Tämä virke ei vielä suoraan kerro Nanjingin verilöylystä, mutta tästä virkkeestä kirja ohjaa lukijan alaviitteeseen, joka oli esitettyinä ylempänä esimerkissä 11 ja jossa sijaitsevat loput kirjan 37 kaksi virkettä. Tämän enempää kirjassa 37 ei kuitenkaan kerrota Nanjingin verilöylystä. Kirja ei missään vaiheessa perustele, miksi alaviitteen jälkimmäinen virke olisi tärkeää tietoa tai että mitä johtopäätöksiä lukijan tulisi vetää sen tarjoaman tiedon pohjalta. Koska virke ei yhdisty mihinkään muuhun tarjottuun tietoon eikä se tarjoa mitään uutta näkökulmaa muihin aukeamalla keskusteltaviin aiheisiin, karkeasti voisi jopa väittää, että virkkeellä ei ole lainkaan informaatioarvoa.

Virkkeen tarkoitusta voi vain spekuloida ilman lisäkontekstia, jota kirja 37 ei virkkeelle tarjoa. Onko virkkeen tarkoitus kertoa, että Nanjingin verilöylystä tietoisia tahoja oli myös kotona Japanissa ja että Nanjingin verilöyly ei jäänyt paikalle olleiden japanilaisten keskinäiseksi salaisuudeksi? Onko virke kritiikki armeijan keskusjohtoa kohtaan? Tuntuisi kummalliselta, että opetustarkoitukseen käytettävän oppikirjan virkkeellä olisi tämänlainen implisiittinen tarkoitus, jota ei ole kirjoitettu auki millään lailla eikä tuettu muilla virkkeillä. Jos virkkeen tarkoitus on olla kritiikkiä,

sen ymmärtäminen vaatisi oppilailta huomattavasti enemmän eväitä Nanjingin verilöylyn kriittiseen tarkasteluun kuin mitä kirjat heille tarjoavat, ja se olisi tämänlaisena ikään kuin huomaamaton silmänisku asiasta enemmän tietäville.

Huolimatta virkkeen tarkoituksesta on mahdollista, että alaviite olisi ollut alun perin toisenlaisen näköinen, mutta sitä jouduttiin muokkaamaan esimerkiksi tilanpuutteen tai sen takia, että kirja joutui opetusministeriön sensuurin hampaisiin. Barnard (2003, 134-135) kirjoittaa, kuinka historian oppikirjojen kieli on usein koukeroista ja tarkoituksella esittää asioita niin, että esimerkiksi kirjojen esittelemien henkilöiden keskinäiset valtasuhteet jäävät hämäräksi tai vääristyvät. Barnard käytti kirjassaan esimerkkinä oppikirjojen kertomusta Douglas McArthurin ja Japanin keisarin kohtaamista. Barnardin esimerkiksi valitsemassa aineistossa näiden kahden henkilön keskinäinen suhde esitetään niin, että keisari olisi ikään kuin ollut tasapuolinen toimija Douglas McArthurin kanssa ja että nämä kaksi henkilöä yhdessä sopivat Japanin antautumisesta ja sodan lopettamisesta. Keisarin toimet esitetään esimerkissä myös siinä valossa, että hän olisi hyvää hyvyyttään suostunut lopettamaan sodan säästääkseen maailman ihmiset ahdingolta.

Virkkeessä esiintyy verbi *tsutawaru* "välittyä", joka on virkkeessä menneessä kestromuodossa *tsutawatteita*. Verbi on havaittavissa virkkeen lopussa. Koska virkkeessä puhutaan tiedon kulusta, muistuttaa virke jossakin määrin esimerkiksi niitä muita joukon 3 kirjoissa esiintyviä virkkeitä, joissa kerrotaan, että tavallisille japanilaisille ei kerrottu Nanjingin verilöylystä. Esimerkeissä 12 (Hokazono 2017, 129), 13 (Miyake 2017, 123) ja 14 (Kimishima et al. 2017, 117) on havainnollistettuna tämänlainen virke tai kappale järjestyksessä kirjoista 39, 43 ja 45:

Esimerkki 12

1937-nen 12-gatsu 13-nichi, nihongun wa, kokuminseefu no shuto Nankin o senryooshi, sore ni saishi, tasuu no chuugokujin o satsugaishita. Shikashi, nihon no kokumin ni wa kono jijitsu wa shirasarenakatta.

Vuoden 1937 joulukuun 13. päivänä Japanin armeija valloitti Kiinan kansantasavallan pääkaupungin Nanjingin ja siinä yhteydessä tappoi lukuisia kiinalaisia. Tästä tosiasiaista ei kuitenkaan kerrottu Japanin kansalaisille.

Esimerkki 13

Horyo ya, josee o fukumu ippanjuumin ni taishite, bookoo, ryakudatsu, shuudantekina gyakusatsu ga okonawareta. Satsugai no ninzuu ni tsuite, Nihon de wa suuman kara juusuumannin ijoo nado shosetsu ga ari, chuugokuseefu wa 30-mannin ijoo o shuchooshiteiru. Kono jiken wa Nankin daigyakusatsu to mo iware, tooji, nihonkokumin ni shirasarenakatta ga, sengo no kyokutookokusaigunjisaiban de kibishiku tsuikyusareta.

Tavallisia kansalaisia, kuten sotavankeja ja naisia, vastaan kohdistui väkivaltaa, ryöstelyä ja

joukkoteurastusta. Surmattujen lukumäärästä on Japanilla useita teorioita, joiden lukumäärät vaihtelevat kymmenistä tuhansista satoihin tuhansiin, kun taas Kiinaa väittää, että uhreja oli yli 300 000. Tämä tapaus tunnetaan myös nimellä Nanjingin verilöyly ja siitä ei tuohon aikaan tiedotettu Japanin kansalaisille, mutta tapausta tutkittiin peräänantamattomasti sodanjälkeisessä Tokion kansainvälisessä sotarikostuomioistuimessa.

Esimerkki 14

Nihongun wa, 12-gatsu ni wa shuto Nankin o senryooshi, Nankin shinaigai de horyo, tookoohei o hajime josee ya kodomo o fukumu obitadashii kazu no chuugokujin o satsugaishi, ryakudatsu, hooka ya josee e no bookoo o okonatta (Nankin daigyakusatsu). Shogaikoku kara wa hinan o abita ga, kono jijitsu wa kokunai ni wa shirasarenakatta.

Japanin armeija valloitti pääkaupungin Nanjingin joulukuussa ja ei ainoastaan tappanut sotavankeja ja antautuneita sotilaita, vaan myös suuren määrän kiinalaisia mukaan lukien naisia ja lapsia sekä harjoitti ryöstelyä, tuhopoltoa ja naisiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa (Nanjingin suuri verilöyly). Nanjingin verilöyly keräsi usealta ulkomaalta kritiikkiä osakseen, mutta Japanin sisällä tästä tosiasiasta ei kerrottu [japanin kansalaisille].

Koska joukon 3 kirjoista kirjat 31–38 kuuluvat B-oppikokonaisuuden piiriin ja kirjat 39–45 A-oppikokonaisuuden piiriin, ovat esimerkit 12, 13 ja 14 kaikki kirjoista, jotka kuuluvat A-oppikokonaisuuden piiriin. B-oppikokonaisuuden kirjoista kirjassa 34 on kuitenkin myös virke, jossa todetaan sisällöllisesti sama, kuin yllä olevassa kolmessa esimerkissä. Yllä olevien esimerkkien kaltaiset lauseet eivät siis ole rajattuja pelkästään A-oppikokonaisuuden kirjoihin.

Esimerkeissä 12 ja 14 on havainnollistettuna kappale järjestyksessä kirjasta 39 ja 45. Esimerkissä 13 taas on kuvattuna virke kirjan 43 kappaleesta, jossa kerrotaan Nanjingin tiedon välittymisestä. Kaikille esimerkeille onkin yhteistä, että niissä puhutaan Nanjingin tiedon välittymisestä. Esimerkit 12 ja 14 muistuttavat lisäksi toisiaan vielä hiukan enemmän kuin esimerkki 13 muistuttaa kumpaakaan esimerkeistä 12 ja 14, sillä esimerkissä 13 kerrotaan ensin Nanjingin verilöylyn tapahtumista, mutta tämän jälkeen ei esimerkki 13 suoraan siirrykään esimerkkien 12 ja 14 tavoin kertomaan tiedon välittymisestä, vaan esimerkki 13 rikkoo tämän kaavan kertomalla toisessa virkkeessään kuolonuhrien määrästä.

Tiedon välittymisen kertomuksen puolesta kaikilla kolmella esimerkillä on kuitenkin myös yhtymäkohta aiemmin esitetyn esimerkin 11 kanssa. Vertailkaamme keskenään esimerkkejä 11 ja 12. Molemmissa esimerkeissä kerrotaan ensimmäisessä virkkeessä, mistä Nanjingin verilöylyssä oikein oli kyse. Tämän jälkeen sekä esimerkin 11 että 12 toisessa virkkeessä puhutaan Nanjingin kertomuksen välittymisestä. Esimerkin 1 seuraavassa toisessa virkkeessä kerrotaan, että Nanjingin tilanne välittyi jo varhain Japanin armeijan keskuskomennolle. Esimerkin 12 toisessa virkkeessä taas kerrotaan,

kuinka tilanteesta ei kerrottu tavallisille Japanin kansalaisille.

Kenties esimerkin 11 virkkeen tarkoitus on kertoa lukijalle, että Nanjingin verilöylystä tiedettiin myös Japanissa armeijan sisällä, mutta samalla virke on tarkoituksellisesti puhumatta siitä, että tavalliset japanilaiset eivät tieneet Nanjingin verilöylystä. Virke siis kiinnittää lukijan huomion siihen, että armeijan sisällä tiedettiin Nanjingin verilöylystä. Tämänlainen huomion kiinnittämisen muualle ja siinä samalla tavallisista Japanin kansalaisista puhumatta jättämisen voisi katsoa olevan tietoinen keino välttää nostamasta esiin aihetta, josta on hankala puhua. Mahdollisesti aiheesta on katsottu olevan hankala puhua sen takia, että jos kirjassa kerrotaisiin, että Nanjingin verilöylystä ei kerrottu tavallisille Japanin kansalaisille, herättää se myös kysymyksen, miksi sitä pidettiin salassa. Yllä mainitun näkökulman kanssa tulee kuitenkin ottaa huomioon, että kirjan kohderyhmään kuuluvat japanilaiset lukiolaiset eivät tunne tätä muiden oppikirjojen antamaa laajempaa kontekstia kirjan virkkeelle, ja lisäksi tämä laajempi kontekstikin on lopulta vain tässä tutkielmassa kuviteltu ja teorisoitu rakennelma, joka perustuu sisällön johdonmukaisuuteen joukon kirjojen välillä.

Tulkinnalle siitä, että virke olisi sensuroitu sen alkuperäisestä muodostaan, ei kuitenkaan lopulta ole esittää vedenpitäviä todisteita. Yllä totesimme muutaman ensimmäisen esimerkinoston yhteydessä, että joukon 3 kirjojen kerrontatavoissa on lukuisia yhtäläisyyksiä keskenään: samat sanat toistuvat kirjassa kuin kirjassa, asiat kerrotaan samassa järjestyksessä ja lisäksi Nanjingista kerrottavien huomioiden joukko on kaikkien kirjojen kesken kovin rajattu ja kirjat ikään kuin ammentavat virkkeensä jostakin kuvitellusta yhteisestä, kourallisen Nanjingista kertovia virkeitä sisältävästä poolista. Edellä käyty spekulatio nojaakin myös siihen oletukseen, että koska joukon 3 kirjojen kerrontatapa on jokaisessa kirjassa niin samankaltainen ja että koska kirjat hyödyntävät samaa sanastoa kerronnassaan, muodostavat esimerkin 11 ja 12 virkkeet eli toisin sanoen kirjojen 37 ja 39 kaksi virkettä parin, jonka jäsenet ovat toistensa vastinpareja. Esimerkin 11 jälkimmäistä virkettä muistuttavaa virkettä ei esiinny missään muualla joukon 3 kirjoissa, ja täten olenkin olettanut, että samankaltaisuuksista johtuen virke on vastinpari esimerkin 12 jälkimmäisen virkkeen tapaisille virkeille. Jos virkkeen ei kuitenkaan ole todellisuudessa tarkoitettu olevan vastinpari esimerkin 12 jälkimmäisen virkkeen tapaisille virkeille, putoaa koko yllä olevalta spekulatiolta pohja.

Sen lisäksi, että virke ei mahdollisesti olekaan muualla joukon kirjoissa esiintyvien virkkeiden vastinpari, on myös vaikea keksiä perusteluja sille, miksi virke, joka kertoo Nanjingin verilöylyn tiedoksista olisi esitetty hankalasti ja epäselvästi yhdessä joukon 3 kirjoista esimerkiksi ulkopuolisten paineiden takia, kun kerran sama sisältö on esitetty selkeästi ainakin neljässä saman joukon kirjoista. Varmuutta esimerkin 11 jälkimmäisen virkkeen roolista ei siis ole suuntaan tai toiseen, mutta yllä olen esittänyt perusteluni sille, miksi virkettä voisi mahdollisesti pitää tuloksena siitä, että kirjan kirjoittajat ovat empineet ja sensuroineet itseään kirjoittaessaan kirjaa.

Tiivistetysti perustelut sille, miksi virke on mahdollisesti sensuroinnin tulosta, ovat

neljänlaiset, ja nämä perustelut myös tukevat ja toisaalta ovat osittain riippuvaisiakin toisistaan:

- ① Joukon 3 kirjoissa toistuvat samanlainen kieli sekä samat sanat ja samanlaiset virkkeet, ja siten virke on vastinpari muissa kirjoissa esiintyville samantapaisille virkkeille.
- ② Virkkeellä ei ole selkeää informaatioarvoa ilman laajempaa kontekstia, mutta muut kirjat tarjoavat tämän kontekstin.
- ③ Sekä virke että sen vastinparit käsittelevät tiedon välittymistä.
- ④ Virkkeen voi katsoa pimittävän tietoa kiinnittämällä lukijan huomion muualle ja kertomalla Nanjingin verilöylyn kertomuksen siirtymisestä seikkaperäisesti.

Barnard (2003, 61) on myös tarkastellut tiedon välittymisestä kertovia lauseita toisesta näkökulmasta. Barnard kiinnitti huomiota siihen, kuinka historian oppikirjat johdonmukaisesti puhuivat vaikeista asioista vaikeilla, monimutkaisilla sanoilla, joiden muotoilemiseen kirjan kirjoittajat ovat nähneet paljon vaivaa. Yllä olevassa esimerkissä 14 on myös tämänlainen sana, joka esiintyi Barnardinkin aineistossa moneen kertaan, nimittäin jälkimmäisen lauseen pääverbi *shirasarenakatta* "ei tehty tiedoksi". Verbin perusmuoto on *shiru* "tietää", ja verbi on siitä lisäksi muutettu kausatiiviin "tehdä tietämään / tiedottaa" ja taivutettu passiivissa muotoon "olla tehty tietämään". Lisäksi verbi on muutettu negatiiviseksi ja se on luonnollisesti mennessä muodossa, koska kyse on historian oppikirjasta, jossa verbi kertoo mitä ei tapahtunut. Barnard pohtii, että tämä verbi nostaa esille monenlaisia kysymyksiä, kuten että kuka oli se taho, joka ei tiedottanut japanilaisille Nanjingin tapahtumista ja toisaalta, että onko todella niin, että kukaan Japanissa ei tiennyt Nanjingin tapahtumista, kun kerran muualla maailmassa Nanjingin verilöylystä uutisoitiin laajasti.

Barnard (2003, 62–64) siteeraakin teoksessaan Yoshidaa (1999, 28) ja tuo esille, että yksi Nanjingin verilöylyn kieltäjien argumenteista onkin juuri se, että japanilaisilla ei ollut mitään tietoa Nanjingin verilöylystä ennen kuin vasta Tokion sotarikosoikeudenkäynnin aikaan ja tämän takia Nanjingin verilöylyä ei oikeasti tapahtunut. Tämä näkemys antaa taas vuorostaan painoa esimerkiksi sille, että Nanjingin verilöyly olisi ollut vain ulkovaltojen, kuten esimerkiksi Yhdysvaltojen ja heidän liittolaistensa, sepittämää propagandaa. Esimerkissä 14 ja muuallakin joukon 3 kirjoissa esiintyvä *shirasarenakatta* "ei tehty tiedoksi" voi siis olla osa tämänlaista järjestelmällistä yritystä pönkittää tätä edellä kuvattua näkemystä.

Osassa kirjoista Nanjingin tapahtuma on jotakin sellaista joka aiheutuu tai jonka Japanin armeija aiheuttaa. Oheinen esimerkki 15 (Miyake 2017, 122–123) kirjasta 43 havainnollistaa tämänlaista virkeparia, joissa Nanjingin tapahtuma on ikään kuin autonominen toimija:

Esimerkki 15

Kooshita chuugokugun no tsuyoi teikoo o ukenagara, nihongun wa, chuugoku hokubu ya chuuoobu no shuyoo toshi ni tsuide shuto Nankin o senryooshita. Kono toki, hisentooiin o fukumu tasuu no

chuugokujin o satsugaishita Nankin jiken ga okiteiru.

Japanin armeija valloitti Kiinan pohjois- ja keskiosan tärkeät kaupungit ja niiden jatkoksi vielä pääkaupunki Nanjingin. Tässä yhteydessä tapahtui myös suuren määrän kiinalaisia kuolonuhreja mukaan lukien siviilejä vaatinut Nanjingin tapaus.

Esimerkissä 15 virkkeen subjekti on *Nankin jiken* "Nanjingin tapaus" ja pääverbinä *okiteiru* "tapahtua", joka on preesensin kestopuodossa. Verbin kestopuoto ei tässä tapauksessa ilmaise, että Nanjingin verilöyly ikään kuin tapahtuisi monta kertaa jatkuvasti jonkin ajanjakson sisällä, vaan kestopuoto ilmaisee tässä yhteydessä resultatiivista toimintaa (Iwasaki 2016, 136–137), jossa ilmaistaan, että Nanjingin tapaus tapahtui ja maailma on nyt siinä tilassa, että Nanjingin tapaus tapahtui. Toisaalta tämän kestopuotoisen verbin voisi katsoa myös olevan esiintymä verbistä, jonka tarkoitus on arvioida tätä mennyttä tapahtumaa eli tässä tapauksessa "Nanjingin tapausta", jotta voimme ymmärtää asioiden nykyisen tilan (Iwasaki 2016, 141).

Esimerkin 15 jälkimmäisessä virkkeessä kerrotaan kohtuullisessa määrin, mitä Nanjingin verilöylyssä tapahtui. Nominalisointi ja Nanjingin verilöylyn asettaminen virkkeen pääsubstantiivilausekkeeksi kuitenkin aiheuttaa sen, että Nanjingin verilöyly on lauseessa toimija, joka vie huomiota Nanjingin verilöylyn todelliselta syypäältä eli Japanin armeijalta. Jälkimmäisen virkkeen pääsubstantiivilauseke Nanjingin tapaus virkkeen sanavalintojen mukaisesti tapahtuu.

Kirjassa 34 Nanjingin verilöyly on jotakin, mikä aiheutetaan. Esimerkki 16 (Kimishima et al. 2018, 209) havainnollistaa kirjan 34 Nanjingista kertovaa leipätekstin seassa olevaa virkettä:

Esimerkki 16

Nihongun wa, 12-gatsu ni wa shuto Nankin o senryooshi, "rekishi no mado" ni miru yoona Nankin daigyakusatsujiken o okoshita.

Japanin armeija valtasi pääkaupunki Nanjingin joulukuussa ja aiheutti Ikkuna historiaan - osiossa tarkastellun Nanjingin suuren verilöylytapauksen.

Esimerkin 16 kuvaama kirjan 34 virke ohjaa lukijan takaisin edelliselle sivulle Nanjingin verilöylystä kertovaan laatikoituun osioon. Esimerkin 16 virkkeessä Nanjingin kertomus on aiheuttamista sen sijaan, että se olisi esimerkiksi tappamista. Virkkeessä Japanin armeija ei surmaa kiinalaisia vaan aiheuttaa "Nanjingin suuren verilöylytapauksen".

Barnard (2003, 71) kirjoittaa, että kun Nanjingin verilöylyn sisältämä tapahtumaketju on esimerkkien 15 ja 16 tavoin ikään kuin sisällytetty jo valmiiksi nominalisaatioon, virkkeen normaalisti prosessia kuvaileva paikka ikään kuin vapautuu. Esimerkin 15 tapauksessa tämän prosessipaikan valtaa verbi *okiteiru* "tapahtua", ja esimerkin 16 tapauksessa prosessia edustaa verbi *okoshita* "aiheuttaa". Tämän myötä yllä olevissa esimerkeissä Nanjingin tapahtumien kertomus ei ole kertomus Nanjingin verilöylystä ja sen sisällöstä vaan sen tapahtumisesta ja aiheuttamisesta.

Thompson kirjoittaa (1997, 170) että nominalisaatiot saavat aikaan sen, että niiden sisältämät ilmiöt esitetään lukijalle olemassa olevina abstrakteina asioina. Barnard (2003, 70) taas päättelee tästä, että ne ovat ikään kuin tapahtuneita tosiasioita, joita lukijan on vaikea kyseenalaistaa. Kuten edellisessä kappaleessa totesimme, nominalisaatiot sisältävät jo valmiiksi tapahtuman määritelmän, ja eräässä mielessä nominalisaatiot siis ikään kuin hyppäävät yli sen kohdan, joissa tapahtumien luonne määritellään. Toisaalta tämä tarkoittaa myös sitä, että kirjojen kirjoittajat voivat käyttää nominalisaatiota ikään kuin työkaluna, jonka avulla he voivat määritellä käsiteltävän asian nominalisaation ehdoilla. Yllä esitetystä esimerkissä Nanjingin verilöylyn voidaan katsoa tulleen määritellyksi siitä käytetyn nominalisaation ehdoilla. Sen sijaan, että esimerkin 5 jälkimmäinen virke kertoisi, mitä Nanjingissa tapahtui vuoden 1937 joulukuussa, kertoo virke, että tuolloin tapahtui Nanjingin tapaus, joka tarkoitti sitä, että Japanin armeija surmasi suuren määrän kiinalaisia. Nominalisaation "Nanjingin tapaus" määrittelyn ja avaamisen myötä Nanjingin verilöyly on kirjassa käsitelty, eikä siitä ole tarvetta kertoa sen enempää. Nominalisaation myötä myös prosessin suorittaja katoaa usein (Thompson 1997, 171). Tämänlaisen ilmiön Nanjingin verilöylyn nominalisointi saa aikaan muun muassa yllä olevassa esimerkissä 15, jossa Nanjingin verilöylyn aiheuttajaa, joka voisi olla esimerkiksi muualla aineistossa moneen kertaan esiin tuleva Japanin armeija, ei mainita. Eräässä mielessä nominalisaatiot ovatkin siis joukon 3 kirjoille keino kertoa Nanjingin verilöylystä tiiviisti, missä on myös se huono puoli, että sanakirjamaisesti määrittelemällä näitä käsitteeksi muodostuneita nominalisaatioita jää Nanjingin verilöylystä paljon kertomatta.

Barnard peräänkuuluttaakin kirjassaan (2003, 62), että jotta kirjat voisivat antaa tapapuolisen kuvan Nanjingin tapahtumista sekä kiinalaisista uhreista ja japanilaisista sotilaista, jotka olivat vastuussa Nanjingin tapahtumista, täytyisi kirjojen myös käsitellä japanilaisten sotilaiden taustaa. Barnard ehdottaa, että kirjat vastaisivat esimerkiksi kysymyksiin, kuten minkälaisia olivat ne sotilaat, jotka olivat vastuussa Nanjingin verilöylystä, tai että minkälaisia ihmisiä oli sotilaiden johtajina Nanjingissa. Tällä tavoin Nanjingin verilöylyn luonne nimenomaan ihmisten toteuttamana sotatapahtumana tulisi paremmin esille.

5.4.4. Joukko 3: Mitä nimitystä Nanjingin tapahtumista käytetään?

Oheinen taulukko 7 havainnollistaa kirjakohteisesti, mitä nimitystä kukin joukon 3 kirjoista käyttää Nanjingin verilöylystä kertoessaan:

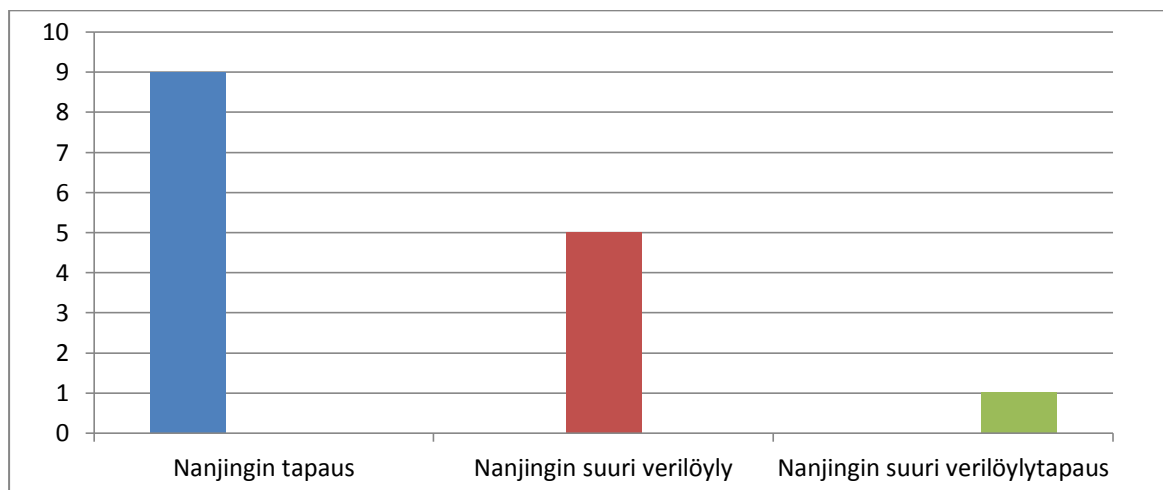
Taulukko 7: Nanjingin verilöylystä käytettävä nimitys joukon 3 kirjoissa

	Nanjingin tapahtumista käytettävä nimitys
Kirja 31	<i>Nankin Daigyakusatsu</i> "Nanjingin suuri verilöyly"
Kirja 32	<i>Nankin Jiken</i> "Nanjingin tapaus"
Kirja 33	<i>Nankin Jiken</i> "Nanjingin tapaus", <i>Nankin Daigyakusatsu</i> "Nanjingin suuri verilöyly"
Kirja 34	<i>Nankin Daigyakusatsujiken</i> "Nanjingin suuri verilöylytapaus", <i>Nankin Daigyakusatsu</i> "Nanjingin suuri verilöyly"
Kirja 35	<i>Nankin Jiken</i> "Nanjingin tapaus"
Kirja 36	<i>Nankin Jiken</i> "Nanjingin tapaus"
Kirja 37	<i>Nankin Jiken</i> "Nanjingin tapaus"
Kirja 38	<i>Nankin Daigyakusatsu</i> "Nanjingin suuri verilöyly"
Kirja 39	<i>Nankin Daigyakusatsu</i> "Nanjingin suuri verilöyly", <i>Nankin Jiken</i> "Nanjingin tapaus"
Kirja 40	<i>Nankin Jiken</i> "Nanjingin tapaus"
Kirja 41	<i>Nankin Jiken</i> "Nanjingin tapaus"
Kirja 42	<i>Nankin Daigyakusatsu</i> "Nanjingin suuri verilöyly"
Kirja 43	<i>Nankin Jiken</i> "Nanjingin tapaus", <i>Nankin Daigyakusatsu</i> "Nanjingin suuri verilöyly"
Kirja 44	<i>Nankin Jiken</i> "Nanjingin tapaus"
Kirja 45	<i>Nankin Daigyakusatsu</i> "Nanjingin suuri verilöyly"

Taulukosta 7 näemme, että joukon 3 kirjoista jokaisessa käytetään Nanjingin verilöylystä jonkinlaista nominalisaatiota. Taulukon 7 ja edellisen alaluvun havaintojen myötä on selvää, että jokaisessa joukon 3 kirjoista paitsi kerrotaan Nanjingin tapahtumista myös käytetään niistä jonkinlaista nominalisaatiota. Taulukosta 7 huomaamme myös, että Nanjingin verilöylystä esiintyy joukon 3 kirjoissa kolmea eri nimitystä: *Nankin Jiken* "Nanjingin tapaus", *Nankin Daigyakusatsu* "Nanjingin suuri verilöyly" ja *Nankin Daigyakusatsujiken* "Nanjingin suuri verilöylytapaus".

Tarkastelkaamme vielä Nanjingin verilöylystä käytettävien nimityksien frekvenssiä. Oheinen kaavio 8 havainnollistaa vielä Nanjingin verilöylystä käytettävien nimityksien määrää:

Kaavio 8: Nanjingin verilöylystä käytettävien nimityksien frekvenssi joukon 3 kirjoissa

Kaaviosta 8 näemme, että *Nankin Jiken* "Nanjingin tapaus" on kaikista nimityksistä selkeästi yleisin. Tällä nimityksellä on joukossa 3 yhdeksän esiintymää, kun taas nimitys *Nankin Daigyakusatsu* "Nanjingin suuri verilöyly" esiintyy joukossa viisi kertaa ja *Nankin Daigyakusatsujiken* "Nanjingin suuri verilöylytapaus" yhden kerran.

Joukon 3 kirjat sisältävät siis kolmenlaisia nimityksiä Nanjingin verilöylylle. Näistä nimityksistä *Nankin Jiken* "Nanjingin tapaus" on sellainen, että nimityksestä itsestään ei käy lukijalle selville, mitä Nanjingissa tapahtui tai edes minkälaiset Nanjingin tapahtumat olivat luonteeltaan. Nimityksistä *Nankin Daigyakusatsu* "Nanjingin suuri verilöyly" ja *Nankin Daigyakusatsujiken* "Nanjingin suuri verilöylytapaus" lukija taas voi päätellä, että tapahtumassa kuoli paljon ihmisiä, ja siinä mielessä nämä kaksi jälkimmäistä nimitystä ovat läpinäkyvämpiä kuin ensin mainittu eivätkä yritä kätkeä Nanjingin verilöylyn luonnetta.

Joukon 3 kirjat voikin jakaa edelleen kahteen eri osajoukkoon niiden sisältämien nimityksien perusteella: niihin, joista Nanjingin verilöylyn ongelmallinen puoli ei tule esiin nimityksessä, ja niihin, joissa se on esillä itse nimityksessä. Kaikki ne yhdeksän kirjaa, jotka sisältävät ensisijaisesti esiintymän nimityksestä *Nankin Jiken* "Nanjingin tapaus" kuuluvat ensin mainittuun osajoukkoon, joka nimettäköön A-joukoksi. Kirjat, jotka sisältävät ensisijaisesti esiintymän nimityksestä *Nankin Daigyakusatsu* "Nanjingin suuri verilöyly" tai nimityksestä *Nankin Daigyakusatsujiken* "Nanjingin suuri verilöylytapaus" taas kuuluvat joukkoon, jossa Nanjingin ongelmallinen puoli on esillä nimityksessä. Nimettäköön tämä kuusi kirjaa sisältävä joukko B-joukoksi.

Laskekaamme Nanjingin verilöylystä kertovien virkkeiden keskimääräiset esiintymät kussakin joukossa. A-joukossa on yhteensä yhdeksän kirjaa, ja luvun 5.4.1. kaavion 6 mukaisesti nämä yhdeksän kirjaa sisältävät yhteensä 34 Nanjingin verilöylystä kertovaa virkettä. Laskutoimitus on siis seuraavanlainen: $34 / 9 = 3,778$. Keskimäärin A-joukon kirjat sisältävät siis 3,778 Nanjingin verilöylystä kertovaa virkettä.

Laskekaamme vastaava luku B-joukon kirjoille. B-joukossa on yhteensä kuusi kirjaa, ja luvun 5.4.1. kaavion 6 mukaisesti nämä kuusi kirjaa sisältävät yhteensä 40 Nanjingin verilöylystä kertovaa virkettä. Laskutoimitus on siis seuraavanlainen: $40 / 6 = 6,667$. Keskimäärin B-joukon kirjat sisältävät siis 6,667 Nanjingin verilöylystä kertovaa virkettä.

Mielenkiintoisesti A-joukon ja B-joukon välillä on havaittavissa selkeä ero Nanjingin verilöylystä kertovien virkkeiden keskimääräisessä määrässä. A-joukon kirjoissa virkkeiden keskimääräinen määrä oli 3,778, kun taas B-joukossa tämä luku on 6,667. B-joukon kirjat sisältävät siis keskimäärin yli 2,5 virkettä ja melkein kolme virkettä enemmän Nanjingin verilöylyä käsittelevää tietoa.

Lukujen perusteella näyttää siis siltä, että kirjojen käyttämät nimitykset korreloivat jossakin suhteessa niiden Nanjingin tapahtumista kertovien virkkeiden määrän kanssa. Vaikka jokin

kirja käyttäisi Nanjingin verilöylystä nimitystä *Nankin Jiken* "Nanjingin tapaus", ei tämä kuitenkaan yksinään vielä tarkoita, että Nanjingin tapahtumien kuvaus olisi tässä kirjassa huomattavasti suppeampaa kuin jossakin toisessa kirjassa, joka päättäisi käyttää Nanjingin verilöylystä esimerkiksi nimitystä *Nankin Daigyakusatsu* "Nanjingin suuri verilöyly". Tämä on nähtävissä jo esimerkiksi hyödyntämällä sekä luvun 5.4.1. kaaviota 6 virkkeiden määrästä joukon 3 kirjoissa että tämän alaluvun taulukkoa 7. Näitä kahta tutkimalla voimme esimerkiksi havaita, että kirja 40 käyttää Nanjingin verilöylystä nimitystä *Nankin Jiken* "Nanjingin tapaus" ja sisältää yhteensä seitsemän Nanjingin verilöylystä kertovaa virkettä, kun taas esimerkiksi kirja 31 käyttää nimitystä *Nankin Daigyakusatsu* "Nanjingin suuri verilöyly" mutta sisältää vain kolme Nanjingin verilöylystä kertovaa virkettä. Kirja 40 sisältää siis enemmän Nanjingin verilöylystä kertovia virkkeitä käyttämästään nimityksestä huolimatta.

Kirjojen käyttämä nimitys ei myöskään näyttäisi suoraan heijastuvan niiden käyttämiin sanamuotoihin tai asioihin, joita ne kertovat Nanjingin verilöylystä. Seuraavat esimerkit 17 (Wakita et al. 2018, 307) ja 18 (Toriumi et al. 2018, 139) ovat järjestyksessä kirjan 38 leipätekstissä esiintyvä Nanjingin verilöylystä kertova katkelma ja kirjan 40 leipätekstissä esiintyvä Nanjingin verilöylystä kertova katkelma:

Esimerkki 17

Nihon wa taigun o totsunyuushi, 12-gatsu, kokuminseefu no shuto Nankin o senryooshita. Sono sai nihongun wa, horyo bakaridenaku, toosooshiteita haizanhee ya minkanjin o fukumu, obitadashii kazu no chuugokujin o satsugaishi, ryakudatsu, hooka, bookoo o okonatta tame, Nankin daigyakusatsu toshite kokusaitekina hinan o abita.

Japani laski liikekannalle suuren armeijan ja valloitti joulukuussa Kuomintangin pääkaupungin Nanjingin. Siinä yhteydessä Japanin armeija ei ainoastaan tappanut sotavankeja vaan tappoi myös lukemattoman määrän kiinalaisia mukaan lukien pakenevia luovuttaneita sotilaita ja siviilejä, ja koska Japanin armeija ryösteli ja harjoitti tuhopolttoa sekä väkivaltaa, Japanin armeija keräsi kansainvälistä kritiikkiä Nanjingin suuren verilöylyn aiheuttajana.

Esimerkki 18

1937 (Shoowa 12) nen 12-gatsu ni wa, nihongun wa chuugoku no shuto Nankin o senryooshita. Sono sai, nihongun ga hisentooiin o fukumu tasuu no chuugokujin o satsugaishite (Nankin jiken), nochi ni kokusaitekini ookina hinan o abiru koto to natta.

Vuonna 1937 (Shoowa-vuonna 12) joulukuussa Japanin armeija valloitti Kiinan pääkaupungin Nanjingin. Siinä yhteydessä Japanin armeija tappoi lukuisia kiinalaisia mukaan lukien siviilejä ja sai jälkeensä kansainvälisesti osaakseen suurta kritiikkiä.

Kirjasta 38 nostettu esimerkki 17 viittaa Nanjingin verilöylyyn nimityksellä "Nanjingin suuri verilöyly", kun taas kirjasta 40 nostettu esimerkki 8 viittaa Nanjingin verilöylyyn nimityksellä "Nanjingin tapaus". Molemmille katkelmille on yhteistä, että ne kertovat Japanin armeijan valloittaneen Nanjingin kaupungin joulukuussa. Molemmat myös kertovat, että Japanin armeija sai teoistaan kritiikkiä osakseen ja että uhreihin lukeutui siviilejä. Esimerkki 17 kuvailee tapahtumia vielä vähän esimerkkiä 18 vivahteikkaammin kertomalla myös, että Japanin armeija esimerkiksi harjoitti alueella tuhopolttoa ja ryöstelyä, ja myös uhreja kuvataan esimerkissä 17 hiukan esimerkkiä 18 tarkemmin. Molemmat katkelmat kuitenkin antavat totuudenmukaisen kuvan Nanjingin tapahtumista, eikä kumpaakaan katkelmaa voi syyttää tiedon piilottamisesta.

Tarkastelkaamme vielä samojen kirjojen alaviitteitä, joissa välitetään lukijalle lisää Nanjingin verilöylyyn liittyvää tietoa. Esimerkki 19 (Wakita et al. 2018, 307) on kirjan 38 alaviite ja esimerkki 20 (Toriumi et al. 2018, 139) taas kirjan 40 alaviite:

Esimerkki 19

San Furanshisuko heewajooyaku dai 11-joo de Nihon ga judakushita kyokutookokusaigunjisaiban no hanketsu de wa, satsugaisareta ninzuu o "20-mannin ijoo" to shiteiru. Nihon no kenkyuu de wa, 20-mannin ijoo, 10-suumannin, suumannin nado no kenkai ga aru ga, ninzuu wa sadamatteinai. Nao, Nankin-shi no shinkanichigunnankindaitosatsuguunandoohookinenkan de wa, 30-mannin to hyoojishiteiru.

San Fransiscon sopimuksen artiklan 11 esittämän Japanin hyväksymän Kaukoidän kansainvälisen sotilastuomioistuimen päätöksessä linjataan, että tapettujen lukumäärä oli "yli 200 000". Japanin tutkimuksissa esiintyy lukuja, kuten yli 200 000, satojatuhansia tai kymmeniätuhansia, mutta lopullista lukua ei ole. Lisäksi Nanjingin kaupungin Nanjingin uhrien muistorakennuksessa on esillä luku 300 000 uhrien määräksi.

Esimerkki 20

Satsugai no ninzuu ni tsuite wa, suusennin kara 20-mannin ijoo made iroirona setsu ga aru ga, tsuusetsutekina kenkai wa nai. Genzai no chuugokugawa no kooshiki kenkai wa 30-mannin to natteiru ga, gakusha no aida de wa kore wa kodaina suuji to kangaerareteiru.

Surmansa saaneiden määrästä on erilaisia teorioita, joiden luvut vaihtelevat useista tuhansista yli 200 000 uhriin, mutta yleisesti hyväksyttyä näkemystä ei ole. Nykyään Kiinan virallinen näkemys uhrien määrästä on 300 000, mutta tutkijoiden keskuudessa tätä pidetään liioiteltuna lukuna.

Molempien kirjojen alaviitteet kertovat Nanjingin verilöylyssä surmansa saaneiden ihmisten lukumäärästä. Kirjasta 38 nostettu esimerkki 19 kertoo, että uhrien lukumääräksi on julistettu 200 000 henkeä Kaukoidän kansainvälisessä sotilastuomioistuimessa. Kirjasta 40 esiin nostettu esimerkki

20 jättää tämän tiedon pois ja tyytyy kertomaan avaavassa virkkeessään, että uhrien lukumäärästä on erilaisia teorioita, minkä myös esimerkki 19 kertoo. Viimeisessä virkkeessään molemmat nostavat esiin Kiinan virallisen luvun. Huomionarvoista on, että esimerkin 20 esittämä kirjan 40 katkelma esittää arvottavan kannan Kiinan viralliseen lukuun tuomalla esiin, että tutkijat pitävät lukua liioiteltuna. Katkelma ei myöskään kerro, keitä nämä tutkijat ovat, mikä herättää kysymyksen, että kuinka Kiinan lukuun on päädytty. Tarkoittaako kirja sanoa, ettei Kiinan luku perustu tutkijoiden näkemykseen?

Tämä edellä kuvattu kummallinen sanavalinta antaa sen mielikuvan, että esimerkki 20 kirjasta 40 ei anna täysin puolueetonta kuvaa aiheesta. Toisaalta virkkeiden asiasisällöt ovat melko samanlaiset, ja yleisesti joukon 3 tarjoamassa aineistossa ei esiinny esimerkiksi edellä kuvatun laisia arvottavia virkkeitä, ja toisaalta aineistossa taas esiintyy myös nimitystä *Nankin Jiken* "Nanjingin tapaus" käyttävissä kirjoissa alaviitteitä, jotka ovat ilmaisultaan ja sanavalinnoiltaan samankaltaisia esimerkin 19 katkelman kanssa. Tästä syystä ei ole syytä epäillä, että nimityksen *Nankin Jiken* "Nanjingin tapaus" esiintyminen korreloisi jollakin tapaa kirjojen ilmaisun kanssa. Todettakoon lisäksi, että kirja 40 sisältää myös vielä yhden Nanjingin verilöylystä kertovan kolmen virkkeen kuvatekstikonaisuuden kuvan kanssa, eli kirjassa 40 on loppujen lopuksi enemmän Nanjingin verilöylystä kertovia virkkeitä kuin kirjassa 38, sillä kirjassa 40 näitä virkkeitä on seitsemän kappaletta, kun taas kirjassa 38 näitä virkkeitä on viisi kappaletta.

Nimityksien ja tekstin määrän yhteyksien tutkiminen paljasti, että ne kirjat, joissa esiintyy Nanjingin verilöylyn ongelmallisen puolen paljastava nimitys tapahtumista, sisälsivät todennäköisesti enemmän Nanjingin verilöylystä kertovia virkkeitä kuin ne kirjat, joissa tämänlaista nimitystä ei ollut. Edellä esiin nostetut esimerkit kahdesta eri kirjasta kuitenkin toivat ilmi, että kirjojen käyttämät nimitykset eivät näyttäisi korreloivan esimerkiksi kirjojen sanamuotojen kanssa. Sen sijaan, että voisi väittää kirjojen käyttämien nimityksien ja niiden sanamuotojen välillä olevan jonkinlainen yhteys, olisi joukon 1 tarjoaman aineiston perusteella ehkä mielekäästä väittää, että jos kirjat sisältävät Nanjingin verilöylystä nimityksen, josta käy ilmi Nanjingin verilöylyn ongelmallinen luonne, sisältävät ne myös todennäköisesti enemmän Nanjingin verilöylystä kertovia virkkeitä, ja näin tietyt nimitykset ovat korreloivassa suhteessa siihen, että kirjassa esiintyy paljon Nanjingista kertovia virkkeitä. Kirjojen nimitykset eivät kuitenkaan ole kausaalisessa suhteessa virkkeiden määrään eli tietyn nimityksen käyttö ei tarkoita, että kirja sisältäisi tietyn määrän Nanjingin verilöylystä kertovia virkkeitä. Virkkeiden määrän ja nimityksen yhteyden taustalla piilee siis lopulta jokin muu syy. Voi esimerkiksi olla, että kirjan kirjoittajien motivaatio ja innostus kirjoittaa Nanjingista on yhteydessä sekä siihen, mitä nimitystä he päättävät käyttää ja toisaalta myös siihen, kuinka paljon tietoa Nanjingista he päättävät sisällyttää kirjaan. Tämä tutkielma ei kuitenkaan tutki tämän syitä tätä pidemmälle.

5.5. Joukko 4

Tässä luvussa käyn aineiston joukkoa 4 läpi tarkkaan määriteltujen kysymysten kautta, jotka esiteltiin luvussa 4. Metodit. Joukon 3 kirjat ovat nykyaikaisia maailmanhistorian oppikirjoja, jotka ovat olleet käytössä aikaisintaan vuodesta 2013 lähtien kirjasta riippuen. Käytän joukon 4 kirjoista numeroita 46–62 niihin viitattaessani. Kirjoista numerot 46–53 ovat B-oppikokonaisuuden kirjoja, eli B-oppikokonaisuuden kirjoja on yhteensä kahdeksan kappaletta. Kirjat numerovälillä 54–62 taas ovat A-oppikokonaisuuden kirjoja, joita on joukossa yhteensä yhdeksän kappaletta.

Joukko 4 on hiukan suurempi, kuin aiemmat joukot: joukossa 4 kirjoja on yhteensä 17, kun taas kolmessa aiemmassa joukossa kirjoja oli kussakin 15 kappaletta. Joukkojen samankaltaiset koot ja toisaalta myös joukon 4 aavistuksen suurempi koko ovat pitkälti sattumaa. Mukaan on otettu kuhunkin joukkoon kaikki ne kirjat, jotka onnistuin saamaan käsiini materiaalia etsiessäni.

5.5.1. Joukko 4: Kuinka paljon oppikirjoissa käsitellään Nanjingin tapahtumia?

Oheinen kaavio 9 havainnollistaa monessako joukon 4 kirjojen kappaleessa käsitellään Nanjingin verilöylyä:

Kaavio 9: Nanjingin tapahtumaa käsittelevät kappaleet joukon 4 kirjoissa

Kaaviosta 9 näemme, että 17:stä joukon 4 kirjasta kymmenessä käsitellään Nanjingin tapahtumia vain yhdessä kappaleessa. Lopussa seitsemässä kirjassa taas käsitellään Nanjingin verilöylyä kahdessa eri

kappaleessa.

Kaavio 10 havainnollistaa Nanjingin verilöylystä kertovia virkkeitä joukon 4 kirjoissa:

Kaavio 10: Nanjingin tapahtumaa käsittelevät virkkeet joukon 4 kirjoissa

Kaaviosta 10 näemme, että joukon 4 seitsemästätoista kirjasta seitsemässä on vain yksi virke, joka kertoo Nanjingin verilöylystä. Lopuissa kirjoista Nanjingin verilöylystä on kerrottu kahdessa tai useammassa virkkeessä. Suurin määrä Nanjingista kertovia virkkeitä on kirjassa 53.

Joukolle 3 tyypilliseen tapaan myös moni joukon 4 kirjoista noudattaa kaavaa, jossa leipäteksti sisältää joko yhden tai kaksi virkettä Nanjingin verilöylyyn liittyen, ja mahdollinen lisätieto Nanjingin verilöylystä on annettu esimerkiksi alaviitteen tyyllisessä tietolaatikossa kirjan sivun marginaalissa. Kirja 61 poikkeaa tästä edellä mainitusta kaavasta sikäli, että siinä Nanjingin verilöylystä ei kerrota leipätekstin seassa lainkaan eikä Nanjingin kaupunkia tai sen valloitusta mainita myöskään lainkaan leipätekstissä. Sen sijaan kirjan 61 1930- ja 1940-luvun taitteessa eri puolella maailmaa käytyjä sotia läpikäyvä aukeama sisältää heti aukeaman alussa ylhäällä vasemmalla kuvan, jonka kuvatekstissä kerrotaan Nanjingin verilöylystä. Kirjan leipätekstin Japanin Aasiassa käymistä sodista kertova osuus taas loppuu kahteen virkkeeseen, joista ensimmäisessä kerrotaan Kiinan–Japanin sodan alkaneen ja toisessa, että Japani vajosi syvälle kuvaannolliseen kuoppaan sodan laajentuessa, kun Kiina tehosti vastatoimiaan.

Nanjingin verilöylyä käsitellään joukon 4 oppikirjoissa suunnilleen saman verran, kuin muitakin aikakauden tapahtumia. Tyypillisesti kirjat esittelevät aikakauden tärkeimmät tapahtumat, paikat, henkilöt ja käsitteet yhdellä tai kahdella virkkeellä, ja näistä virkkeistä lukija sitten kuljetetaan

seuraavaan tärkeään käsitteeseen parilla virkkeellä. Tärkeät käsitteet ja tahot ovat tekstissä usein lihavoituna ja asetettu sulkuihin käsitteen kuvauksen perään ja välillä myös molempia. Esimerkiksi kirjassa 48 (Kibata et al. 2018, 363) kerrotaan juuri ennen Nanjingin verilöylyä Kiinan toisen yhteisrintaman muodostumisesta, ja tässä lauseessa tämä toinen yhteisrintama, jonka puolesta Kiinan kommunistinen puolue ja Kuomintang yhdistivät voimansa japanilaisia vastaan, on lihavoitu tärkeänä käsitteenä. Tästä kirja sitten siirtyy kertomaan, että Kuomintang lähetti Shanghain joukkoja, jotka osoittivat ankaraa vastarintaa Japanin armeijaa vastaan, joka lopulta voitti, ja näin Japani pääsi valloittamaan Kiinan pääkaupungin Nanjingin. Nanjingin verilöylyn kuvauksen jälkeen kirja siirtyy, kuinka Kiina siirsi pääkaupunginsa Chongqingiin. Kirjassa 48 Nanjingin verilöylyn nimitystä ei ole lihavoitu, mutta sille on suluissa annettu nimitys *Nankin jiken* "Nanjingin tapaus".

Kirjoissa on myös tyypillisesti kerrottu lisää sivuilla esitellyistä tärkeistä käsitteistä alaviitteissä sivujen marginaalissa ja toisaalta myös kuvissa, mutta se, mille ilmiölle tämänlaista tilaa on suotu, on kirjakohtaista. Kirjan 48 tapauksessa Nanjingista ei ole lisätietoa antavia alaviitteitä, mutta esimerkiksi kirjassa 47 tapahtumalle on annettu alaviitteessä tilaa kuvan kanssa.

Laskettakoon vielä myöhemmin tehtävää vertailua varten virkkeiden määrän keskiarvo joukon 4 kirjoissa. Joukossa 3 on kirjoja yhteensä 17 kappaletta ja Nanjingin verilöylyyn liittyviä virkkeitä taas on yhteensä 34 kappaletta. Laskutoimitus on siis seuraavanlainen: $34 / 17 = 2$. Keskimäärin joukon 4 kirjat sisältävät siis tasan kaksi Nanjingin verilöylystä kertovaa virkettä.

5.5.2. Joukko 4: Mitä kuvia näytetään Nanjingin tapahtumista puhuttaessa?

Oheinen taulukko havainnollistaa, missä joukon 4 kirjoista on Nanjingista kertovaa kuvamateriaalia:

Taulukko 8: Nanjingiin verilöylyyn liittyvät kuvat joukon 4 kirjoissa

Onko kirjassa Nanjingin verilöylyyn liittyvää kuvamateriaalia?	
Kirja 46	<i>Ei ole</i>
Kirja 47	<i>On</i>
Kirja 48	<i>Ei ole</i>
Kirja 49	<i>Ei ole</i>
Kirja 50	<i>Ei ole</i>
Kirja 51	<i>Ei ole</i>
Kirja 52	<i>Ei ole</i>
Kirja 53	<i>Ei ole</i>
Kirja 54	<i>Ei ole</i>
Kirja 55	<i>Ei ole</i>
Kirja 56	<i>Ei ole</i>
Kirja 57	<i>Ei ole</i>
Kirja 58	<i>Ei ole</i>
Kirja 59	<i>Ei ole</i>
Kirja 60	<i>Ei ole</i>
Kirja 61	<i>On</i>
Kirja 62	<i>Ei ole</i>

Taulukosta 10 näemme, että joukon 4 kirjoista vain kahdessa on suoraan Nanjingin verilöylyyn liittyvää kuvamateriaalia. Nämä kirjat ovat kirja 47 ja kirja 61.

Maailmanhistorian oppikirja kirja 49 (Kawakita et al. 2018, 281) nostaa esiin esimerkiksi kuvan Hitleristä ja Mussolinista ja toisaalta myös Picasson *Guernica*-maalauksesta, jonka taitelija maalasi kuvatekstin mukaan reaktiona Saksan suorittamiin pommituksiin Espanjassa ja tarkoitti sen vastalauseeksi sodan hirveyksille. Nanjingia ei kuitenkaan kuvissa tuoda ilmi tässä jatkumossa.

Kirjoissa 46 (Miura 2018, 225), 48 (Kibata et al. 2018, 363) ja 49 on kuvattuna japanilaisten aiheuttamaa tuhoa Chongqingissa, johon Kuomintang vetäytyi sen jälkeen, kun Japanin armeija valloitti Nanjingin. Kirjan 46 kuvassa on kuvattuna Chongqingin kaupunkiin pommeja pudottava sotalentokone Chongqingin yllä. Kirjassa 46 taas on kuvattuna kirjan mukaan "Japanin pommituksen vastaanottajana ollut" Chongqingin kaupunki katutasolta kuvattuna. Kuvassa siviilipukuiset ihmiset kävelevät raunioituneessa kaupungissa. Kirjassa 49 on myös kuvattuna pommituksen kohteeksi joutunutta Chongqingia ja taivaanrantaa rakennusten yllä.

Kirjassa 47 (Fukui 2018, 377) on kuva Japanin sotilaista "iloitsemassa" (*yorokobu*) Nanjingin kaupungin muureilla heidän vallattuaan kaupungin. Kuvateksti kertoo myös, että japanilaisten aiheuttama "verilöylytapaus keräsi maailmanlaajuisesti osakseen kritiikkiä ja kasvatti kiinalaisten Japani-vastaisuutta". Kirjassa 61 taas on kuvattuna Nanjingin kaupunkiin ratsain marssiva Japanin armeija, jota on vastaanottamassa rivissä seisovia Japanin armeijan sotilaita.

Joukon 4 kirjoissa esiintyy useaan otteeseen kuvamateriaalia Japanin armeijan aiheuttamasta tuhosta Kiinan kaupungeista. Myös monessa kirjassa on kuvattuna japanilaisia sotilaita aseet kädessä valloittaessaan kiinalaisia kaupunkeja. Esimerkiksi kirjassa 62 (Kondoo et al. 2017, 152) on kuvattuna japanilaisia sotilaita tähtäämässä jotakin kuvan ulkopuolella olevaa Shenyangin kaupunkia miehittäessään, ja taas esimerkiksi kirjassa 60 (Hirata et al. 2017, 181) on kuva, jossa japanilaiset sotilaat ottavat juoksuaskelia toiminnan keskellä Shanghaissa. Joukon 4 kirjoissa myös muualta kuin Kiinassa otetuista kuvista tulee ilmi sodan aiheuttama tuho ja sekasorto. Kirjassa 53 (Kibata et al. 2013, 369) on kuvattuna Yhdysvaltojen hyökkäys Okinawalle, ja kirjassa 60 (Hirata et al. 2017, 184) taas on myös kuva venäläisistä puolustamassa Stalingradia.

Siinä missä muut kuin Nanjingin tapahtumista kertovat kuvat hyödyntävät usein kuvia, joissa on kuvattuna esimerkiksi toimintaa ja sodan aiheuttamaa tuhoa, ovat Nanjingiin liittyvät kuvat poikkeuksetta tilanteista, joissa Japanin armeija tavalla tai toisella juhlistaa Nanjingin valloitusta. Kirjan 47 kuvassa Japanin armeija seisoo Nanjingin kaupungin muureilla ja juhlistaa Nanjingin valloitusta, mutta kuvateksti kertoo, että Japanin armeijan aiheuttama "verilöylytapaus" sai osakseen kritiikkiä. Toisaalta Nanjingiin liittyvät kuvat siis käsittelevät tapahtumia juhlimisen kautta ja toisaalta myös sikäli ristiriitaisesti, että kuvattuna on juhlimista, mutta kuvatekstit usein kertovat Nanjingin tapahtumista jotakin ikäväluontoista.

Myös aiemmin käsitellyn joukon 3 kirjoissa esiintyy näitä kahta yllä kuvattua ilmiötä. Kirjassa 32 (Sasayama et al. 2018, 286) on kuvattuna kulkue marssimassa Nanjingiin, mutta kuvateksti kertoo, että Japanin armeija aiheutti Nanjingissa "tragedian". Kirjassa 42 (Narita 2018, 97) taas on kuvattuna "Nanjingin antautumista" juhlija lyhtykulkue, mutta kuvateksti kertoo ikäviä faktoja Nanjingin tapahtumista.

Tyypillistä erityisesti Nanjingin tapahtumiin liittyville kuville nykyajan oppikirjoissa näyttääkin siis olevan, että Nanjingin tapahtumista on nostettu esiin kuvamateriaalia, jossa Nanjingin valloitusta juhlitaan jollakin tavalla. Toisaalta myös sekä joukon 3 että 4 kirjoille näyttää olevan tyypillistä, että näiden kuvien yhteydessä kerrotaan Nanjingin verilöylystä, ja tässä mielessä kuvat ja niiden kuvatestit ovatkin ikään kuin ristiriidassa.

Miksi kirjat käyttävät Nanjingista kertoessaan vain kuvia, jossa japanilaiset juhlistavat Nanjingin valloitusta? Kun kerran muiden historiallisten tapahtumien yhteydessä hyödynnetään joukon 4 kirjoissa kuvastoa, jossa on kuvattuna esimerkiksi aseita ja raunioituneita rakennuksia, niin miksi Nanjingin verilöylystä kerrottaessa mukana ei ole esimerkiksi Nanjingin tuhoa havainnollistavia kuvia tai Nanjingin verilöylyn aiheuttamiin kärsimyksiin liittyviä kuvia? Nanjingiin liittyviä kuvia oli joukossa 4 vain kaksi kappaletta, mutta huomaamme kuitenkin nyt joukkoa 4 tarkastellessamme, että ne kuvat, jotka on valittu joukon 4 maailmanhistorian oppikirjoihin, ovat siinä mielessä samanhenkisiä kuin joukon 3 kirjojen Nanjing-kuvat, että niissäkin aihetta käsitellään japanilaisten juhlimisen kautta. Näyttää siis olevan säännönmukaista, että Nanjingin verilöylyä käsiteltäessä kuvien tulee olla japanilaisten juhlintaa esittäviä, vaikka muunkinlaista kuvamateriaalia on olemassa.

Aineisto herättää kysymyksen, mistä tällainen säännönmukaisuus johtuu. Onko kenties ylhäältäpäin eli Japanin opetusministeriöltä tullut määräys, että Nanjingin kohdalla kuvamateriaalin täytyy olla paitsi ongelmatonta myös mielellään japanilaisten juhlintaa kuvaavaa? Vai ovatko kuviksi valikoituneet juuri nämä tietyt kuvat, jotka toistuvat aineiston kirjoissa, koska nämä kuvat ovat niitä kuvia, jotka ovat olleet julkisuudessa eli esimerkiksi lehtikuvina aikanaan, kun Nanjingin valloituksesta ensimmäistä kertaa kerrottiin japanilaisille? Tämän äsken esitetyn jälkimmäisen arvauksen voisi helposti kuvitella olevan totta ainakin osittain, mutta emme saa siihen tässä tutkielmassa vastausta. Sen sijaan ensimmäisen arvauksen eli sen, että Japanin opetusministeriö on tarkkaan käynyt läpi kirjojen käyttämät kuvat siinä missä tekstinkin tai laajemmin ajateltuna sen, että jokin ulkopuolinen paine on vaikuttanut kuvien valintaan, puoleen on helppo kallistua.

5.5.3. Joukko 4: Mitä sanamuotoja käytetään Nanjingista kerrottaessa?

Joukon 4 kirjoissa Nanjingin verilöylyä käsitellään jokaisessa kirjassa vähintään yhden virkkeen verran. Oheiset esimerkit 21 (Miura 2018, 225) ja 22 (Hirata et al. 2017, 181) ovat järjestyksessä kirjoista 46 ja 60, ja ne havainnollistavat joukon 4 kirjoille tyypillistä tapaa kertoa Nanjingin verilöylystä:

Esimerkki 21

Nihongun wa sensenfukoku o shinai mama zenmen sensoo o kaishishi, Nankin o senryooshita. Kono toki nihongun wa, horyo ya shimin ni taisuru daikibona gyakusatsu o okonai (Nankin jiken), kokusaitekina hinan o abita.

Japanin armeija aloitti täysimittaisen sodankäynnin antamatta sodanjulistusta ja valloitti Nanjingin. Tähän aikaan Japanin armeija suoritti sotavankeja ja Nanjingin asukkaita kohtaan verilöylytekoja (Nanjingin tapaus) ja sai siitä kansainvälisesti kritiikkiä osakseen.

Esimerkki 22

Doonen 12-gatsu ni wa, nihongun wa Nankin o seiatsushi, sonosai gunmin ni kuwaerareta zangyakukooi wa imanao ookina mondai to natteiru (Nankin jiken).

Saman vuoden joulukuussa Japanin armeija alistui Nanjingin, ja siinä samalla sekä sotilaita että siviilejä vastaan suoritettua raat teot ovat vielä nykyäänkin suuri ongelma (Nanjingin tapaus).

Esimerkki 21 muistuttaa suuresti myös joukon 3 kirjoissa nähtyjä virkkeitä. Samanlainen virkepari on havainnollistettuna kappaleen 5.4.3. esimerkissä 6, jonka virkepari on kirjasta 31. Esimerkin 21 virkeparin ensimmäisessä virkkeessä kerrotaan, että Japanin armeija valloitti Nanjingin. Toisessa virkkeessä taas kerrotaan Nanjingin verilöylystä ja annetaan sille nimitys Nanjingin tapaus. Lopuksi samassa virkkeessä myös todetaan, että muut maat kritisoivat Japanin armeijaa tapahtuneesta.

Kuten kaikissa edellä nostetuissa esimerkeissä, myös joukon 4 kirjoissa virkkeiden subjektina ja Nanjingin verilöylyn suorittajana on Japanin armeija. Kuten totesimme alaluvussa 5.4.3., "Japanin armeija" kätkee sisäänsä sen, keitä Japanin armeijan sotilaat tarkalleen olivat. Joukon 4 kirjat paljastavat Nanjingin uhreista, että he olivat esimerkiksi sotavankeja, siviilejä, tavallisia kaupunkilaisia, aseettomia kaupunkilaisia tai sotilaita, mutta Nanjingissa hirmutöitä tehneistä Japanin armeijan koostavista sotilaista ei joukon 4 kirjoissa kerrota mitään. Nanjingissa läsnä olleita sotilaita tai heidän johdossaan olleita tahoja ei kirjojen sivuilla yksilöidä mitenkään.

Yllä totesimme, että esimerkkinä 21 virkeparin kerrontatapa on samanlainen kuin joukon 3 kirjojen virkkeissä. Virkeparissa esiintyy myös samanlaisia sanavalintoja ja ilmaisuja kuin joukon 3 kirjoissa, kuten *senryooshita* "valloitti", *daikibona gyakusatsu* "laajamittainen verilöyly" tai *kokusaitekina hinan o abita* "sai osakseen kansainvälisesti kritiikkiä". Tässä mielessä tämä joukon 4 kirjassa esiintyvä esimerkki vaikuttaisi olevan samaa jatkumoa kuin joukon 3 kirjoissa esiintyvät samantyylliset virkkeet, ja sen taustalla voisi kuvitella vaikuttavat samat voimat, joiden puolesta myös joukon 3 kirjoihin on valikoitunut juuri tällaiset virkkeet. Liekö tämä ilmiö tulosta opetusministeriön neuvoista kirjan kirjoittajille vaiko kirjojen kirjoittajien omaa taipumusta matkia muita teoksia ja olla erottumatta joukosta? Joka tapauksessa kirjojen voi kerrontatapojensa

samankaltaisuuksiensa puolesta katsoa olevan samanlaisia jostakin muusta syystä kuin vain puhtaasta sattumasta.

Vaikka joukon 4 kirjat muistuttavatkin kerrontatavoiltaan kovasti jo joukon 3 yhteydessä esiin nousseita kerrontatapoja, on joukon 4 kirjoissa niiden sanavalintojen puolesta myös paljon omaperäisiä tapoja kertoa Nanjingin verilöylystä. Yllä olevan esimerkin 22 kerrontatapa muistuttaa monelta osin jo aiemmin esiin tulleita virkkeitä. Esimerkin 22 virkkeessä Japanin armeija myös siirtyy Nanjingiin, ja virkkeessä ovat uhreina myös Nanjingin asukkaat. Virkkeessä Nanjingia ei kuitenkaan valloiteta, vaan verbi *seitsushi* "alistaa" kertoo, että Japanin armeija ikään kuin murskaa Nanjingin puolustuksen ja ottaa kaupungin hallintaansa. Nanjingin asukkaat eivät myöskään suoranaisesti kuole virkkeessä, vaan heihin kohdistuu "raakoja tekoja" (*zangyakukooi*). Lopuksi ei myöskään kerrota, että Japanin armeija olisi saanut tapahtuman johdosta kritiikkiä osakseen niin kuin monet muut joukkojen 3 ja 4 kirjat kertovat, vaan esimerkissä 22 kerrotaan, että tapahtumat ovat ongelma vielä nykyäänkin.

Esimerkki 23 (Ueda et al. 2017, 171) havainnollistaa Nanjingin verilöylystä kertovaa virkettä kirjassa 58, joka myös hyödyntää kerronnassaan sanoja, joita on havaittavissa vain ja ainoastaan kirjassa 58:

Esimerkki 23

Nihongun wa Shanhai kara shuto Nankin e sattooshi, Nankin senryooji ni wa tasuu no juumin o gyakusatsushita.

Japanin armeija hyökkäsi Shanghaista pääkaupunkiin Nanjingiin ja sen valloituksen yhteydessä tappoi lukuisia Nanjingin asukkaita.

Kirjan 58 käyttämä verbi *sattooshi* "hyökkäsi" ei esiinny muissa joukon 4 kirjoissa eikä myöskään joukon 3 kirjoissa. Aiemmin joukkoa 3 tutkiessamme huomasimme, että monissa kirjoissa tuodaan esille, että tavallisille japanilaisille ei kerrottu Nanjingin verilöylystä kuin vasta sodan jälkeen. Joukon 4 kirjoissa tällainen virke esiintyy vain ja ainoastaan kirjan 57 alaviitemäisessä kappaleessa sivun marginaalissa. Esimerkki 24 (Okazaki et al. 2017, 181) havainnollistaa tätä kappaletta kirjasta 57:

Esimerkki 24

Kono jiken wa shogaikoku kara hinansareta ga, sensoo ga owaru made, nihonkokumin ni wa shirasarenakatta. Shishasuu o fukumeta jittai no zentaizoo ni tsuite wa, choosa ya giron ga tsuzuiteiru. Useat ulkomaat kritisoivat tätä tapausta, mutta japanilaisille ei kerrottu siitä kuin vasta sodan päätyttyä. Keskustelu ja tutkimukset muun muassa kuolleiden lukumäärän sisältävästä tapahtuman kokonaiskuvasta jatkuvat edelleen.

Esimerkin 24 ensimmäinen virke muistuttaa kovasti joukon 3 yhteydessä esiin nostettua esimerkkiä 14 kirjasta 45. Molemmissa esimerkeissä kerrotaan yhdessä virkkeessä, että Japanin armeija keräsi

tapahtuneen johdosta kritiikkiä, ja sen jälkeen todetaan, että tavallisille japanilaisille ei tiedotettu Nanjingin tapahtumista. Laajassa kontekstissa myös esimerkin 24 esittämän kirjan 57 virkkeen voisi siis katsoa olevan tyypillinen esimerkki historian oppikirjojen kerrontavasta. Joukon 4 kirjoissa ei kuitenkaan esiinny muita samantyyllisiä virkkeitä, joissa kerrottaisiin Nanjingin verilöylyn tiedottamisesta Japanin kansalle, joten virkkeellä ei ole vertaisiaan joukon 4 sisällä. Joukon 3 virkkeitä käsitellessämme huomasimme, että tämänlaisia edellä kuvatus laisia virkkeitä esiintyy joukossa runsaasti, mikä herätti kysymyksen, onko virkkeiden systemaattinen tarkoitus ikään kuin irtaannuttaa Japanin tavallinen kansa Nanjingin tapahtumista ja tehdä jyrkkä ero heidän ja Nanjingissa olleiden sotilaiden välillä. Joukon 4 kohdalla tämänlaista pohdintaa ei kuitenkaan ole mielekästä tehdä, mutta laajassa kontekstissa esimerkin 24 esittämän virkkeen voisi katsoa olevan tätä samaa joukossa 3 esiintyneen ilmiön jatkumoa.

5.5.4. Joukko 4: Mitä nimitystä Nanjingin tapahtumista käytetään?

Seuraava taulukko 9 havainnollistaa, mitä nimitystä kukin joukon 4 kirjoista käyttää Nanjingin verilöylystä:

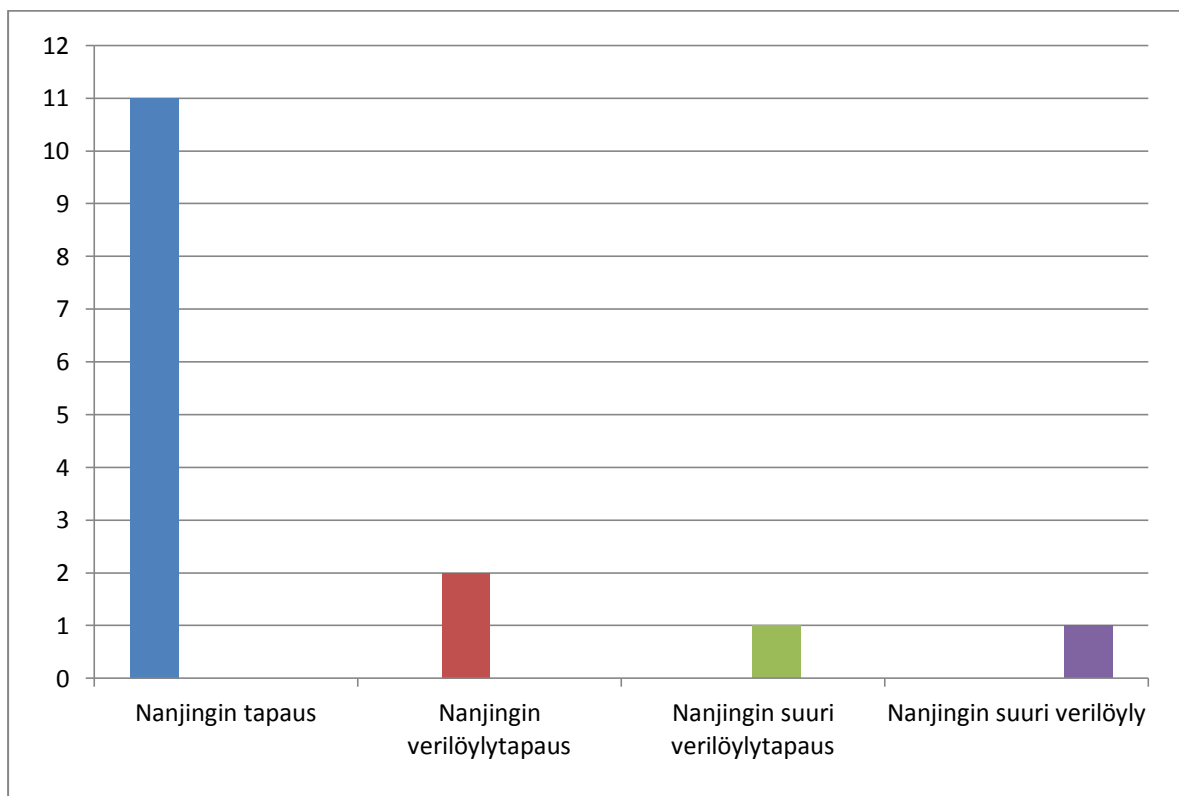
Taulukko 9: Nanjingin tapahtumista käytettävä nimitys joukon 4 kirjoissa

Nanjingin tapahtumista käytettävä nimitys	
Kirja 46	<i>Nankin Jiken</i> "Nanjingin tapaus"
Kirja 47	<i>Nankin Gyakusatsujiken</i> "Nanjingin verilöylytapaus"
Kirja 48	<i>Nankin Jiken</i> "Nanjingin tapaus"
Kirja 49	-
Kirja 50	<i>Nankin Jiken</i> "Nanjingin tapaus"
Kirja 51	<i>Nankin Jiken</i> "Nanjingin tapaus"
Kirja 52	<i>Nankin Jiken</i> "Nanjingin tapaus"
Kirja 53	<i>Nankin Daigyakusatsujiken</i> "Nanjingin suuri verilöylytapaus"
Kirja 54	<i>Nankin Gyakusatsujiken</i> "Nanjingin verilöylytapaus"
Kirja 55	<i>Nankin Jiken</i> "Nanjingin tapaus"
Kirja 56	<i>Nankin Jiken</i> "Nanjingin tapaus"
Kirja 57	<i>Nankin Jiken</i> "Nanjingin tapaus"
Kirja 58	-
Kirja 59	<i>Nankin Jiken</i> "Nanjingin tapaus"
Kirja 60	<i>Nankin Jiken</i> "Nanjingin tapaus", <i>Nankin Daigyakusatsu</i> "Nanjingin suuri verilöyly"
Kirja 61	<i>Nankin Gyakusatsujiken</i> "Nanjingin verilöylytapaus", <i>Nankin Daigyakusatsu</i> "Nanjingin suuri verilöyly"
Kirja 62	<i>Nankin Jiken</i> "Nanjingin tapaus"

Taulukosta 9 näemme, että joukon 4 kirjoista 15 antaa Nanjingin verilöylylle jonkinlaisen nimityksen. Kirja 49 (Kawakita et al. 2018, 280) kertoo, että Japanin armeija saapui Nanjingiin ja aiheutti laajamittaisen verilöylytapahtuman, joka vaati uhrikseen sotavankeja ja kaupungin asukkaita. Tavallaan kirja antaakin tapahtumalle nimityksen *Daikibo Gyakusatsu* "laajamittainen verilöyly",

mutta en ole laskenut tätä nimitystä mukaan yllä olevaan taulukkoon, koska tämänlainen nimitys ei ole sellainen, jolla tapahtuma voisi olla tunnettu ilman termiä ympäröivää kontekstiaan kirjassa. Kirja 58 (Ueda et al. 2017, 171) ei käytä Nanjingin verilöylystä minkäänlaista termiä, vaan tyytyy vain kertomaan, että Japanin armeija surmasi suuren määrän Nanjingin asukkaita valloitettuaan kaupungin. Kirja 60 (Hirata et al. 2017, 181) käyttää Nanjingin tapahtumista kahta eri nimitystä: *Nankin Jiken* "Nanjingin tapaus" ja *Nankin Daigyakusatsu* "Nanjingin suuri verilöyly". Nimityksistä ensin mainittu esiintyy leipätekstissä suluissa Nanjingin verilöylyä kuvaavan virkkeen perässä. Tästä virkkeestä lukija ohjataan sivun marginaaliin alaviitemäiseen tietolaatikkoon, jossa kerrotaan, että tapahtumaa kutsutaan nimellä *Nankin Daigyakusatsu* "Nanjingin suuri verilöyly". Oheinen kaavio 11 havainnollistaa vielä Nanjingista käytettävien nimityksien frekvenssiä joukon 4 kirjoissa:

Kaavio 11: Nanjingin tapahtumista käytettävien nimityksien frekvenssi joukon 4 kirjoissa

Kaaviosta 11 näemme, että joukon 4 kirjoissa Nanjingin verilöylystä käytettävistä nimityksistä *Nankin Jiken* "Nanjingin tapaus" on kaikista yleisin 11 esiintymällä. Loppuihin neljään nimitykseen sisältyy Nanjingin verilöylyn ongelmallinen luonne siinä mielessä, että nimitykseen sisältyy joko sana *gyakusatsu* "verilöyly" tai *daigyakusatsu* "suuri verilöyly". Aiemmin mainitun kirjan 60 kahdesta nimityksestä olen sisällyttänyt kaavioon 11 kirjassa ensin esiintyvän nimityksen *Nankin Jiken* "Nanjingin tapaus". Näin olen tehnyt siksi, että nimitys esiintyy kirjassa ensin ja myös leipätekstin seassa, kun taas toinen nimitys *Nankin Daigyakusatsu* "Nanjingin suuri verilöyly" esiintyy kirjassa alaviitteessä, mistä syystä on perusteltua sanoa, että ensin mainittu nimitys on kirjan tapahtumalle

antama ensijainen nimitys, jonka kirjan kirjoittajat ovat halunneet tuoda esiin.

Joukon 4 kirjat sisältävät neljänlaisia nimityksiä Nanjingin verilöylylle. Alaluvuissa 5.1.4, 5.2.4 ja 5.4.4 tarkastelimme, miten kirjojen käyttämä nimitys heijastuu niiden Nanjingin verilöylystä kertovien virkkeiden määrään. Tarkastelkaamme samaa piirrettä joukon 4 kirjoissa. Kuten joukon 3 kirjoissa, myös joukon 4 kirjoissa esiintyy Nanjingin verilöylylle esiintymiä nimityksestä *Nankin Jiken* "Nanjingin tapaus", josta ei käy ilmi Nanjingin verilöylyn luonnetta eikä sitä, että siellä kuoli lukuisia ihmisiä. Kirjoja, jossa tätä nimitystä käytetään, on yhteensä 11 kappaletta. Nimettäköön tätä nimitystä käyttävät 11 kirjaa C-joukoksi.

Loput jonkinlaisen nimityksen sisältävät neljä kirjaa sisältävät kaikki sellaisen nimityksen, josta käy ilmi Nanjingin verilöylyn luonne ja jotka antavat lukijalle eväitä päätellä, että Nanjingin verilöylyssä sai surmansa ihmisiä. Yllä olevan kaavion 11 ne neljää kirjaa, jotka sisältävät esiintymän nimityksestä *Nankin Daigyakusatsu* "Nanjingin suuri verilöyly", nimityksestä *Nankin Daigyakusatsujiken* "Nanjingin suuri verilöylytapaus" tai nimityksestä *Nankin Gyakusatsujiken* "Nanjingin verilöylytapaus" kuuluvat tähän joukkoon. Nimettäköön tämä neljä kirjaa sisältävä joukko D-joukoksi.

Laskekaamme Nanjingin verilöylystä kertovien virkkeiden keskimääräiset esiintymät kussakin joukossa. C-joukossa on yhteensä 11 kirjaa, ja alaluvun 5.5.1. kaavion 10 mukaisesti nämä 11 kirjaa sisältävät yhteensä 21 Nanjingin verilöylystä kertovaa virkettä. Laskutoimitus on siis seuraavanlainen: $21 / 11 = 1,909$. Keskimäärin C-joukon kirjat sisältävät siis 1,909 Nanjingin verilöylystä kertovaa virkettä.

Laskekaamme vastaava luku D-joukon kirjoille. D-joukossa on yhteensä neljä kirjaa, ja luvun 5.5.1. kaavion 10 mukaisesti nämä neljä kirjaa sisältävät yhteensä 11 Nanjingin verilöylystä kertovaa virkettä. Laskutoimitus on siis seuraavanlainen: $11 / 4 = 2,75$. Keskimäärin D-joukon kirjat sisältävät siis 2,75 Nanjingin verilöylystä kertovaa virkettä.

Alaluvussa 5.4.4. Joukon 3 kirjojen käyttämiä nimityksiä ja niiden Nanjingin verilöylystä kertovien virkkeiden määrän yhteyksiä tarkastellessamme havaitsimme, että virkkeiden määrän ja nimityksien välillä on yhteys ja että kirjat, jotka käyttävät Nanjingin verilöylyn luonteen paljastavia nimityksiä, kuten *Nankin Daigyakusatsu* "Nanjingin suuri verilöyly", sisälsivät myös todennäköisesti enemmän Nanjingin verilöylystä kertovia virkkeitä kuin ne kirjat, jotka käyttivät tapahtumista nimitystä *Nankin Jiken* "Nanjingin tapaus". Joukon 4 kirjoista muodostettujen C-joukon ja D-joukon vertailu tuotti myös samanlaisia tuloksia. Siinä missä alaluvussa 5.4.4. vertailuissa joukoissa virkkeiden määrän ero oli melkein kolme virkettä, C-joukon ja D-joukon välinen vertailu antoi tulokseksi hiukan alle yhden virkkeen eron. Ero ei ole määrällisesti yhtä merkittävä kuin se on suhteellisesti, mutta nimityksien ja virkkeiden määrän välillä voisi saatujen lukujen perusteella väittää olevan pieni korrelaatio.

Alaluvussa 5.4.4. totesimme myös, että vaikka kirja käyttäisikin Nanjingin verilöylystä nimitystä, josta käy ilmi Nanjingin verilöylyn ongelmallinen puoli, ei se suoraan tarkoita, että tässä kirjassa olisi tämän nimityksensä puolesta myös enemmän virkkeitä kuin missään niistä kirjoista, jotka käyttävät Nanjingin verilöylystä nimitystä *Nankin Jiken* "Nanjingin tapaus". Myös joukon 4 kirjojen tapauksessa voimme tarkastella luvun 5.5.1. kaaviota 10 ja tämän luvun taulukkoa 9, joista näemme, että esimerkiksi kirjassa 55 käytetään nimitystä *Nankin Jiken* "Nanjingin tapaus", mutta se sisältää silti kolme Nanjingin verilöylystä kertovaa virkettä. Kirjassa 55 on siis enemmän Nanjingista kertovia virkkeitä kuin esimerkiksi kirjoissa 54 ja 61, jotka sisältävät järjestyksessä yhden ja kaksi Nanjingin verilöylystä kertovaa virkettä ja jotka käyttävät Nanjingin verilöylystä nimitystä *Nankin Gyakusatsujiken* "Nanjingin verilöylytapaus" ja kuuluvat siten D-joukkoon. Se, että kirja kuuluu D-joukkoon, ei siis vielä itsessään tarkoita sitä, että kirjassa olisi enemmän virkkeitä kuin C-joukon kirjoissa. Myöskään joukon 4 kirjojen käyttämät nimitykset eivät siis ole kausaalisessa suhteessa kirjojen Nanjingin verilöylystä kertovien virkkeiden määrään.

5.6. Yhteenveto joukoista 3 ja 4

Joukkojen 3 ja 4 oppikirjat kertovat Nanjingin tapahtumista jossakin määrin kohtuullisesti ja vähintäänkin minimin. Oppikirjat tuovat poikkeuksetta ilmi, että Japanin armeija valloitti Nanjingin kaupungin ja surmasi siellä suuren määrän ihmisiä. Oppikirjoissa Japanin vuosien 1931–1945 aikana käymä niin sanottu viisitoistavuotinen sota, joka käsittää Mantsurian välikohtauksen, Kiinan–Japanin sodan ja Tyynenmeren sodat, käsitellään monessa tapauksessa kahdella–kolmella sivulla, ja Nanjing saa kirjojen sivuilla suunnilleen yhtä paljon tilaa kuin muutkin tämän ajanjakson tapahtumat. Kirjasta riippuen jokin tämän ajanjakson tapahtumista saatetaan nostaa esiin paremmin esiin kuin Nanjingin verilöyly, mutta myös Nanjing saa paikoitellen lisätilaa kirjoissa esimerkiksi sivujen marginaalissa kuvien ja kuvatekstien sekä toisaalta myös yhden–kahden virkkeen pituisissa tietolaatikoissa. Kirjat eivät siis erityisesti tuo Nanjingia esiin muiden ajanjakson tapahtumien kustannuksella, mutta ne eivät myöskään peitä sitä muiden tapahtumien alle.

Joukon 3 ja 4 oppikirjoista joukon 3 Japanin historian oppikirjoissa Nanjingin verilöyly saa kirjojen sivuilla enemmän tilaa kuin joukon 4 maailmanhistorian oppikirjoissa. Alaluvuissa 5.4.1 ja 5.5.1 saimme laskutoimituksien tuloksiksi, että Nanjingin verilöylyä käsitellään joukon 3 Japanin historian oppikirjoissa keskimäärin 4,867 virkkeessä, kun taas joukon 4 kirjoissa Nanjingin verilöylyä käsitellään keskimäärin 2 virkkeessä. Tämä tulos on sikäli ymmärrettävä, että Japanin historian oppikirjoissa voisi odottaakin olevan enemmän tietoa juuri Japania läheisesti koskettavista ilmiöistä kuin maailmanhistorian kirjoissa, joiden täytyy käsitellä tärkeitä tapahtumia eri puolelta maailmaa.

Oppikirjojen kieli on varsin puolueetonta, eivätkä sanavalinnat pääosin tee erityisiä palveluksia Japanille tai Kiinallekaan. Joissakin tapauksissa sanamuodot, kuten Nanjingin

antautumisesta puhuminen, peittävät kuitenkin alleen sen tosiasian, että Japanin joukot hyökkäsivät Nanjingiin. Toisaalta oppikirjat kertovat kyllä, että Nanjingissa kuoli erittäin suuri määrä ihmisiä, vaikka jotkin kirjoista jättävätkin tarkat luvut pois. Ajoittain oppikirjojen sanamuodot ovat varsin mielikuvituksen laukkaan saavia: eräs kirja käytetään sanaa *gyakusatsushita* "teurastivat" kertoessaan Japanin armeijan teoista Nanjingin asukkaita kohtaan.

Pieniä oppikirjojen välisiä erojakin on havaittavissa. Aiemmin tässä tutkielmassa esiin noussut kirja 35 (Watanabe et al. 2018, 258–259) ulkoistaa Nanjingin kuolemista kertomisen alaviitteeseen. Kirja 35 tyytyy lisäksi käyttämään tapahtumista termiä "Nanjingin tapaus" ja toisaalta varoo käyttämästä negatiivisia sanoja, kuten verilöyly tai tappaminen. Kirjan 35 virkkeessä Nanjingin verilöylyn kuolonuhrit "tulivat" tai "koituivat" (*deta*). Kaikki nämä tekijät yhdessä antavat kuvan, että kirjassa on tietoisesti yritetty olla tuomatta esiin Nanjingin tapahtumien arkaluontoisuutta.

Oppikirjojen kerrontatapa ei anna syytä epäillä, että niiden taustalla vaikuttaisi vahvasti revisionistinen tai progressiivinenkaan ideologia yllä mainittua kirjaa 35 lukuun ottamatta, mutta puutteita voi huomata siinä, mitä oppikirjoissa kerrotaan ja mitä jätetään kertomatta. Esimerkkinä siitä, mitä jätetään kertomatta, ovat aiemmin esiin tulleet kuvat, joita oppikirjojen voisi sanoa hyödyntävän vain vähän tai riittämättömästi Nanjingin tapahtumista kerrottaessa. Lisäksi juuri Nanjingiin liittyvät kuvat ovat kirjoissa monesti sellaisia, joissa on kuvattuna esimerkiksi Nanjingin valloitusta juhlistavia japanilaisia. Nanjingiin liittyvät kuvat ammentavat monesti japanilaisten juhlimisesta tai kulkueista, mutta eivät esimerkiksi koskaan sodan aiheuttamasta tuhosta, vaikka muita ajanjakson tapahtumia havainnollistetaan kirjoissa kuvilla, joissa on kuvattuna esimerkiksi sotilaita toiminnan keskellä tai raunioituneita kaupunkeja.

Toisena esimerkkinä kertomatta jättämisestä ovat ne esiintymät kirjoissa, joissa kerrotaan, että Nanjingin verilöylystä ei aikanaan tiedotettu tavallisille Japanin kansalaisille. Nämä virkkeet herättävät lukijassa esimerkiksi kysymyksen, kenen vastuulla olisi ollut tiedottaa tapahtumista Japanin kansalaisille. Kirjasta 37 tarkastelimme myös virkettä, jossa kerrotaan, että tieto kulkeutui armeijan keskusjohdolle, mutta kirja ei anna tälle jatkoa eikä kerro, mitä lukijan pitäisi tästä ajatella.

Kolmantena esimerkkinä siitä, mitä jätetään kertomatta, ovat kirjojen nominalisaatioiden ja tarkemmin Nanjingin verilöylylle annettujen nimityksien käyttö. Kaikki joukkojen 3 ja 4 kirjat joukon 4 kirjoja 49 ja 58 lukuun ottamatta hyödyntävät Nanjingista kertoessaan jonkinlaista nimitystä Nanjingin verilöylylle, ja monessa tapauksessa Nanjingin tapahtumat ikään kuin määritellään tämän nimityksen kautta. Osassa kirjoista tämä johtaa siihen, että Nanjingin verilöylyn luonne ikään kuin piiloutuu siitä käytettyyn nimitykseen. Kirjat saattavat esimerkiksi kertoa, että Nanjingin verilöyly tapahtui, jolloin lukijalle jää epäselväksi esimerkiksi se, kuka Nanjingin verilöylyn oikein aiheutti. Toisaalta Nanjingin verilöyly saattaa olla kirjan teksteissä jotakin sellaista, jonka Japanin armeija aiheuttaa, jolloin Nanjingin verilöylyn kertomus ei olekaan joissakin tapauksissa enää kertomus siitä,

kuinka Japanin armeija surmasi Nanjingissa kiinalaisia, vaan kertomus siitä, kuinka Japanin armeija aiheutti Nanjingin verilöylyn. Näissä tapauksissa piiloon jäävät esimerkiksi Nanjingin verilöylyn uhrin.

Nimityksien esiintymiä ja niiden yhteyttä muun tekstin määrään tutkittaessa saimme myös selville, että Nanjingin verilöylylle annettu nimitys korreloi sen todennäköisyyden kanssa, että kirjoissa on enemmän Nanjingin verilöylystä kertovia virkkeitä. Japanin historian oppikirjoja käsittävän joukon 3 kohdalla tämä korrelaatio suhde oli selkeämmin havaittavissa kuin maailmanhistorian kirjoista koostuvan joukon 4 kohdalla, mutta merkille pantavaa on kuitenkin, että molemmissa joukoissa tulokset olivat samansuuntaisia. Tulos on sikäli mielenkiintoinen, että jos nimitykset, joista itsestään käy ilmi Nanjingin verilöylyn ongelmallinen puoli, korreloivat sen kanssa, että Nanjingin verilöylystä kertovia virkkeitä on paljon, tarkoittaa se myös käänteisesti sitä, että nimitys *Nankin Jiken* "Nanjingin tapaus" korreloi sen kanssa, että virkkeitä olisi kirjoissa keskimäärin vähemmän kuin niitä olisi muiden nimityksien kanssa. Tämä taas johtaa siihen, että nimitys *Nankin Jiken* "Nanjingin tapaus" voi olla joissakin tapauksissa osa systemaattista yritystä pimittää tietoa Nanjingin verilöylystä kirjoissa. Tämän toteaminen edellyttäisi kuitenkin lisätutkimusta nimityksien ja kirjojen käyttämien sanamuotojen yhteyksistä. Nimityksien runsas esiintyminen tämän tutkielman aineistossa ja tarkemmin joukon 3 ja joukon 4 kirjoissa sekä tulokseksi saadut Nanjingin verilöylystä kertovien virkkeiden määrät ja niiden vertailu kuitenkin viittaisivat siihen, että nimityksien käyttö on jossakin määrin ideologista.

Ajoittain teksti antaa vaikutelman, että kirjojen kirjoittajat suhtautuvat Nanjingin tapahtumiin tyynen välinpitämättömästi. Nanjingin verilöyly on ikään kuin vain yksi asia monen muun asian joukossa, joita oppikirjoissa käsitellään, eikä sitä ole erityinen tarve nostaa jalustalle. Osittain näin varmasti onkin. Ottaen kuitenkin huomioon Nanjingin verilöylyn tulenarkuuden ja sen merkityksen esimerkiksi Kiinan ja Japanin välisissä suhteissa sekä aiheesta käytävän jo vuosikymmeniä jatkuneen keskustelun valtavan määrän, olisi naiivia ajatella, että oppikirjojen kirjoittajat eivät olisi tietoisia kaikesta tästä Nanjingin verilöylystä käytävästä keskustelusta. Tämän perusteella kirjoissa voisi olettaa olevan enemmän Nanjingin verilöylystä kertovaa tietoa kuin niissä tällä hetkellä on.

Oppikirjat kertovat Nanjingin tapahtumista olennaisimman, mutta toisaalta Nanjingin verilöylyä käsitellään kirjoissa melko kiireisesti, ja paljon jätetään myös kertomatta. Joidenkin kirjojen tekemien ratkaisujen voi tulkita peittelevän tietoa Nanjingin verilöylystä. Lukijalle ei pääsääntöisesti selviä oppikirjoista Nanjingin tapahtumien yksityiskohtainen luonne eikä toisaalta se, miksi tapahtumaa pidetään tärkeänä aiheena sekä julkisessa keskustelussa että tieteen parissa.

5.7. Vertailua

Vertailen tässä luvussa keskenään joukkojen 1 ja 2 kirjoista tehtyjä huomioita joukkojen 3 ja 4 kirjoista esiin tulleisiin huomioihin. Analyysissa saimme myös selville, että joukkojen 1 ja 2 kirjat eivät myöskään joukkojen 3 ja 4 kirjat ole keskenään täysin tasavertaisia sisältämänsä tiedon suhteen. Tämä on ymmärrettävää, koska joukkojen 1 ja 3 kirjat ovat Japanin historian oppikirjoja ja joukkojen 2 ja 4 kirjat taas ovat maailmanhistorian oppikirjoja, ja kirjoilla on siksi laadunsa puolesta erilaiset painotukset käsittelemisensä asioihin. Tämän takia onkin mielekästä myös vertailla joukkojen 1 ja 3 kirjoista tehtyjä huomioita keskenään sekä joukkojen 2 ja 4 kirjoista tehtyjä huomioita keskenään sen sijaan, että joukkoja 1 ja 2 pidettäisiin yhtenä kokonaisuutena, jota vertailtaisiin joukkojen 3 ja 4 muodostamaan kokonaisuuteen.

Alaluvuissa 5.1.1., 5.2.1., 5.4.1. ja 5.5.1. laskimme Nanjingin verilöylystä kertovien virkkeiden keskimääräiset esiintymät kussakin joukossa. Joukon 1 luvuksi saimme 0,733, mikä tarkoittaa, että keskimäärin viidessätoista joukon 1 kirjassa Nanjingin verilöylystä oli kirjoitettu 0,733 virkettä per kirja. Joukon 2 osalta tämä luku taas oli 0,133 eli joukon 2 kirjat sisälsivät keskimäärin 0,133 Nanjingin verilöylystä kertovaa virkettä per kirja. Käytännössä suuri osa joukon 1 ja 2 kirjoista ei sisältänytkään Nanjingista kertovia virkkeitä laisinkaan. Tämä käy ilmi saaduista luvuistakin jo siltä osin, että molempien kirjojen luku on alle yksi, mikä ei olisi mahdollista, jos jokainen kirja sisältäisi vähintään yhden Nanjingin verilöylystä kertovan virkkeen.

Pelkästään virkkeiden lukumäärien perusteella voi väittää, että Nanjingin verilöylystä kerrotaan enemmän nykyajan oppikirjoissa kuin vanhoissa oppikirjoissa. Tämän puolesta kirjat ovat vuosien saatossa muuttuneet progressiivisempaan suuntaan Nanjingin verilöylystä kertoessaan. Joukon 1 Japanin historian oppikirjoissa kerrottiin Nanjingin verilöylystä keskimäärin 0,733 virkkeessä per kirja, kun taas joukon 3 kirjoissa Nanjingin verilöylystä kerrottiin keskimäärin 4,867:ssä virkkeessä per kirja. Joukon 3 Japanin historian oppikirjat sisältävät siis keskimäärin reilut neljä Nanjingin verilöylystä kertovaa virkettä enemmän kuin samaa laatua olevat joukon 1 kirjat. Joukon 2 kirjat taas sisältävät Nanjingin verilöylyä koskevaa tietoa keskimäärin 0,133 virkettä per kirja, ja vastaava luku joukon 4 kirjoilla on 2, joten joukon 4 maailmanhistorian kirjat sisältävät keskimäärin melkein kaksi virkettä enemmän Nanjingin verilöylystä kertovaa tietoa kuin vastaavat joukon 2 kirjat. Huomionarvoista on myös, että siinä missä Nanjingin verilöyly ei tullut ollenkaan esiin joissakin joukon 1 kirjoissa ja suurimmassa osassa joukon 2 kirjoista, joukon 3 ja 4 kirjoissa Nanjingin verilöyly poikkeuksetta vähintäänkin mainitaan tai siitä kerrotaan jokaisessa kirjassa, vaikka kahdessa joukon 4 kirjoista sille ei ollutkaan annettu sellaista nimitystä, jolla se voisi olla tunnettu kirjan virkkeiden antamien kontekstien ulkopuolella.

Nanjingin verilöylystä käytetyt nimitykset näyttivät myös erityisesti joukkojen 3 ja 4

kirjoissa korreloivan sen kanssa, kuinka paljon virkkeitä Nanjingin verilöylystä kirjat sisälsivät. Joukossa 3 ero niiden kirjojen välillä, jotka käyttivät Nanjingin verilöylystä nimitystä *Nankin Jiken* "Nanjingin tapaus" ja niiden, jotka käyttivät siitä jotakin muuta nimitystä, oli melkein kolme virkettä. Joukossa 1 vastaava ero oli puoli virkettä ja joukossa 4 taas vajaa yhden virkkeen verran. Todettakoon kuitenkin, että joukossa 1 nimitystä *Nankin Jiken* "Nanjingin tapaus" käyttäviä kirjoja oli vain yksi kappale, kun taas joukoissa 3 ja 4 tällaisia kirjoja oli useampi kappale, ja tästä syystä joukon 1 tapauksessa ei ole mielekasta vetää johtopäätöksiä nimityksien ja virkkeiden määrän suhteesta. Joukossa 2 nimitystä *Nankin Jiken* "Nanjingin tapaus" ei taas esiintynyt kertaakaan, mikä sekin estää vertailun tekemisen.

Lisäksi vaikka joukoissa 3 ja 4 oli havaittavissa korrelaatioita nimityksien ja virkkeiden määrän välillä ja vaikka joukot 3 ja 4 sisälsivät yleisesti enemmän Nanjingin verilöylystä kertovia virkkeitä kuin joukon 1 ja 2 kirjat, suosivat joukon 1 kirjat joukon 3 ja 4 kirjoista poiketen muita nimityksiä kuin *Nankin Jiken* "Nanjingin tapaus", vaikka tällä nimityksellä oli enemmän esiintymiä kuin muilla nimityksillä joukon 3 ja 4 kirjoissa ja nimityksen luulisi sen puolesta korreloivan virkkeiden määrän kanssa yleisellä tasolla. Jos joukon 3 ja 4 tarkastelun jälkeen olisimmekin siis esimerkiksi siirtyneet tarkastelemaan joukon 1 käyttämiä nimityksiä ja olisimme olleet tietoisia siitä, että joukon 1 kirjat sisältävät vähemmän Nanjingin verilöylystä kertovia virkkeitä, olisi ollut loogista olettaa, että myös nimityksellä *Nankin Jiken* "Nanjingin tapaus" olisi muita nimityksiä enemmän esiintymiä joukossa 1, koska joukko 1 sisältää yleisesti enemmän Nanjingin verilöylystä kertovia virkkeitä. Näin ei kuitenkaan ole, mikä vihjaa, että Nanjingin verilöylystä käytettävien nimityksien ja siitä kertovien virkkeiden määrän välinen suhde ei ole täysin yksioikoinen. Tätä pientä epäloogisuutta voisi selittää esimerkiksi mahdollinen nimityksien konnotaatioiden muuttuminen ajan saatossa. Toisaalta myös joukon 1 kirjojen nimityksistä koottu aineisto ei ole täysin vertailukelpoinen joukon 3 ja 4 kirjoista kootun aineiston kanssa, sillä joukon 1 nimityksiä tarkastellessa oli mukana vain ne kirjat, jossa ylipäänsä esiintyi jonkinlainen nimitys Nanjingin verilöylystä. Todellisuudessa voisi olla perusteltua ottaa huomioon sellaisetkin tapaukset, joissa kirjat eivät käytä mitään nimitystä Nanjingin verilöylystä.

Joukon 1 ja 2 kirjoissa monesti mainitaan leipätekstissä, että Japanin armeija valloitti Nanjingin kaupungin, mutta leipätekstit eivät koskaan tuo Nanjingin verilöylyä esiin, vaan Nanjingin valloituksesta kertovat virkkeet saattavat kirjakohtaisesti ohjata lukijan alaviitteeseen, jossa kerrotaan Nanjingin verilöylystä. Koska tämä käytäntö on toistuva kaikissa niissä joukon 1 ja 2 kirjoissa, jotka kertovat Nanjingin verilöylystä jotakin, antaa se ymmärtää, että joukon 1 ja 2 kirjat eivät pidä Nanjingin verilöylyä niin tärkeänä tapahtumana, että sille kannattaisi antaa tilaa leipätekstissä. Vaihtoehtoisesti kirjoittajat yrittävät johdonmukaisesti piilottaa tietoa Nanjingin verilöylystä.

Siinä missä joukon 1 ja 2 kirjoissa Nanjingin verilöylyn kertomukset ovat käytännössä aina alaviitteissä, esiintyy Nanjingin verilöyly joukon 3 ja 4 kirjoissa monipuolisesti leipätekstissä, alaviitteissä ja kuvateksteissä. Joukon 3 ja 4 kirjat sisältävät usein Nanjingin verilöylyä alustavan virkkeen, jossa Japanin armeijan kerrotaan valloittaneen Nanjingin kaupungin. Siinä missä joukkojen 1 ja 2 kirjat ohjaisivat tästä lukijan alaviitteeseen, jossa Nanjingin verilöyly määritellään, kertovat joukkojen 3 ja 4 kirjat usein – mutta eivät kuitenkaan aina – Nanjingin verilöylystä tämän mainitun alustavan virkkeen perään seuraavassa virkkeessä.

Koska joukon 3 ja 4 kirjat kertovat Nanjingin verilöylyn luonteesta monesssa tapauksessa jo leipätekstissä, ovat ne tavallaan vapaita kertomaan muista tapahtumaan liittyvistä asioista esimerkiksi alaviitteessään. Joukon 3 ja 4 kirjoissa kerrotaan esimerkiksi monessa tapauksessa erilaisista arvioista kuolleiden lukumäärästä Nanjingin verilöylyssä. Joukossa 1 ja 2 tällaista tietoa taas ei kerrota missään kirjoista. Vastaavasti toinen esimerkki tiedosta, jota ei kerrota missään joukon 1 tai 2 kirjoissa, on Nanjingin verilöylyn tiedotus Japanin tavallisille kansalaisille. Joukon 3 ja 4 kirjoissa esiintyy virkeitä, joissa kerrotaan, että Nanjingin verilöylystä ei kerrottu Japanin sisällä tai Japanin kansalaisille, mutta joukon 1 ja 2 kirjoissa tällaisia virkeitä ei esiinny. Joukon 3 ja 4 kirjat myös hyödyntävät Nanjingin verilöylystä kertoessaan kuvia, kun taas joukoissa 1 ja 2 Nanjingin verilöylyyn liittyviä kuvia ei ole juuri ollenkaan lukuun ottamatta joukon 2 kirjaa 18, jossa on kuvattuna Japanin armeijan marssi Nanjingin kaupunkiin.

Kääntäen sille, että joukon 3 ja 4 kirjat kertovat Nanjingin verilöylyyn liittyen asioista, joista joukon 1 ja 2 kirjat eivät kerro laisinkaan, välttävät ne myös joitakin sellaisia kerrontatapoja, joita on havaittavissa erityisesti joukon 1 kirjoissa. Joukon 1 kirjoissa oli esimerkiksi havaittavissa tapauksia, joissa kirjoista ei tullut selvästi esille sitä, että Nanjingin verilöylyssä kuoli siviilejä. Muiden joukkojen kirjoissa tämänlaista ilmiötä ei kuitenkaan ole havaittavissa, vaan joukkojen 3 ja 4 kaikki kirjat ja myös joukon 2 Nanjingin verilöylystä kertovat kaksi kirjaa tuovat selkeästi esille, että Nanjingin verilöylyssä ei kuollut pelkästään kiinalaisia sotilaita vaan myös siviilejä. Toisaalta joukon 3 ja 4 kirjat eivät myöskään tuo kerronnassaan esille sodan aikana vaikuttaneita olosuhteita toisin kuin eräässä joukon 1 kirjassa, jossa rakennettiin osittain sellaista mielikuvaa, että Nanjingin verilöyly olisi ikään kuin aiheutunut vahingossa sodassa vallitsevan kaaoksen takia.

6. Johtopäätökset

Tämä tutkielma on tarkastellut, miten Nanjingin verilöylyn kertomus on muuttunut 1980-luvun taitteen oppikirjoista verrattuna oppikirjoihin 2010-luvulta. Tutkielman aineistona oli oppikirjoja näiltä kahdelta eri aikakaudelta, ja siten tutkielma keskittyi tarkastelemaan, minkälaiselta Nanjingin verilöylyn kertomus näytti oppikirjoissa kummallakin aikakaudella ja vertasi sitten saatuja tuloksia

keskenään ja teki sen puolesta johtopäätöksiä kirjojen kerronnan muuttumisesta. Olemme vertailun päätteeksi saaneet tulokseksi, että Nanjingin verilöylystä kertova sisältö on nykyajan oppikirjoissa lisääntynyt huomattavasti vanhoista oppikirjoista. Nykyajan oppikirjoihin on sisällytetty paljon sellaista tietoa, mitä vanhoista oppikirjoista ei löydy. Pelkkien virkkeiden määrien laskeminen on kuitenkin jossakin määrin ongelmallista, sillä kuten tutkielmasta on käynyt ilmi, on kirjojen sisältämä Nanjingista kertova tieto monella tavoin väritynyttä. Vaikka yksi kirja sisältäisikin enemmän Nanjingista kertovia virkeitä kuin jokin toinen, ei tämä yksi kirja välttämättä ole ideologialtaan progressiivisempi kuin jokin toinen. Kirjan virkkeistä voi esimerkiksi olla havaittavissa piirre, joka antaa mielikuvan, että Nanjingin tapahtumista yritetään peitellä jotakin tai että virkkeen taustalla vaikuttaa jonkinasteinen revisionistinen, Nanjingin tapahtumia vähättelevä ideologia.

Vaikka Nanjingin verilöyly onkin saanut ajan myötä nykyajan kirjoissa enemmän tilaa kuin mitä sille on suotu 1980-luvun taitteen oppikirjoissa, on ajan kulumisen on ikään kuin tuonut oppikirjoihin myös uusia, Nanjingin verilöylyn ongelmallisen luonteen peittäviä tai ainakin jossakin määrin revisionistista kertomusta vahvistavia keinoja. Vanhoissa oppikirjoissa ei esimerkiksi ollut havaittavissa virkeitä, joissa kerrottiin, että Nanjingin verilöylystä ei tiedotettu Japanin sisällä tai että japanilaisille ei kerrottu Nanjingin tapahtumista. Vaikka tällaiset virkkeet ovat sinänsä harmittomia, ne ovat myös yleistäviä ja siksi kyseenalaisia, koska kirjat jättävät myös kertomatta sen, ketkä Nanjingin verilöylystä todellisuudessa olivat tietoisia. Tiedotusta koskevat virkkeet edesauttavat sen mielikuvan syntymistä, että japanilaiset kotimaassaan ovat jotenkin irrallisia niistä Kiinassa sotimassa olevista kasvottomista japanilaisista, joihin kirjat viittaavat termillä *nihongun* "Japanin armeija". Japanin armeija yritetään ikään kuin maalata tavallisista japanilaisista erilliseksi toiseudeksi, joka on tehnyt ikäväluontoisia asioita mutta joka on erillinen Japanin kansasta ja myös valtiosta, eikä Japanin valtiota tai sen kansaa voi syyttää sodan aikana tapahtuneista ongelmallisista tapahtumista. Toisaalta virkkeet myös luovat sellaista mielikuvaa, että jos vain japanilaiset kotimaassaan olisivat olleet tietoisia Nanjingin tapahtumista niin asiat olisivat voineet olla toisin. Nämä virkkeet, jotka kertovat osan totuudesta mutta eivät koko totuutta, siis ikään kuin korostavat sellaista näkemystä, että Japania tai japanilaisia ei voida pitää vastuullisena Nanjingin verilöylystä.

Toinen ilmiö, missä on nähtävissä oppikirjojen taustalla vaikuttavaa ideologiaa, ovat kirjojen käyttämät kuvat. Nanjingin verilöylystä kertovat kuvat ovat myös jotain, joita ei esiinny vanhoissa oppikirjoissa laisinkaan yhtä joukon 2 kuvaa lukuun ottamatta, kun taas uusissa oppikirjoissa niitä esiintyy jonkin verran. Nanjingin verilöylystä kertovat kuvat ovat kuitenkin lähes poikkeuksetta sellaisia, joissa kerrotaan Nanjingin verilöylystä juhlimisen ja kulkueiden kautta, vaikka samat kirjat tuovat esiin muita aikakauden tapahtumia kuvilla, joissa korostuu esimerkiksi sodan aiheuttama tuho ja kärsimys. Kuvien kuvatestit kyllä kertovat Nanjingin verilöylystä, mutta jossakin määrin ongelmallista on se, että kuvien antama ensivaikutelma on lähes poikkeuksetta se, että

Nanjingin verilöyly oli juhlimisen arvoinen tapahtuma. Kirjojen kirjoittajien tarkoituksena ei välttämättä ole ollut antaa kuvaa Nanjingista nimenomaan juhlimisen arvoisena tapahtumana, mutta juhlinnan säännönmukaisuus kuvien aiheena yhdessä muiden ideologisesti latautuneiden sanamuotojen kanssa vähintäänkin antaa kuvan, että Nanjingin verilöylyn käsittely on jossakin määrin tabu ja että lukija halutaan kuvavalinnoilla etäännyttää tapahtumista.

Onkin luonnollista, että jos kirjojen taustalla vaikuttaa jonkinasteinen revisionistinen ideologia peitellä Nanjingin verilöylystä annettavaa tietoa tai esimerkiksi varjella Japanin kasvoja tai iskostaa lukijoihin ylpeydentunne heidän omasta kotimaastaan Japanista, niin tällainen ideologia näkyy väijäämättä jossakin määrin tekstissä ja leimaa sen koko ulosantia kaikkine virkkeineen tai kuvineen, vaikka teksti käsittelee Nanjingin verilöylyn tapaisia ongelmallisia asioita. Vaikka nykyajan oppikirjat tuovatkin esiin Nanjingin verilöylystä kertovaa tietoa esiin määrällisesti enemmän kuin vastaavat kirjat 1980-luvun taitteesta, tämän työn analyysin perusteella kirjojen taustalla vaikuttava revisionistinen ideologia ei ole hävinnyt kirjoista mihinkään.

Huomionarvoista on kuitenkin, että vanhoissa oppikirjoissa Nanjingin verilöylyä käsitellään vain korkeintaan parissa virkkeessä ja suurimmassa osassa tapauksista vain yhdessä virkkeessä tai ei ollenkaan. Lisäksi nykyajan oppikirjoissa on Nanjingin verilöylystä huomattavasti enemmän ja säännönmukaisemmin tietoa kuin vanhoissa oppikirjoissa ja ne samalla myös välttävät joitakin niitä puolitotuuksia, joihin vanhat oppikirjat kompastuvat. Näistä syistä on perusteltua sanoa, että oppikirjojen sisältö on osittain myös muuttunut progressiivisempaan suuntaan. Tämän tutkielman tutkimuskysymyksenä oli, onko oppikirjojen kerronta muuttunut ideologisesti vuosien saatossa. Lopputuloksena on, että oppikirjojen kerronta on muuttunut progressiivisempaan suuntaan, mutta toisaalta nykyajan oppikirjoista on edelleen havaittavissa myös revisionistisen ideologian vaikutusta, joka oli läsnä jo vanhoissa oppikirjoissa.

Japanin opetusministeriö on vuosien saatossa muokannut suhtautumistaan siihen, miten Nanjingin verilöylystä pitää tai voi oppikirjojen sivuilla kertoa. Käänteentekeviä Nanjingin verilöylystä käytyyn keskusteluun vaikuttaneita tekijöitä ovat olleet muun muassa tämän tutkielman johdannossakin mainitut Saburoo Ienagan oikeustaistelut opetusministeriön kanssa ja toisaalta myös oppikirjojen ilmaisuista johtuneet selkkaukset naapurivaltioiden, kuten Kiinan, kanssa. Erityisesti jälkimmäisenä mainitun laiset tapahtumat ovat muuttaneet Japanin hallinnon linjaa ja sen myötä myös opetusministeriön linjaa. Japanin yhteiskunnan ideologiset kamppailut ikään kuin heijastuvat myös oppikirjoihin.

Vielä laajemman kuvan saamiseksi jatkotutkimuksena voisi ottaa mukaan oppikirjoja useammalta ajanjaksolta, jolloin tulokseksi voitaisiin esimerkiksi saada oppikirjojen kerronnan kehitystä kuvaava aikajana. Lisäksi tai vaihtoehtoisesti olisi mielekästä tutkia myös sitä, miten esimerkiksi kirjojen kustantamot tai niiden kirjoittajat ja heidän taustansa korreloivat kirjojen

ilmaisun kanssa. Vaihtoehtoisesti samoista oppikirjoista voisi tarkastella laajemmin, miten ideologiset muutokset näkyvät paitsi Nanjingin verilöylyn käsittelyssä myös muissa Japanin näkökulmasta ongelmallisissa tapauksissa, kuten Japanin antautumisessa tai lohtunaisissa, tai miten tämänlaiset tapahtumat tulevat kirjoissa esiin Nanjingin verilöylyyn verrattuna. Barnardin (2003) kirja ottaakin aineistoonsa juuri tämänlaisen lähestymistavan, jossa kirjojen kerronnasta monesta eri tapahtumasta tarkastellaan löydettyjä viitteitä ideologioiden vaikutuksesta. Toivon, että myös tämä työ on tarjonnut lähtökohtia, joille perustaa tulevaa lisätutkimusta oppikirjojen ideologiasta.

7. Lähteet

7.1. Aineistolähteet

- Arano, Y., Ito, J., Katoo, T., Shitara, H., Chiba, I., Murai, S. (2018). *Kotoogakkoo Nihonshi B*. Tokio: Shimizu Shoin. 296 sivua. [Kirja 36]
- Doi, M., Ogura, Y., Bando, H., Kojima, S. (1982). *Shin-sekaishi*. Tokio: Sanseedoo. 392 sivua. [Kirja 17]
- Eguchi, B., Okamoto, Y., Sakai, T. (1977). *Kaitee Sekaishi*. Tokio: Shuuee Shuppan. 384 sivua. [Kirja 25]
- Fukui, N. (2018). *Sekaishi B*. Tokio: Tookyoo Shoseki. 448 sivua. [Kirja 47]
- Hirata, M., Iijima, W. (2017). *Sekaishi A Shinteeban*. Tokio: Jikkyoo Shuppan. 246 sivua. [Kirja 60]
- Hokazono, T. (2017). *Kotoogakkoo Kaiteeban Nihonshi A: Hito, Kurashi, Mirai*. Hiroshima: Dai'ichi Gakushuusha. 230 sivua. [Kirja 39]
- Ienaga, S. (1981). *Sanseedoo Shin-nihonshi Santeeban*. Tokio: Sanseedoo. 386 sivua. [Kirja 10]
- Ienaga, S. (1982). *Shin-nihonshi*. Tokio: Sanseedoo. 382 sivua. [Kirja 4]
- Inoue, C., Tamura, J. (1980). *Sekaishi Saishinban*. Tokio: Shimizu Shoin. 364 sivua. [Kirja 19]
- Inoue, M., Kasahara, K., Kodama, K. (1981). *Hyoojun Nihonshi (Saiteeban)*. Tokio: Yamagawa Shuppansha. 364 sivua. [Kirja 11]
- Inoue, M., Kasahara, K., Kodama, K. (1982). *Nihonshi (Shinpan)*. Tokio: Yamagawa Shuppansha. 376 sivua. [Kirja 3]
- Itakura, K. (1977). *Sekaishi (Kaiteeban)*. Tokio: Jikkyoo Shuppan. 308 sivua. [Kirja 28]
- Katoo, H. (2017). *Sekaishi A*. Tokio: Tookyoo Shoseki. 246 sivua. [Kirja 61]

Kawakita, M., Kosugi, Y., Sugimoto, Y., Momoki, S., Sashi, A., Aono, K., Mita, M., Shimizu, K., Yoshizawa, S., Yamashita, N., Sugiyama, K. (2018). *Shinshoo Sekaishi B World History*. Tokio: Teikoku Shoin. 336 sivua. [Kirja 49]

Kazama, Y., Hishikari, T., Bitoo, M., Satoo, S. (1978). *Shintee Nihonshi*. Tokio: Tookyoo Shoseki. 340 sivua. [Kirja 8]

Kibata, Y., Matsumoto, N. (2018). *Sekaishi B Shinteeban World History*. Tokio: Jikkyoo Shuppan. 447 sivua. [Kirja 48]

Kibata, Y. (2017). *Shinpan Sekaishi A Shinteeban*. Tokio: Jikkyoo Shuppan. 206 sivua. [Kirja 59]

Kibata, Y., Matsumoto, N. (2013). *Sekaishi B*. Tokio: Jikkyoo Shuppan. 454 sivua. [Kirja 53]

Kimishima, K., Katoo, K. (2018). *Kookoo Nihonshi B Shinteeban*. Tokio: Jikkyoo Shuppan. 271 sivua. [Kirja 34]

Kimishima, K., Katoo, K. (2017). *Kookoo Nihonshi A Shinteeban*. Tokio: Jikkyoo Shuppan. 230 sivua. [Kirja 45]

Kimura, S., Kishimoto, M., Komatsu, H. (2017). *Shoosetsu Sekaishi Kaiteeban*. Tokio: Yamagawa Shuppansha. 462 sivua. [Kirja 50]

Kimura, S., Kishimoto, M., Komatsu, H., Yui, D. (2018). *Kookoo Sekaishi Kaiteeban*. Tokio: Yamagawa Shuppansha. 282 sivua. [Kirja 52]

Kimura, S., Kishimoto, M., Komatsu, H., Suzuki T. (2018). *Yoosetsu Sekaishi Kaiteeban*. Tokio: Yamagawa Shuppansha. 230 sivua. [Kirja 55]

Kishimoto, M., Haneda, M., Kubo, F., Minamikawa, T. (2018). *Shin-sekaishi Kaiteeban*. Tokio: Yamagawa Shuppansha. 454 sivua. [Kirja 51]

Kobata, A., Akamatsu, T., Ozawa, E., Ueda, M., Yamamoto, S., Furuya, T., Murai, Y., Sakane, Y., Oozachi, U. (1978). *Nihonshi Shinteeban*. Tokio: Shimizu Shoin. 344 sivua. [Kirja 12]

Kobata, A., Akamatsu, T., Ozawa, E., Ueda, M., Yamamoto, S., Furuya, T., Murai, Y., Sakane, Y., Oozachi, U. (1981). *Nihonshi Saishinban*. Tokio: Shimizu Shoin. 344 sivua. [Kirja 6]

Kokaze, H. (2018). *Shinsen Nihonshi B*. Tokio: Tookyoo Shoseki. 303 sivua. [Kirja 33]

Kondoo, K., Haneda, M. (2017). *Sekai no Rekishi Kaiteeban*. Tokio: Yamagawa Shuppansha. 202 sivua. [Kirja 62]

- Kondoo, K., Kishimoto, M., Nakano, T., Hayashi, K., Satoo, T. (2017). *Gendai no Sekaishi Kaiteeban*. Tokio: Yamagawa Shuppansha. 234 sivua. [Kirja 56]
- Mitsumi, T., Oono, M., Hidemura, K. (1979). *Kaitee Shin-sekaishi*. Tokio: Chuukyoo Shuppan. 372 sivua. [Kirja 20]
- Miura, T. (2018). *Shinsen Sekaishi B*. Tokio: Tookyoo Shoseki. 271 sivua. [Kirja 46]
- Miyahara, T., Kuroha, K. (1980). *Kootoo Nihonshi*. Tokio: Jikkyoo Shuppan. 388 sivua. [Kirja 7]
- Miyake, A. (2017). *Nihonshi A Gendai kara no Rekishi*. Tokio: Tookyoo Shoseki. 230 sivua. [Kirja 43]
- Murakawa, K., Egami, N., Yamamoto, T., Hayashi, K. (1980). *Shoosetsu Sekaishi Saiteeban*. Tokio: Yamagawa Shuppansha. 392 sivua. [Kirja 27]
- Murakawa, K., Egami, N., Yamamoto, T., Hayashi, K. (1982). *Sekaishi (Shinpan)*. Tokio: Yamagawa Shuppansha. 382 sivua. [Kirja 18]
- Nagahara, K., Uno, S., Harashima, R. (1980). *Kootoogakkoo Nihonshi*. Tokio: Gakkoo Tosho. 356 sivua. [Kirja 2]
- Nakamura, H., Nakajima, S., Yamazaki, T. (1982). *Sekaishi*. Tokio: Tookyoo Shoseki. 380 sivua. [Kirja 16]
- Nakaya, K., Matsu, T., Kurihara, J. (1982). *Sanseedoo Sekaishi*. Tokio: Sanseedoo. 392 sivua. [Kirja 26]
- Narita, R. (2018). *Shin-nihonshi A Shinteeban*. Tokio: Jikkyoo Shuppan. 197 sivua. [Kirja 42]
- Okazaki, K., Kondoo, K., Kobayashi, A., Kuroki, H., Kudoo, M., Matsushige, M., Aizawa, T., Kawate, K. (2017). *Meekai Sekaishi A*. Tokio: Teekoku Shoin. 238 sivua. [Kirja 57]
- Ootsu, T., Kurushima, N., Fujita, S., Itoo, Y. (2018). *Shin Nihonshi B Kaiteeban*. Tokio: Yamagawa Shuppansha. 383 sivua. [Kirja 31]
- Sakamoto, S. (1983). *Kootoogakkoo Shin-nihonshi*. Tokio: Dai'ichi Gakushuusha. 356 sivua. [Kirja 1]
- Sasaki, H., Tonomura, M., Hotate, M., Morita, T., Yokota, F., Mori, S. (2017). *Kootoogakkoo Nihonshi A Shinteeban*. Tokio: Shimizu Shoin. 214 sivua. [Kirja 41]
- Sasayama, H., Satoo, M., Gomi, F., Takano, T. (2017). *Shoosetsu Nihonshi Kaiteeban*. Tokio: Yamagawa Shuppansha. 454 sivua. [Kirja 37]

Sasayama, H., Satoo, M., Gomi, F., Takano, T. (2018). *Kookoo Nihonshi Nihonshi B*. Tokio: Yamagawa Shuppansha. 351 sivua. [Kirja 32]

Soda, S. (2017). *Kotoogakkoo Kaiteeban Sekaishi A*. Tokio: Dai'ichi Gakushuusha. 248 sivua. [Kirja 54]

Suzuki, S., Kaneiwa, M., Matsuda, H., Suzuki, S. (1979). *Kotoogakkoo Shin-sekaishi Santeeban*. Tokio: Teekoku Shuppansha. 300 sivua. [Kirja 29]

Takahashi, S., Hori, T., Matsui, T., Imai, H., Tominaga, Y. (1979). *Kotoo Sekaishi Santeeban*. Tokio: Teekoku Shoin. 392 sivua. [Kirja 21]

Takamura, N., Takano, T. (2017). *Nihonshi A Kaiteeban*. Tokio: Yamagawa Shuppansha. 254 sivua. [Kirja 44]

Takayama, I., Imahori, S. (1979). *Kaitee Sekaishi*. Tokio: Dai'ichi Gakushuusha. 332 sivua. [Kirja 22]

Takeuchi, R., Konishi, S. (1981). *Seezui Nihonshi Shinteeban*. Tokio: Jiyuu Shoboo. 280 sivua. [Kirja 5]

Takeuchi, R., Tanaka, T., Konishi, S. (1981). *Shin-nihonshi Shinteeban*. Tokio: Jiyuu Shoboo. 372 sivua. [Kirja 13]

Tanaka, S., Nakajima, S., Nakamura, H. (1979). *Kaitee Sekaishi*. Tokio: Tookyoo Shoseki. 372 sivua. [Kirja 30]

Tokinoya, M. (1977). *Nihonshi Kaiteeban*. Tokio: Jikkyoo Shuppan. 296 sivua. [Kirja 14]

Toriumi, Y., Mitani, H., Watanabe, A. (2018). *Gendai no Nihonshi A Kaiteeban*. Tokio: Yamagawa Shuppansha. 234 sivua. [Kirja 40]

Ueda, M., Ookubo, K., Shidara, K., Harada, T., Yamaguchi, A. (2017). *Kotoogakkoo Sekaishi A Shinteeban*. Tokio: Shimizu Shoin. 230 sivua. [Kirja 58]

Wakita, O., Ooyama, K. (2018). *Nihonshi B Shinteeban*. Tokio: Jikkyoo Shuppan. 390 sivua. [Kirja 38]

Watanabe, S., Kobori, K., Kunitake, T. (2018). *Saishin Nihonshi Nihonshi B*. Tokio: Meiseisha. 315 sivua. [Kirja 35]

Yasuda, M., Inoue, T., Ooishi, S., Tsuchida, N., Bitoo, M. (1977). *Kotoogakkoo Shin-nihonshi Shoteeban*. Tokio: Teekoku Shoin. 340 sivua. [Kirja 15]

Yasuda, M., Takahashi, M., Sasaki, J., Uno, J., Sasayama, H. (1978). *Kootoo Nihonshi Saishinban*. Tokio: Teekoku Shoin. 392 sivua. [Kirja 9]

Yoshida, G., Suzuki, R., Ooe, K. (1979). *Kookoo Sekaishi*. Tokio: Jikkyoo Shuppan. 372 sivua. [Kirja 23]

Yoshioka, T., Murase, O., Kimura, S. (1978). *Kootoogakkoo Sekaishi Saiteeban*. Tokio: Gakkoo Toshō. 390 sivua. [Kirja 24]

7.2. Internet-lähteet

Askew, D. (2002.) "The Nanjing Incident: Recent Research and Trends". *electronic journal of contemporary japanese studies*. Ei sivunumeroja. Haettu 20.4.2019 osoitteesta <https://www.japanesestudies.org.uk/articles/Askew.html>

Diskurssianalyysi. (2015). *Jyväskylän yliopiston Koppa*. Haettu 10.4.2020 osoitteesta <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/diskurssianalyysi>

German Criminal Code. (n.d.). Bundesministeriums der Justiz und für Verbraucherschutz [Saksan liittovaltion oikeus- ja kuluttajansuojaministeriö]. Haettu 20.4.2020 osoitteesta http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html#p1333

Green, C. (2018). "German court rejects 'Nazi grandma' appeal, as it rules Holocaust denial is not covered by free speech". *The Telegraph*. Haettu 20.4.2020 osoitteesta <https://www.telegraph.co.uk/news/2018/08/04/german-court-rejects-nazi-grandma-appeal-rules-holocaust-denial/>

Jokinen, A., Juhila, K., Suoninen, E. (2016). *Diskurssianalyysi: teorian, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino. Ei sivunumeroja. Haettu 10.4.2020 osoitteesta <https://www.ellibslibrary.com/fi/book/9789517685276>. Vaatii käyttöoikeuden.

Kootoogakkoo kyooiku on genjoo [lukioasteen koulutuksen nykytila]. (n.d.). *Monbukagakushoo* [Opetuksen, kulttuurin, urheilun, tieteen ja teknologian ministeriö]. Haettu 8.5.2020 osoitteesta https://www.mext.go.jp/component/a_menu/education/detail/__icsFiles/afieldfile/2011/09/27/1299178_01.pdf

McNeill, D. (2005). "Nanjing Massacre: The deepest of wounds". *The Independent*. Haettu 29.4.2020 osoitteesta: <https://www.independent.co.uk/news/world/asia/nanjing-massacre-the-deepest-of-wounds-495457.html>

Mäntynen, A., Pietikäinen, S. (2020). *Uusi kurssi kohti diskurssia*. Tampere, Vastapaino. Ei sivunumeroja. Haettu 10.4.2020 osoitteesta <https://www.ellibslibrary.com/fi/book/9789517688253>. Vaatii käyttöoikeuden.

Propositionaalinen merkitys. (2014). *Tieteen termipankki*. Haettu 9.4.2020 osoitteesta <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:propositionaalinen>

Public Opinion. (n.d.). *European Commission*. Haettu 20.4.2020 osoitteesta <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/surveyKy/2220>

Rekishi kyookasho ni kansuru Miyazawa naikaku kanboo chookan soodan (Hallituksen pääsihteeri Miyazawan lausunto historian oppikirjoista). (n.d.). *Gaimushoo* [Ulkoministeriö]. Haettu 12.5.2020 osoitteesta: <https://www.mofa.go.jp/mofaj/area/taisen/miyazawa.html>

Sanger, D. E. (1994). "Japanese Aide Apologizes for Calling Nanjing Massacre a Fabrication". *The New York Times*. Haettu 29.4.2020 osoitteesta <https://www.nytimes.com/1994/05/07/world/japanese-aide-apologizes-for-calling-nanjing-massacre-a-fabrication.html>

Shiranai to son?! Nihonshi a to Nihonshi b no chigai wo tetteekaisetsu [Jos ei tiedä, niin hukka perii?! Japanin historia A:n ja B:n erojen kattava selitys]. (n.d.). *Keisoo Shingakujuku* [Keioo-yliopiston ja Waseda-yliopiston valmennuskoulu]. Haettu 1.1.2020 osoitteesta <https://keio-waseda.jp/nihonshi-a-b/>

What is Hepburn romanization? (n.d.). *sci.lang.japan Frequently Asked Questions*. Haettu 15.4.2020 osoitteesta: <https://www.sljfaq.org/afaq/hepburn.html>

7.3. Kirjallisuuslähteet

Barnard, C. (2001). "Isolating Knowledge of the Unpleasant: The Rape of Nanking in Japanese High-School Textbooks". *British Journal of Sociology of Education*, 22:4. Sivut 519–530.

Barnard, C. (2003). *Language, Ideology and Japanese History Textbooks*. Lontoo: RoutledgeCurzon. 190 sivua.

Beasley, W.G. (2001). *The Rise of Modern Japan*. Lontoo: Phoenix. 322 sivua.

Behr, E. (1989). *Hirohito: Behind the Myth*. Lontoo: Hamish Hamilton. 486 sivua.

Bix, H. P. (2001). *Hirohito and the Making of Modern Japan*. Lontoo: Duckworth. 800 sivua.

Cave, P. (2013). "Japanese Colonialism and the Asia–Pacific War in Japan's History Textbooks: Changing Representations and Their Causes". *Modern Asian Studies*, 47:2. Sivut 542–580.

Estevez-Abe, M. (2008). *Welfare and Capitalism in Postwar Japan*. Cambridge Studies in Comparative Politics. Cambridge: Cambridge University Press. 340 sivua.

Eykholt, M. (2000). "Aggression, Victimization, and Chinese Historiography of the Nanjing Massacre". Teoksessa Fogel, J. A. (toim.), *The Nanjing Massacre in History and Historiography*. Berkeley: University of California Press. Sivut 11–69.

Gluck, C. (2013). "The Past in the Present". Teoksessa Gordon, A. (toim.), *Postwar Japan As History*. Berkeley: University of California Press. Sivut 64–95.

Hane, M. (1992). *Modern Japan: a Historical Survey*. Boulder: Westview Press. 473 sivua.

Hu, A. (2013). *The Great Leap Forward, 1957–1965*. Honolulu: Enrich Professional Publishing (S) Private, Limited. 214 sivua.

Iwasaki, S. (2013). *Japanese*. London Oriental and African Language Library 17. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 383 sivua.

Lu, S. (2010). *A Mission under Duress: The Nanjing Massacre and Post-Massacre Social Conditions Documented by American Diplomats*. Lanham, Maryland: University Press of America. 375 sivua

Maier, C. S. (1999). "Foreword". Teoksessa Fogel, J. A. (toim.), *The Nanjing Massacre in History and Historiography*. Berkeley: University of California Press. Sivut vii–xvi.

McCormack, G. (2000). "The Japanese Movement to "Correct" History". Teoksessa Hein, L. & Selden, M. (toim.), *Censoring History: Citizenship and Memory in Japan, Germany, and the United States*, Armonk: M. E. Sharpe. Sivut 53–73.

Nozaki, Y. (2002). "Japanese Politics and the History Textbook Controversy, 1982–2001". *International Journal of Educational Research* 37 (2002). Sivut 603–622.

Nozaki, Y. (2008). *War Memory, Nationalism and Education in Postwar Japan: The Japanese History Textbook Controversy and Ienaga Saburo's Court Challenges*. Lontoo: Routledge. 194 sivua.

Pynnönen, A. (2013) *Diskurssianalyysi: tapa tutkia, tulkita ja olla kriittinen*. Working paper / Jyväskylän University. School of Business and Economics. Jyväskylä: University of Jyväskylä. 44 sivua.

Schneider, C. (2008). "The Japanese History Textbook Controversy in East Asian Perspective". *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, May 2008 617:1. Sivut 107–122.

Seddon, T. (1987). Politics and Curriculum: A Case Study of the Japanese History Textbook Dispute, 1982. *British Journal of Sociology of Education*, 8:2. Sivut 213–226.

Sugimoto, Y. (2003). *Introduction to Japanese Society: 2nd edition*. Cambridge: Cambridge University Press. 316 sivua.

Thompson, G. (1997). *Introducing Functional Grammar*. Lontoo: Arnold. 262 sivua.

Tsurumi, S. (2010). *A Cultural History of Postwar Japan: 1945–1980*. Lontoo: Routledge. 138 sivua.

Yang, D. (2000). "The Challenges of the Nanjing Massacre: Reflections on Historical Inquiry". Teoksessa Fogel, J. A. (toim.), *The Nanjing Massacre in History and Historiography*. Berkeley: University of California Press. Sivut 133–180.

Yoshida, T. (2000). "A Battle over History: The Nanjing Massacre in Japan". Teoksessa Fogel, J. A. (toim.), *The Nanjing Massacre in History and Historiography*. Berkeley: University of California Press. Sivut 70–132.

Yoshida, T. (2008). "For the Nation or for the People? History and Memory of the Nanjing Massacre in Japan". Teoksessa Saaler, S., Schwentker, W. (toim.), *The Power of Memory in Modern Japan*. Folkestone: Global Oriental. Sivut 17–31.

Yoshida, Y. (1999). "Hontoo ni dare mo ga Nankin-jiken no koto o shiranakatta no daroo ka" [Onko tosiaan niin, ettei kukaan tiennyt Nanjingin tapauksesta?]. Teoksessa Nankin-jiken Choosa Kenkyuukai (toim.), *Nankin-daigyakusatsu hiteiron 13 no uso* [13 valhetta Nanjingin suuren verilöylyn kieltävästä argumentista]. Tokio: Kashiwa Shoboo.